बा

जयंत बालाजी नायक

1195 २५
Sh-Stories Dev
JAY

A.U.No. 331

0011195

L:B01 - R03 (Dov.A)

बा

WORLD KONKANI CENTRE LIBRARY
विश्व कोंकणी केंद्र ग्रंथालय
831
AU. NO.

बा
कथां झेलो

लेखक :
श्री. जयंत बालाजी नायक
प्रकाशन क्र. ३५
© गोवा कोंकणी अकादेमी
उजवाडावपी :
श्री. ज्यॉर्ज द् आब्रेव

सचिव,
गोवा कोंकणी अकादेमी
बोरी, फोंडें, गोंय

छापपी :
कस्तुरी ग्राफिक्स,
धवळी, फोंडें , गोंय

मुखचित्र :
कस्तुरी ग्राफिक्स
धवळी, फोंडें - गोंय.

पयली आवृत्ती : मार्च २००१

मोल : ५०/- रुपया

BAA
(Collection of short stories)

Writer :
Shri Jayant Balaji Nayak
Publication No. 35
© Goa Konkani Akademi
Publisher :
Shri George De Abreu

Secretary,
Goa Konkani Akademi
Borim, Ponda, Goa.

Printer :
Kasturi Graphics
Dhavali, Ponda, Goa.

Cover :
Kasturi Graphics
Dhavali, Ponda, Goa

First Edition : March 2001

Price : Rs. 50/-

A, JAY 'POI

1195
Sh. Stories → AA → Dev
JAY

OU.UA

पयलो चंवर येवजणेंतलें अकादेमीचें प्रकाशन

वेगळे तरेची अकथा

साहित्य म्हळयार शाळा कॉलेजींनी वचून शिकिल्ले पाठ प्रमेय न्ही. साहित्याचो प्रत्यक्ष संबंद आसता मनीस जिणेवांगडा. मनशालो संघर्ष, ताची व्यथा, करुणा, सुख दुख्खां, आस्त, निर्शेणी, मोग आनी राग हेच साहित्याचे मूळस्वर. बरोवप्याक मनीस म्हण मनशांतच रावचें पडटा. म्हणच जयंत नायकांच्यो कथा वाचतकीर म्हजी आस्त पालेला. जयंत मनशाले जत्रेमदीं उबो आसा. तो तरातरांच्या मनशांक नियाळटा, मापता, जोखता आनी तांकां समजून घेता. तांचो मनोव्यापारय ताका होलमता. म्हणच ताच्या कथांतल्यान हरतरांचे मनीस नानारुपान आमचे मुखार उबे रावतात. आपल्या गुण-अवगुणांसयत. आकार विकारां सयत मनशाक आसा त्या रुपांत आपणावप हो बरोवप्यालो बरोवपी म्हण एक सदगुण. हो गूण घेवनच जयंत आपली साहित्यीक म्हण मुखार सरचेली, वाडचेली गवाय आमकां प्रामाणीकपणान करून दिता.

बरोवप्यालें पयल्या चंवरातलें पुस्तक म्हण इल्ली तुस्ततोखणाय करची, मार्गदर्शन करचें, प्रोत्साहन दिवचें अशें गृहीत धरलें, तरीय जेन्ना पुस्तक दखल घेवपासारकें आसता, तेन्ना बरोवपांत खोल देंवलेबगर रावं नज. तरातरांचे मनीस, विविध विशय आनी व्हड अणभवांचो आंवाठ हातुंतल्यान बांदून हाडिल्ल्यो ह्यो कथा. थळकाळाक, अणभवाक, लोकजीवनाक, लोकभाशेक एकनिश्ठ राविल्लें साहित्य हें सदांच बऱ्या कसाचें आसता. जयंतान ह्या कथांतल्यान व्हडली साहित्यीक झोपय मारल्या अशें न्हय. तरीय आपल्या साहित्य प्रज्ञेवांगडा प्रामाणीक राविल्ल्यान एक भोव वास्तव सूर कथांतल्यान व्हांवतना दिसता.

अशेंय दिसता, मनशामनशांतल्या मोगांतल्यान ताच्यो कथा उब्यो रावतात. मोगाची एक झर पुराय कथांतल्यान कथांवर व्हांवतना दिसता. तरीय त्यो गुळगुळीत गुलाबी मोगाच्यो कथा न्ही. तांकां दुख्खाची देग आसा, भंगून वचचेलो स्त्राप आसा, जातीकातींच्यो वण्टी आसात. “वावराडी” हे कथेतलें विमल आनी कथेंतलो नायक हांचे

मोगाकाणयेक समाजीक वायटपण, तुसडेपण आसा. “पोस्ट ऑफीस” हे कथेंत मोगाक काळीज पिळून उडोवपी निर्शेणी आसा. “बलविंदर” हे कथेंतल्या मोग विश्वीक मातयेवेलें आपलेंपण आसा. “बा” हे कथेंत अवुध्दपण, भावुकप निश्कळंकपण भरून आसा.

जयंताली वेगळे तरेची अकथा. तंत्रांत आनी कथानकांत तो घुसपून उरन आपणाक होलमलें तशें नम्रपणान सांगत वता. हें ताचें स्वरूप काळनिश्ठच म्हणूंक जाय आतां संवसारीक साहित्यांतय सगले तंत्रमंत्र कोसळून पडूंक लागल्यात. तरीय ललि साहित्याक साहित्यीक वाट दिवंक, साहित्यकृती म्हण उबी करूंक कांय मापदंड आसतात जिवीतांतल्या नाट्याक ललित्य दिवन ताका चड कलात्मक करून वाचकांमुखार दवर अशी अपेक्षा आसता. वाचनीयता हो ललित साहित्याचो प्राण. ह्या लालित्याक अजू व्हांवतेंपण, अजून लालित्य, अजून आकार येवंक जाय अशें दिसता. शैलींत सुटसुटी सोपेपण येवंक साधनेची चड आनी चड गरज आसता. केन्ना केन्ना प्रतिभेची जल्मान मेळिल्ली तांक आसूनय बरोवपी साधनेंत उणो पडटा अशें दिसल्यार मन अस्वस्थ जाता प्रतिभा जल्मान मेळिल्ली आसता तर साधना जोडची पडटा. दोनय एक दुसऱ्याक पूरक आसल्यारच सर्जनशील साहित्य निर्माण जाता. पूण जयंताल्या वावतींत इल्ली विसंगती उरल्या. ताच्या सयंभू प्रतिभेक आनीक साधनेची गरज आसा.

ताच्या जल्मानच मेळिल्ले प्रतिभेचे प्रभावी संकेत आमकां कथांनी जळींमळीं मेळटात. ताची “तारा” हीच कथा घेयात. लेवलेव रंगान चितारिल्लें एक चित्र. केन्ना वळख देख नाशिल्लो एक तरनाटो आनी एक तरनाटी. बशींतल्या प्रवासांतले कांय खीण, तरनाटे म्हण तांचे मानसीक पातळेर सैमीकपणान जुळिल्ले मनाचे धागे. मोने संकेत. जशीं ती वळख नाशिल्लीं बशींत चडटात आनी वळख दियनासताना बशींतल्यान देंवन वयतात. कथानक, संवाद नासतानाय कथा एक बिनरंगाचें चित्र वाचप्यांच्या मनाचेर कोरायता. सपनां पळोवचो मनशालो सभावधर्म. आपलीं सपनां फाल्यां खरीं जातलीं अशी एक पिशी आस्त आसता. म्हणच सपनां भंगतनाचें दुख्ख पळोवन मन कळवळटा. “पोस्ट ऑफीस” हे कथेंतलो एक सादो अबरगत प्यून आपल्या आवाक्यांतलें एक सादेंच सपन पळयता. जाका आपूण सदांच पत्राचो वटवडो करतां तें जयश्री आपलें जावचें म्हूण. पूण ताका खंय खबर आसलें, आपूण ताका जीं पत्रां दितालों, तातूंत एक पत्र तागेल्या मोग्याचेंय आसतलें म्हण. ही कथा बारीक निरीक्षण शक्तीक लागून खूब वास्तवीक पांवड्यार पावता. “आजच न्हालां हांव” हें एकच उतर सगल्यो चौकटी मोडून कथेक धीट पांवड्यार पावयता. नितीनाकय दिसता, ताच्या त्या उतरांनी हांव ताच्या खूब लागीं पावलां. पूण तें ताच्या नशिबांत नासता.

जिवीत हें अतर्क्य आसता. विसंगतीन भरिल्लें आसता. तें नकळटाना धपके दिता. “आनी तोच नंबर आयलो” ही कथा वाचकांक अशाच एका गरगरत्या भोंवऱ्यांत व्हरून सोडटा. एकलोच पूत, बापायक अपघातांत सांपडिल्ल्या वाहनांच्या नंबराचेर मटको लावपाचें पिशें. कोण एकलो सांगता, अमूक अमूक नंबराचे बशीक पयस रस्त्यार अपघात जाला. बापूय वेगीबेगीन वचून त्या नंबरार मटको लायता. पूण तेच बशींत वशिल्लो ताचो पूत मेल्लो आसता. आनी अजाप म्हळ्यार बापायक त्या नंबराचेर मटको लागता.

जयंताक जिवीतांतली विसंगती कळ्ळ्या. जिवीत कळ्ळां. कथा कितें तेंवय कळ्ळां. गरज आसा अजून साधनेची. साधना आपल्या हातांतली म्हण सोपी गजाल.

गोवा कोंकणी अकादेमीचे “पयलो चंवर” येवजणेविशीं केन्ना केन्ना एक वाद आयकूंक मेळटा. पयल्या चंवरांतल्यान कांय निश्पन्न जायना. बरीं पुस्तकां येनात अशें कांय जाण म्हण्टात. पूण प्रतिभावान बरोवपी आनी सर्जनशील साहित्य ही एक दुर्मीळ चीज आसता. तो एक सतत घेवचेलो सोद आसता. आठ धा वर्साचेंच तें काम न्ही. अकादेमीच्या पन्नास वर्सांच्या इतिहासांत लेगीत एकादरोच राष्ट्रीय पांवड्यार वचून बसपी बरोवपी “पयल्या चंवरांतल्यान” घडलो तरीय अकादेमीचे सगले स्त्रम, सगलो पयसो भरन आयलो अशेंच म्हणचें पडटलें. तातुंतलो घडये एकलो जयंत नायकय आसतलो अशी आस्त हांव बाळगितां आनी आंवडेतां. कारण, ताणें तशे संकेत आपल्या पयल्याच कथा झेल्यांतल्यान दिल्यात.

महाबळेश्वर सैल

WORLD KONKANI LIBRARY
Accn No: 001195

मनोगत

आयज म्हजें पयलें पुस्तक उजवाडा हाडटना म्हाका खूब खोस जाता. सा तेंपासावन मनांत आसलें, हांवें वरयिल्ल्या कथांचो झेलो आसचो. पूण सगळयोच गज एका मनशाच्या चिंतनाचेर तयार जायनात. तेखातीर सावार जाणांचो हातभार ला पडटा.

गोवा कोंकणी अकादेमीचे 'पयलो चंवर' येवजणेंत हें पुस्तक उजवाडा ये नव्या लेखकांक फुडें हाडपाखातीर गोवा कोंकणी अकादेमीन सुरू केल्ली ही एक येवजण. तेखातीर अकादेमीचे उपकार मानत तितले थोडे.

अकादेमीचे सहायक सचीव श्री. कमलाकर म्हाळशी हे म्हजे शिक्षक. तां कथाकथनाच्या मळार म्हाका वाट दाखयली, ते वाटेर हांवें इनामांय मेळयलीं आ तांणीच दाखयिल्ले साहित्यीक वाटेर आयज म्हाका पुस्तकाच्या निमतान पयलें फळ दि पडटा. हांव तांच्या उपकारांत उरतलों.

माचयेर सादर केल्लें नाटक पळोवन आमी कलाकारांची तोखणाय करतात. तें करपाक पड्ड्या फाटल्यान खुबशे कलाकार तितलेंच योगदान दितात. पूण ते पड्ड आडच उरतात. म्हजें पुस्तक उजवाडा हाडटना हांव ह्या पड्ड्या फाटल्या कलाकारां कसो विसरूं? हांव तांच्या रिणांत उरतलों. कथा वरयतना व्याकरणाच्या मळ आयिल्ली दरेक अडचण सोडोवपी आनी मोलादीक मार्गदर्शन करपी प्रा. उल्हास भाटीकार हे ह्या पड्ड्याफाटल्या कलाकारांमदले एक. ते म्हजे साहित्यीक गुरू.

ह्या कथाझेल्यांतल्यो चडशो कथा सुनापरान्त, राष्ट्रमत, कुळागर हातुंतल्य प्रकाशीत जाल्यात. तांच्या संपादक, प्रकाशकांचे हांव उपकार मानतां.

ह्या पुस्तकाखातीर प्रस्तावना बरोवपाक श्री. महाबळेश्वर सैल हांकां विनवणी के आनी तांणी ती मानून घेतली. रोखडीच बरोवनय दिली. हे खातीर हांव तांचो उपका आसां.

कथाझेलो 'वा' खातीर घरच्यांनी पाठवळ दिलां. इश्टांनी मार्गदर्शन केलां. ह सगळयांचो हांव उपकारी आसां.

आस्त दवरतां, तुमकां वाचप्यांक म्हज्यो कथा आवडटल्यो.

सादोळशें, काणकोण, गोंय

जयंत बालाजी नाय

मांडावळ

१ तारा
२ वावराडी
३ पोस्ट ऑफीस
४ ती आंकवारच उरता!
५ बा
६ बलविंदर
७ चूक?
८ आनी तोच नंवर आयलो...!
९ चित्रकार
१० जग सुदारता
११ घरचे यादीन ..
१२ पॉकेटमनी
१३ त्या चित्राखातीर ...
१४ आवटो
१५ निर्णय
१६ मरण
१७ आंटीलें चेडूं
१८ जगू
१९ नाटक

तारा

ती स्टँडार उबी आसा. वचपाचो वेळ अजून जावंक ना. पांच धा मिनटां आसात ती... ती म्हळ्यार बस!

एक सुंदर चली ते बसींत बसलां. कातीन गोरेंच. बारीक फुलांचो गोबरा कोराचे स्कर्ट आनी काळो ब्लावज. ब्लावजाचो काळो रंग ताचे गोरे कातीक आनीक उजळ करता. पिराय वीशेक वर्सांची आसुंये. परत परत घड्याळ पळयता आनी बस सुटपाची वाट पळयता. बसींत खूब गरम जाता. तें आपल्या हातांतल्या चिमटीभर लेसान वारे घेता.

हांव बस स्टँडार भितर सरतां. तेच बसीन म्हाकाय वी वचपाचें आसा. स्टँडार बस उबी आशिल्ली पळोवन हांव खोशी जातां. स्टँडार आनिकूय बसी आसात. पूण म्हजेखातीर हीच बस गरजेची. हांव धांवतच बस धरूंक फुडें वता. अचकीत एक जाणटेलो म्हज्या मुखावेल्यान धपडत वता. हांव मात्सो घुस्पतां. ताका कांय बस धरपाची ना. ताज्यान म्हजे फाटल्यान येवं येतालें. पूण तो म्हाका घुस्पायता. ह्या जाण्टेल्यांचें म्हण नाका जाल्लेंच. सदांच तरणाट्यांच्या आड येतले. हांव बस धरपाखातीर धांवतां, जाल्यार हांची आडखळ!

मनांतल्या मनांत फडफडत हांव बसीच्या फुडल्या दारांतल्यान भितर सरतां आनी इतल्यान बस सुट्टा.

मनशाची कितें मजा पळयात. पयसुल्ल्यान येतना बस आसल्यार पुरो हो हुस्को, बस आसतकच भितर उबे रावंक मेळटलें काय ना ही चिंता. भितर चडटकच सीट मेळ्ळ्यार पुरो ही इत्सा आनी सीट मेळ्ळ्यारय तो बरोसो जनेलाकुशीचो आसचो ही अपेक्षा. म्हजीय हीच स्थिती. कितलोय जाल्यार हांवय मनीस कुळांतलोच न्हय?

हांव वसींत भितर उवो रावन पळयतां. वसींत मेजकेच पॅसेंजर आसात. कितलेशेच सीट रिकामे. खंयच्या सिटार बसचें? हें चितत हांव बसभर नदर भोंवडायतां. वसींतल्या एकान-एकाचें लक्ष म्हजेर आसता. कारण ते वसीन प्रवास करपी म्हजे सारके सुंदर तरणाटे थोडेच.

ती वस एका खेड्यांतल्यान वता म्हणटकच वसीन भोंवपी चडशे गांवगिरे जाण्टेले, दादले, वायलो, शेतकामती आनी पेज जेवतना तोंडाक लावपाक आंवलेचो कुडको तशें म्हजेसारके कांय तरणाटे वा तरणाट्यो.

सगळ्या लोकांचें लक्ष अजुनय म्हजेर आसा. आनी म्हाका एका झटक्यांत निर्णय घेवपाचो आसा. हांवें खंय वसचें?

म्हजें लक्ष ते सुंदर तरणाटेकडेन गेलें. पयल्याच धपक्याक मनांत भल्लें. तेंवूय म्हाका पळयत आसलें. म्हजी जवरदस्त उंचाय. चेक्सांचो शर्ट, जीन पेंट आनी आकर्शक व्यक्तीमत्व, कातीची गोरसाण ताका आवडल्या, हें ताचे नदरेंत वाचूंक मेळटालें.

म्हाका ते तरणाटे म्हऱ्यांत वसचें अशें दिसलें. तेंवूय हेच अपेक्षेंत आसा, अशें दिसलें. पूण वसींतल्या लोकांच्या मनांचोय विचार करूंक नाका? तांचे नदरेन हांव पडूंक फावना.

कितें करचें? हें येवजीत हांव फुडें पावल घालतालों. तरणाटी वशिल्ल्या सिटार आनीक दोगांक वसूंक मेळटालें. ते मदले वाटेक तेकून वशिल्लें. जनेलावाटेन सीट मेकळो आसलो.

हांवें निर्णय घेतलो. आनी ते तरणाटेच्या दाव्या सिटार तिचेवटेन बसलों. जनेलाचो सीट मेकळो सोडलो. ताचें मुखामळ हांवें पळयलें. ताचो अपेक्षाभंग जाल्लो जावंये.

वस वरीच फुडें पाविल्ली. खेड्यांतले एक-दोन स्टॉप तिणें घेतिल्ले आनी वरेच लोक वसींतय चडिल्ले. सीट सगळे भरत आयिल्ले. पूण आमचे दोगांयचेय सीट रिकामे आसले.

वसींतल्या लोकांचें लक्ष अजुनय म्हजेकडेन आसा काय ना, हें पळोवंक मान घुंवडायली. पूण हें निमित्त! म्हाका ते चलयेक पळोवंक जाय आसलें. ते चलयेनय त्याच वेळार मान घुंवडायली आनी म्हाका पळयत रावलें. सामकें वेधडक. म्हाका ताचें धाडस आवडलें. काळ्यो दाट भुंवयो ताच्या मुखामळाक सोबाय हाडटल्यो. पूण खरेपणी ताचे म्हाका आवडले ते दोळे. दोन धोणवां त्रेसश्ट आंकड्याच्या रुपांत आडवीं केल्लीं.

पातकड्यांचेर लायिल्लें काळें काजळ, दोळ्यांची रेखीव कलाकृती दाखयताल् धव्या फुल्ल दोळयांत काळयोच वावल्यो नखेत्रांवरी. हांवें ताका त्याच खिणाक नां दिवन सोडलें, 'तारा'.

मनांतल्या मनांत वारसो करीत हांवें साखर ओठांत घोळयली. ताकाय वांटची अश् दिसलें आनी म्हज्या दिवास्वप्नाचें म्हाकाच हांसूंक आयलें. ते सरशीं तारान म्हजेवयल नदर काडली. म्हजीं आगांतूकपणां ताका आवडूंक नासतलीं. म्हाका वेटेंच लजेल्लेवर जालें. वेळ मारूंक हांव हाताच्या वोटांकडेन खेळत रावलों.

वस एका थांव्यार थांवली आनी एकदम लोकांची झूंड वसींत चडली. आमचे दोगांयचेय सीट भरले. ताच्या म्हऱ्यांत वशिल्लो वुरसो आसलो. कांयशो नाखुशीन तार मातशें आंखडून वसलें. हेच खातीर तार्ची अपेक्षा हांवें ताच्या फुड्यांत वसपाची आसली जावंक जाय. हांवें अदमास केलो.

खुवशे लोक उबे आसले. आमच्या दोगांयच्याय मर्दीं एक जाण्टेलो येवन उबो रावलो. म्हाका तें दिसना जालें आनी ताका हांव! कांय वेळ हांव चुळवुळलों! शे! जाण्टेले सदांच तरणाट्यांच्या आड! हांगा दोन जीव इतिहास घडयतात, उत्कर्श करतात. तांकां प्रोत्साहन दिवचें सोडून मर्दीं आडखळ करतात म्हणजे कितें? हांव सामकों तिडकलों. पूण कांयच केलं ना.

कंडक्टर तिकेट दिवंक आयलो. 'एक कुंकळ्ळे' हांवें पयशे दिवन म्हळें. 'हाफ कुंकळ्ळे' ताणें म्हळें.

'आं'! जमलें. दोगांकय एकेचकडेन वचपाचें आसा. दोंगांचेंय उद्‌दीश्ट एकच. म्हाका सूऽऽ जालें.

कांय वेळ असोच गेलो. आनी कितें अजाप? तारा मातशें फुडें सरून वसलें आनी दोळ्यांच्या दाव्या कोनशांत काळी वावली दवरून म्हाका पळोवंक लागलें.

तळयाचो थाव पळोवंक हांवें पायांचें पावल वेटेंच 'टीक् टीक्' हालयलें. ताणें म्हज्या पायांसावन सगळ्या आंगभर नदर भोंवडायली आनी दोळ्यांची उगडधांप केली. कसलो सिग्नल काय हो? विचार करीत हांवें चितलें. हांवच कित्याक फाटीं सरूं? ताचेवरीच हांवय फुडें सरकून वसलों आनी ताका प्रोत्साहन दिलें.

ताराच्या म्हऱ्यांत वशिल्लो वुरसो मर्दींच शिकलो. 'आक् ऽऽ शी!' तारान कच् करून आंग काडलें आनी भायर पळोवंक लागलें.

आतां मात म्हाका वेटेच चुटपुटे पडले. हांवें थंयच वसपाचें. कितेंयतरी उलयतलों आसलों ताचेकडेन. हांव वसींत चडिल्ल्यावेळार सगळी वस भरूंक जाय आसली आनी ताच्या म्हऱ्यांतलो सीट रिकामो आसूंक जाय आसलो. कितें मजा येवपाची? पूण... शे!! ह्यो वसी नाका तेन्ना खच्चून भरतात. जाय तेन्ना रडत, रडत वचपी वस आयज वाग फाटीक लागिल्लेवरी धांवता. इतले वेगीन वचून कितें करपाचें आसा? मातशें सवकास वचपाचें. तुमकां कितें खवर. हे वसींत इतिहासय घडूंक शकता! आनी अशी धांवडावन खंयूय अपघात वी जाल्यार?

अपघात...? शे! अशें जावंक फावना! म्हज्या ताराक तर नाकाच नाका.

म्हजें तारा...? केन्नासावन जालें तें म्हजें? म्हाका परत हांसूक आयलें आनी हांवें ताराक पळयलें.

तें एकसारकें थीर नदरेन म्हाका पळयत आसलें.

'इतलो आवडलो तुका हांव?

मनांत म्हणटा आसतलें 'हाव हॅण्डसम यू आर्!' हांवें अदमास वांदलो.

पूण खरेंच सांगतां तुका तारा. 'तूं म्हाका खूवच आवडलें. तुज्या दोळयांचेर तर ओंठ तेंकोवचे अशें अजूनय दिसता. तुजें धाडस तर तोखणायेक पात्र आसा.'

पूण म्हजीं उतरां जिवेरच उरलीं. ओंठार येवंक नात. म्हजेकडेन तितलें धाडस खंयचें? धाडस आसल्यार हांव असो वसून रावपाचों? म्हज्या जाग्यार हेर कोणय आसल्यार? तारा ताका पळोवपाचेंच न्हय. म्हाका खात्री आसा तें तशें चंचल न्हय.

पूण म्हाका ताचेपासत आपलेपण कित्याक? हांव तर ताचेकडेन उलोवंकय ना. ताचें नांवय नकळों. मागीर... खात्रीन कितेंतरी नातें आसूंक जाय.

हांवें तारावटेन पळयलें. दाव्या नखेत्रांतली काळी वावली तशीच आसली. सामके सादे भाव मुखामळाचेर आसले.

कित्याक आनीक वेळ काडटा. म्हाका तूं खूव आवडलो'.

ताच्या मनांत हे विचार आसतले, हांवें वेळ वगडावप समा जावचें ना, अशें म्हाका दिसलें. हांवें ताच्या हातांतले पर्सीचेर नदर मारली. तार्चीं वोटां पर्सीक वेठेच चिमटे काडटालीं. पर्सीपोंदाक पेपर आसलो. हीच संद साधून हांवें ताचेकडेन पेपर मागलो.

म्हाका तोंडान मागचो पडलोच ना. हात फुडें करतनाच ताणें पेपर दिलो. कारण ताणें पळयिल्लें 'म्हजी नदर पेपराचेर गेल्या'.

म्हळ्यार . . . म्हजेवरीच ताकाय म्हजे नदरेंतले भाव वाचपाक येतात तर ! हांव चिततालों तें ताका कळळें काय ? कळ्ळयार कितलें बरें जावपाचें ?

हांव पेपर वाचूंक लागलों . पूण नदर मात परत-परत ताचेर वताली . त्याच वेळार तेंय म्हाका पळयतालें .

असल्या वेळार कितें करतात काय ?

कशी सुरवात करतात काय ? एकेवाटेन भंय दिसता . कितेंय विचारलें आनी ताणें चप्पल काडल्यार ? शी ! ! सगळी घाण , लज . म्हजें आंग शिरशिरलें .

हांवें पेपर वाचून सोंपयिल्ल्याचें धोंग केलें आनी ताची लक्तुवायेन घडी केली . त्या वेळार तें म्हाकां मान घुंवडावन पळोवंक लागलें . आतां ताची नुरा वदल्ली . सामके सादेपणान , भावनावश जावन तें म्हाका पळयतालें . सिनेमांतले नायिकेवरी .

‘ ए हिरो . . . तूं इतलो थंड कित्याक ? कितेंय तरी उलय न्हय . कितेंय तरी विचार म्हाका ! ’

हांवें ताका पळयत वोल्सांतल्यान पेन काडलें आनी ताच्या पेपराचेर वरोवपाक सुरवात केली . ‘ आय . . . ’ फुडें कितें वरोवं ? लव्ह . . . ? पूण कांय मिण्टांभितर लव्ह कसो ? शे ? ! हे वावतींत कोणय गुरू सोदपाक जाय . कसलीय विद्या गुरूवगर येना म्हणटात . पूण आतां गुरूक विचारपाक वतलो खंय ? आनी वेळ कोणाक आसा ? आतांच कितेंय तरी करपाक जाय .

हांवें वरोवन सोडलें . ‘ आय् लायक् यू . ’ पेपर ताचेकडेन दिलो . पूण हाताक कडकडो भरलो .

ताणें पेपर घेतलो आनी उत्कंठतायेन वाचलें . त्या वेळार उमळशिकेन तेंगशी गांठली . ठोके गरजेपरस चड पडूंक लागले .

तें म्हाका पळोवन मंद हासलें . उगडिल्ल्या ओंठांतल्यान धवेफुल्ल दांत दिसले . पिकिल्लें सीताफळ फोडचें तशें . म्होंवे नखेत्राचे वावलेंत म्हाका म्हजी सांवळी दिसली . सकयल्लो अमुर्रपिको ओंठ पिकून तांवडोगूंज जालो . हांव सुखावलों . ताच्या हास्यांत हांवें म्हजो हांसो भर्रशिलो . वस चान्न्यांत न्हाली . ‘ हे खीण अशेच आसचे जल्मजल्मांतराखातीर . ’ हांवें देवाकडेन मागलें .

म्हन्यांतलो वुरसो परत एकफावट शिंकलो आनी आमी . . . ? हय ! आमी सावुद्देर आयलीं .

वस कुंकळ्ळे पावली. तें सट्कन उठलें आनी फुडें गेलें. हांवूय उठलों आनी बॅग काडूंक लागलों. बॅग हातांत घेवन ताचे फाटोफाट देंवचें अशें येवजिलें. पण खूब लोक देंवपाचे आसले. सगळे मदीं आयिल्ले. म्हाका वचूंक मेळना जालें.

हांवें यत्न केलो. पूण एक जाण्टेली म्हजेर धेंगशेली. 'हो चेडो आनी खंय चिड्डुता सगळे देंवपाचे आसतना?'

जाण्टेल्यांचो अडसर कुशीक सरतासर रावचें पडलें.

पावला-पावलाक जाण्टेले तरणाट्यांच्या आड येतात.

म्हज्या कपलावेली तिडक ज्यूस्त फाटीं घुंवन तारान पळयली... सरळ म्हाका पळयत रावलें.

'चडशो चलयो तरणाट्यांक पळयनात. तकली सकयल घालतात. तूं मात म्हजेखातीर अपवाद थारलें. वसींतल्या वाकीच्या लोकांक तुवें पळोवंक ना. म्हाकाच पळयत रावलें. तुज्या धाडसाक हांव तोखेतां गो!'

परत एकदां उतरां ओंठाभितर घोळ्ळीं.

'देंव मुगो. कोण येवपाचो आसा तुजो?' जाण्टेलो कंडक्टर ताचेर धेंगशेलो. ते सरसरीत देवलें.

तारा कांय खीण फाटीं-फुडें घुटमळत रावलें. वेटेंच घुंवन फाटीं पळयतालें. म्हजी वाट पळयतालें जावंये.

म्हाका मात ह्या जाणटेल्यांनी देंवपाक खूब कळाव केलो. कपलाची शीर तट्टटली.

हांव जेन्ना देंवलों, तेन्ना तें थंय नासलें. हांवें सगळ्याक सोदलें. खांची कोनशांनी भोंवलों. सगळ्या जाणटेल्यांच्या सात पिळग्यांचो उद्धार करीत हांव ताका सोदत रावलों. पूण तें मेळ्ळें ना.

म्हजी वाट पळोवन तें गेलें काय?

'जाण्टेले ना जालेवगर तरणाट्यांचो उत्कर्ष कसोच जावचो ना', अशें ओंठांत घोळयत हांव बस स्टॉपार येवपाक परतलों आनी म्हजे फाटोफाट येतलो एक जाण्टेलो म्हाका 'धाऽऽण्ण' करून आपटलो.

वावराडी

पयर कामानिमतान भाटपाळी येवंक भायर सरिल्लों तेन्नाची गजाल. पोश्ताचेर पावपाक वस थांवली. गांवडोंगरी रस्त्याचेर कांय लोक उवे आसले. अचकीत म्हजी नदर एके वायलेचेर गेली. हाण्डीर एक ल्हान भुरगें आसलें. एक चली तिच्या पांयांकडेन वशिल्लें. जाल्यार एक पांच वर्सां पिरायेचो चलो हातांत पोती धरून थंयच उवो आसलो. ती वायल म्हेळी साडी न्हेशिल्ली. पोंवट्यांमेरेन वयर काडून तिणें ती साडी खोयिल्ली. घळघळीत पोलको घाल्लो. केंसांच्या फाटल्या आंवाड्यांतल्यान सुटून थोडे केंस कपलार भुरभुरताले. कपलाचो कुकूम घामेन फाफसल्लो. पूण तिचे कातीची गोरसाण आनी तोंडावळो म्हाका विमलाचो उगडास करून गेलो. सेर्त तें विमलच आसूंक जाय. घरा वचपाक वर्सीक रावता आसतलें.

हांवें सात-आठ वर्सांआदीं पळयिल्लें विमल खंय आनी आतांचें हें विमल खंय! कितलो वदल हो ह्या वर्सांनी? ताची ही आवतिकाय म्हज्या काळजाक दूख दिवन गेली.

कांय वर्सांआदीं हेंच विमल जुवानपणान रसरसतालें. गोरें पीट्ट, आंगलोटान भरिल्लें. नित ळ व्हिस्तीद घालपी, केंस वेवस्थित वांदपी, सामकें सादें-भोळें विमल.

तें आमगेर कामाक आसतालें. खूब वर्सां आमगेरच उरलें आनी आमच्या घरचेंच जावन गेलें. आमकां तें परकी अशें केन्नाच दिसलें ना. वावराडी म्हण आमी ताका काम सांगलें ना. केन्ना-केन्नाय खर्चाक म्हण थोडे पयशे जानूभावडेक दिताले तितलेच. वाकी विमलाचो सगळो खर्च आमींच करतालीं. जेवपा-खावपाक, न्हिदपाक तें आमगेरच आसतालें. ते भायर ताचे कपडे आनी हेर खर्च आमींच करतालीं. ताका कितेंच उणें पडूंक दिलें ना.

विमल चडशें म्हज्या वांगडाच काम करतालें. भाटाचो वावर आसूं, नाजाल्यार शेताचीं कामां आसूं. गोरवांचें शेण भरप, तांकां खावड घालप तेंच करतालें. इतलेंच

न्हय तर आईक आयदनां घासून दिवप, कपडे धुवप आनी रांदतनाय हातभार लायतालें. ताचें काम करप एकदम वरें. सांगचें पडनासलें. भाटांत पाडेपण चलता तेन्ना तें पाटें घेवन नाल्ल पुंजावंक हजर. गोरवां गोठ्यांत आयलीं जाल्यार दांवें घालपाक ताका केन्ना सांगचें पडलें ना.

सामकें सोशीक. चड उलोवपी न्हय. मोन्यांनी काम करपी. आनी जें कितें करता तें मन लावन करपी. असलीं मनशां म्हाका आवडटात. ताका लागून म्हज्या वांगडा ताचें रोखडेंच जुळ्ळें. आमी वांगडाच ल्हानाचीं व्हड जाल्ल्यानय जावंये. सांगात वरो जोडलो.

भाटांतलो सगळो वावर आनी वेवहार म्हाका समज येत सावन म्हजेकडेन आसलो. तशेंच शेताचोय. पयलीं शिकप चलतां-चलतां एका आदेसाक सांवाळटालों. मागीर कॉलेज सोपतकच घरा वेकार म्हण सगळोच भार सांवाळ्ळो. आई आनी दादा केन्नाय अडचणीक सुचोवण्यो करतालीं तितलेंच. बाकी सगळो वेवहार हांवच पळयतालों. एक मजा कशी दिसताली. काम करतना उमेद आसताली. कारण वांगडा विमल आसतालें. चडसो वेळ आमचें काम सामकें कमी उलयत चलतालें. तर विसवाच्या वेळार तें मिर्गाचे दडकेवरी घसघसून उलयतालें. खळखळून हांसतालें. तेन्ना ताका आनिकूय हांसोवपाक मजा दिसताली.

अशें हें मळवांतल्या मेकळ्या सवण्यावरी विमल तीन-तीन भुरग्यांची आवय जावन वंधनात पडटा? वसी खातीर हाका वेजारत उवें रावचें पडटा? म्हज्यान कल्पनाच करूं नजो जाली. ताचो घोव खंय काय? हांवें सगळ्याक नदर मारली. थंयच्या लोकांत ताचो घोव जावपाचे पिरायेचो कोणच नासलो. सगळे जाण्टेले. आन. भावडी. घन्नी. असले. काश्टी मारून वयल्यान तुवालो गुठलावपी. ताच्या घोवाक हांवें ताच्या लग्नांत पळयिल्लो. पूण थोडोच वेळ. आनीक आतां इतल्या वर्सांनी ताका वळखप कुस्तार! जंय हांव म्हज्या काळजांतल्या विमलाक वळखूंक विसरलों तो हांव ताच्या एक फावटी पळयिल्ल्या घोवाक कसो वळखतलों?

वस सुटली आनी तें फाटी पडलें. ताणें म्हाका पळयलो ना. आनी तें विमलच म्हणपाची खात्री म्हज्या मनाक अजूनय पटूंक नाशिल्ल्यान हांवें ताका हात दाखयलो ना. पूण काळजाचीं दुकां मात वाडलीं.

आमचो मोग उदकावरी नितळ आसलो. अखंड व्हांवतालो. पूण समाजाच्या काल्पनीक आनी प्रतिश्ठीत दोरांनी वांदिल्लो. हीं वंधनां आमकां आडमेळीं हाडटालीं. पूण मोगाक वासना केन्ना आफुडली ना. काळखांत आमी एकामेकांच्या गोपांत उवीं रावलीं

तरीकय. म्हज्या घरांत हाची कल्पना आसली काय कितें ? सांगूं नजो. पूण विरोध जाले ना. विमलाकय कोणें तापयलें ना. पूण म्हजें मन मात ‘समाज’ ह्या शब्दाक भियेतालें.

म्हाका याद जाता. शेतांत कसपाचें काम चलतालें. हांवच जोत वांदतालों. वैलय आमचेच. दनपरां भुती घेवन तेंच येतालें. त्याय दिसा तें तशेंच आयलें. हांव म्हजे हात-पांय धुवन आडयार माडामुळांत येवन वसलों. विमलानय म्हजेलागीं वसकण मारली. भुती सोडोवन म्हजेमुखार धरली. हो वेळ विसवाचो. धा-पंदरा मिण्टां तरी सुशेग घेवप हें आयलेंच. असल्या वेळार मनाक समादान दिवपी कितेंय तरी उतरां जाय. मागीर कामाचे त्रास जाणवनात. तें म्हाका खबरी सांगतालें. आज सकाळीं जेवण रांदतना आईन कित्याक तरी लागून ताचीं फकाणां केल्लीं. ती खबर सांगतना आमी दोगांय इतलीं हांसलीं की तें म्हज्या सामकें लागीं आयिल्लें. म्हाका कळ्ळेंच ना. हांवें ताच्या केसांक धरून लागीं ओडलें आनी ताच्या ओटांक म्हजे ओंठ तेकोवन...

आंगाची ल्हवेन-ल्हंव उबी जाली. सरकन दोगांच्याय आंगार कांटो उबो रावलो. ताचे ओंठ पिकून तांवडेगूंज जाले. नदर सकल गेली. सुर्या लेगीत माडाच्या कळवा फाटल्यान तोंड लिपोवन रावलो. वैलांनी कान उबारले आनी धनयाच्या कर्तुवाक तेर्स्तीमूज रावले. सगळें कशें खिणाभितर आनी सहज घडलें. कोणेंय पळयलें ना म्हण बरें. ना जाल्यार म्हज्या नांवाची घाणय जावंक शकताली. विमलाक ही गजाल अपेक्षीत आशिल्लेवरी दिसली. ताणें कसलेंच वायटपण ओडून घेतलें ना. वा कोडू उतरांय म्हाका दिलीं नात. तें म्हाका मानतालें तितलेंच आंवडेतालेंय. पूण सगळयोच गजाली खंय आमच्या हातांत आसतात ! ब्रह्मदेव थोडयो गजाली आपल्या मनासारक्यो घडोवन हाडटा.

म्हाका खूब दिसतालें. विमलासारकी घरकान्न म्हाका मेळची. दिसपाक ताचेसारकी, सभावान ताचेसारकी आनी म्हत्वाचें म्हळयार ताचे सारकी म्हाका घरकामांत मदत करपी. श्रीमंतांल्यो चलयो खंय हें सगळें करतात. तांचें फकत नांवच व्हडलें.

दादाच्यान जाण्टेपणाक लागून काम सांबाळप जाय नासलें. म्हजी एस्. एस्. सी. निकतीच जाल्ली. हांव तेन्ना चौदा-पंदरा वर्सां पिरायेचो आसत. आमगेर तेन्ना जानू भावडी कामाक येतालो. पोलें पडिल्लें, पोट फाटीक तेंकिल्लें. कमराक सदांच ‘पट्कऽऽ पट्कऽऽ’ आवाज करपी कोयती. आंगलोटान काळो-कुळकुळीत जानू आमच्या भाटांत शेतांत काम करतालो. पूण ताका सदांच काम आसतालें अशें ना. पावसाळयांत वागांत आळीं-सावळ करपाक तो ताचेवांगडा हेर मानायांक घेवन येतालो. तशेंच शेताचें रोप लावन जालें म्हणटगच तो परत घरा वतालो. ताचें घर गांवडोंगऱ्यां.

एक दीस दादान ताका सांगलें, 'जानू, घरकामाक मदत करपाक कोणय चेडूं भुरगें तुमच्या वाड्यांत आसल्यार पळय.'

'भाटकारा, तूं कित्या चित्ता? हांव फाल्यां म्हागे व्हडल्या चेडवाकच हाडटां. चार पुस्तकां शिकला, पूण घरा खूब मोर्स्ती कोरता. रावूंदी तेका हिंगाच.'

'तुजें चेडूं रे ? ताका शाळेंत शिकूं दी मरे!'

'खालें वागट त्या शाळेच्या!'

जानू भावडेन विमलाक शाळेंतल्यान काडलें आनी दुसऱ्याच दिसा सकाळीं आमगेर घेवन आयलो. तेंच हें विमल. तेन्ना तें तेरा-चौदा वर्सां पिरायेचें आसतलें. गोरी कात गोरवां फाटल्यान वतांत भोंविल्ल्यान काळसर-तांवडी पडिल्ली. वोंवलेवयर पोलकें. तेंय विटिल्लें. लांव घागरो. तोय अडेचो. कोणें तरी ताका दिल्लो आसूंक जाय. पांयांत जोतें लेगीत नाशिल्लें.

पूण भावडी सांगतालो, तशें तें मस्ती नाशिल्लें. घरा वचपाकय तें रडूंक नासलें. हांगा ताणें रोखडेंच जमोवन घेतलें. दादान ताका नवे कपडे दिले. खावपाक-पिवपाक तर आमगेर भरपूर. टी. व्ही. पळोवन तें सामकें खूश. आनी चड करून तें आमगेर रावलें तें शाळा सुट्टा म्हण. कामाचे ताका त्रास दिसनासले. कारण ताच्या घराय ताका काम करचें पडटालें.

चार दिसांतच ताचो रंग वदल्लो. तें आमचे संस्कार शिकलें. उलयतालें आमचे सारकें. नितळसाण ताका आवडटाली. तें केन्नाच म्हेळें रावनासलें. आमगेर रावन तें वदल्लें. आमच्या कुटुंवांतलो एक वांगडीच जावन रावलें. जुवानपणाचो हुंवरो ताणें आमच्या घरांतच हुपलो. शिगम्याचे परवेक जानू भावडी ताका चार दीस घरा घेवन वतालो. पूण ताका गांवडोंगऱ्यां वेजार येतालो. इतलें तें आमचेकडेन एकरूप जालें. ताचो थंड सवाव सगळ्यांकच मानवलो. ताचें वरें जुळ्ळें तें म्हजेकडेन. कामानिमतान तें सदांच म्हजेवांगडा आसतालें. सांवळी कशी.

ल्हानपणांत शाळेंत वचपाक वेजारपी विमल समज येतगच आमगेर 'सुनापरान्त' वाचपाक लागलें. म्हज्यो कथा ताका खूब आवडटाल्यो. पयलीं 'अ-व-क-ड' करीत वाचपी विमल मागीर सहज कोंकणी वाचूंक लागलें. म्हजी खंयचीय कथा ताका आवडली ना, जाल्यार तें मनांत धरून रावतालें आनी केन्नाय संद सादून मर्दीच म्हाका थोमणो मारतालें. मागीर ताका मनांतलें उलोवपाक लावंक म्हाका कुस्तार वचनासलें. ह्या विशयाचेर मागीर आमचे वादय जातले. कथा वरोवन जाली म्हणटकच प्रकाशीत जावचे

पयलीं ती कथा आपल्याक वाचपाक दिवची. अशी ताची खूब उमेद आसली. ती ह
केन्नाच पूर्ण करूंक ना; ताची म्हाका आतां खंत भोगता. म्हज्या मनांत ताच्या काळजा
आफुडपी कथा बरोवपाचें आसलें. विमलाचे व्यक्तिरेखेचेर आदारून कथा बरोवपा
आसली. आनी मागीर तीच कथा प्रकाशीत जावचे पयलीं हांव हाका दितलों म्हण आस
पूण दुर्देव म्हजें! ती कथा बरोवपच जालें ना.

एक दीस टी.व्ही. चेर सिरीयल चलताली. वावराडेचेरच आदारून आसलि
तातूंत वावराडी घरचें सामान चोरता आनी पोलीस निमणें तिका धरतात, अ
दाखयिल्लें. सिरीयल सोपतकच विमल एकदम उसळ्ळें, 'हें सामकें फट!' घरचीं सगळ
अजापान ताका पळोवपाक लागलीं. तें सिरीयलांत गूल्ल जाल्ल्यान तिडकीन उलयिल्लें
पूण मागीर ताका लज जाली. तें निर्शेल्लें आनी उठून भितर गेलें. पूण कोणच ताव
हांसलो ना. हांवय सिरियलांत गूल्ल जाल्लों. विमलासारकी वावराडी चोर आसत
केन्नाच ना. न्हय म्हणजे आमच्या घरांत ताका वावराडी म्हणटा तरी कोण? विमलाच
प्रतिक्रिया उत्स्फूर्त आसली. काळजां सावन आसली.

जेवतना लेगीत तें आमचे वांगडा आसतालें. वावराडी म्हण आमी ताका केन्ना
कर्मी वाडूंक ना वा उश्टयाचेंय वाडूंक ना. वयल्यान जाता तितले बरे संस्कारच शिकयले
हातूंत चड मोलादीक वांटो हांवें उबारलो. म्हाका ताचो अभिमान दिसता. आईक आन
दादाक जसो हांव तशेंच विमलय. हें हांवें घरच्यांच्या मनांत थोडेंशें हट्टान रिगयलें
विमलाक कितेंय म्हळ्यार म्हाका दुखता, हें आईक कळटालें.

आमचो मोग असो ल्हानाचो व्हड जालो.

हांवें ताचो पयलेच फावट हात धरिल्लो खीण म्हाका अजूनय याद आसा. दोंगरा
आमचीं काजुचीं झाडां आसात. मार्च-एप्रील ह्या दिसांनी काजूचो भार. हांव आनी विमल
ह्या दिसांनी काजूंतच आसतालीं. एकमेकांच्यो भगल्यो करप, चाळोवप, असले उद्देग
चलताले. काण्णां, चुन्नां, चारां आमी वांगडाच खातालीं. हांव काजूचेर वयर चडून
मुट्टं काडटालों, तेन्ना तें पोंदाक पडिल्ले पुंजायतालें. कोळंबेर व्हडली रास जाताली
मुट्टयांच्यो बियो वळपाक आमी वांगडाच बसतालीं. काम खूब आशिल्ल्यान आनीक
कोणय मनीस जाय अशें दिसतालें. पूण हांव विमलाचो एकांत बगडावंक तयार नासलों
म्हणच हांवें आनीक मानाय वा कामेरी सोदलीं नात. विमलय नाका म्हणटालें. एका दिस
बियो वळटना आमचो खेळ रंगार आयिल्लो. निमण्या मुट्टयाक ताणें हात घालो, त्याच
वेळार हांवय घालो. ताणें मुट्टो हातांत धरलो, पूण म्हजो हात ताच्या हातार पडलो. हांवे

ताचो हात पयलेच फावट धरलो. काळजांत भिरांत आसली. तें सामकें लजेलें. लजेची व्हंकल वाऱ्यान लेगीत पानां धापून घेता, सामकें तशें. हांवें हात सोडलो ना. तसोच धरलो आनी ताची प्रतिक्रिया जाणूंक ताका पळयत रावलों. ताचें रूप म्हांवें दिसतालें. परत-परत पळयत रावचेंशें. ओंठांचेर घामेचे थेंव व्हांवंक लागले. हांव विमलावावर्तीत धीट जालों. म्हाका तें आवडटा म्हणपाचें हांवें स्पश्ट केल्लें.

तशेंच एक दीस तें म्हजे कुडींत आसलें. वेळ रातचो आसलो. अचकीत वीज गेली. हांवें ताका सोमतेंच गोपांत घेतलें. घट काळजाक तेंकयलें. पूण वासनेचे विचार म्हज्या मनाक आफुडले नात. तेंवूय वोगीच रावलें. वोवाळ मारून घरच्यांक कळयलें ना. हाचे वयल्यान हांव ताका आवडटां म्हणपाचें स्पश्ट जाल्लें. तेखातीर आनीक कसली विस्कटावणी जाय?

एक दीस जानू ताका व्हरूंक आयलो. शिगमो तोंडार आसलो. 'विमलाक व्होरों येयलां. शिगमो येयलो न्हू. भाटकान्नी?'

हांवें म्हळें. 'आतां तूं कसो वतलो? वसय ना मरे गांवडोंगऱ्यां वचपाक.'

'खालें वागट, वसीच्या! वसीर कोण वयता? चलत वयतलों.' तें चलत वतलें म्हण हांवें रोखडेंच वदलायलें, 'आज आमचें थोडेशें काम उरलां. फाल्यां हांव भाटपाळी वचपाचों आसा. तेच वाटेन ताका स्कुटरीन सोडटां हांव.'

भावडी गेलो. हांव दुसऱ्या दिसा विमलाक सोडूंक गांवडोंगऱ्यां गेलों. भाटपाळी वचपाचें फकत निमीत्त्य.

'विमल, खरेंच हांव तुका आवडटां?

'हें कितें विचारपाक जाय? तुजो सांगात मेळटा म्हणून तर हांव हांगा आसां. नाजाल्यार केन्नाच घरा वचपाचें.'

हांवें चडाव चडटगच व्हडल्या व्होल्ताचेर स्कुटर थांवयली. उलयतां-उलयतां विमलाक सांगून सोडलें.

'विमल. ही जाती-धर्माचीं. समाजाचीं वंधनां नाशिल्लीं जाल्यार हांव आतांच तुजेकडेन लग्न जातलों आशिल्लों.'

तरीकय विमल वोगी.

'खरेंच सांगतां. 'हांव तुजेकडेन लग्न जाल्यार म्हाका घरांतल्यान. समाजांतल्यान भायर धांवडावन घालतले. ज्या कामाच्या निमतान आमी एकटांवल्यांत तें कामच आमकां

सोडचें पडटलें.'

विमल हुंदक्यांनी रडलें. काळजाचें उदक जातासर. दोनय हातांनी म्हज्या शर्टा धरून काळजाक पोले तेकोवन रडलें. दुकांनी शर्ट भिजयलो. काळीज थंड जातास रडलें. हांव फकत थापटीतच उरलों.

कितें फायदो जालो? विमल वचपाचें तें गेलेंच. शर्टाचेर दुकांचो दाग मात उरलो आनी म्हज्या काळजाक तोपत रावलो. कांटो कसो.

मागीर आतां मेरेन आमी अर्द-अर्द वांटून घेतिल्ल्या जिणेच्या सांगाताचें कितें?

शेत पिकेर आयिल्लें तेन्नाची गजाल. शेत राखपाक हांवें माळो घाल्लो. हांव माळ्याचेरच उरतालों. विमल म्हाका भुती घेवन येतालें. एक दीस चपात्यो घेवन तें म्हज्या म्हऱ्यांत येवन वसलें.

'विमल, तूंय खा गो म्हजे वांगडा.

'नाका. हांव घरा सावन खावनच आयलां.'

'पूण म्हजे वांगडा एक चपाती खाल्यार कितें जाता?'

'तुका हांगा काम करून भूक लागल्या आसतली. खा तूं.' तें म्हाका सांगतालें.

हांवें चपातेचो कुडको काडलो आनी लसणीचे झणझणीत चटणेक लावन ताच्या तोंडांत घालो. ताणें तो आवडीन खालो. आनी मागीर तें म्हाका खावोवंक लागलें. हो आमचो सदचोच खेळ जालो.

विमलाच्यो यादी कशो पिशें करतात... एकाफाटल्यान एक!

एक दीस जानू भावडी आयलो. 'चेडवा लग्ना थाल्लें गे भाटकान्नी.'

'कोणाचें रे?' आईन विचारलें.

'विमलाचें. चेडो पळोवन सगळें थारोवन येयलों.'

म्हाका अजाप दिसलें. विमलाचें लग्न थारायलें. न्हवऱ्यान विमलाक पळयलां काय? विमलान न्हवऱ्याक पळयला काय? कांयच ना. सगळें कशें वाजारांतले वरी.

खरेदी-विक्री!

म्हजी अस्वस्थताय वाडली. हांवें विमलाच्या लग्नाआदीं एक वरीशी भांगराची सरपळी करून हाडली आनी ताका दिली. ताच्या नांवार हांव थोडे पयशे दर म्हयन्याक बँकेंत दवरतालों. तेवूय ताका दिले. विमलाचे दोळे भरून आयले. ताणें सरपळी तोखेत

म्हाका म्हळें, 'हें पळय जयंत, भांगर सगळ्याक सारकें आसता. आतां हेच सरपळेक एक काळो मणी घाल्लो जाल्यार हें मंगळसूत्र जावपाचें आनी हांव तुजी घरकान्न जावपाचें.'

ताची उतरां म्हजें काळीज चिरीत गेलीं. सरपळी करून हांवें ताका दुखयलें अशें दिसलें.

विमलाक घरा पावयलें. ताचें लग्नय जालें. लग्नाक हांव गेल्लों. ताच्या घोवाक हांवें थंय पळयिल्लो. एस्. एस्. सी. मेरेन शिकिल्लो तो तरणाटो मानायपण करता हें कळटालें. पूण ते उपरांत विमलाची खबर मेळ्ळी ना वा जानू भावडीय आमगेर आयलो ना.

हांवें विमलाक पयलींच सांगिल्लें, 'तुका जाय तेन्ना, जाय तितले दीस तूं आमगेर येवन राव. हांव तुका काम सांगचों ना. मुदासाक म्हण यो.'

पूण तें आयलें ना.....

भाटपाळचें काम आटापून हांव परत येतना पोश्ताचेर वस थांवली. गांवडोंगरी रस्त्याचेर पयस मेरेन नदर मारून हांवें ताका सोदपाचो यत्न केलो. पूण रस्त्यार कोणच नाशिल्ले. कांय वरां आदीं तीन-तीन भुरग्यांक आवयचे हाण्डीर खेळोवपी हो रस्तो सामको निर्मुनुष्य जाल्लो. कोरो करकरीत. म्हज्या काळजावरी......

पोस्ट ऑफीस

सटक् ऽऽ. सटक् ऽऽ असो पावलांचो लयवद्ध आवाज करीत ती भितर सरता. मेजाचेर "टक्ऽऽ टक्" असो आवाज करता आनी मेजाच्या कोनशाक धरून ती उबी रावता. तो तकली वयर काडटा.

"चीट आसा?" तिचो संवकळीचो प्रश्न.

"हय" ताचें सदांचेंच उत्तर. मेजावयलें पत्र काडटा आनी तिका दिता. तें मुमुरखेंच हांसता आनी फाट करून चलूंक लागता. तो तिच्या फाटल्या भागाक पळयत रावता.

नितीन त्या ब्रँच पोस्ट ऑफिसांत कामाक आसता. सहसा कोणाक दिश्टी पडना अशें. खांची कोनश्याक. पडक्या घरांत जें सरकारी ऑफीस आसता-ताका पोस्ट ऑफीस म्हणटात. अशी ह्या खात्याची प्रसिद्धी आसा. हेंवूय ताका अपवाद ना. वण्टीक शिमीट काडिल्लें ना. सगळ्याक घोयरांव दिश्टी पडटा. नळे गांवठी. दार सादेंच पूण ताचेर सात लिव्हरांचें व्हडलें कुलूप मात आसा. शेजराक फकत एकूच घर. तरी पूण अत्यंत गरजेची सेवा करपी आशिल्ल्यान ह्या ऑफिसांत लोक यो - वच करतात.

त्या पोस्टांत एक पोस्टमनय आसा. तो 'मेल' घेवन वरोवर पावणे इकरांक येता. वॅग उगडून पत्रां घरावरी लावन घेता आनी सवाय इकरांक पत्रां वांटूक वता.

जयश्री वरोवर साडे इकरांक पोस्टांत येता. चीट आसल्यार घेवन वता. ह्या तिनूय वेळांत चडसो वदल जायना. पोस्टमन आयलो की. पावणे इकरा जालीं अशें समजुचें. पोस्टमन पत्रां वांटूक भायर सरलो की सवाय इकरा जालीं अशें समजुचें.जयश्री भितर सरलें की साडे इकरा जालीं अशें समजुचें. इतल्यो ह्यो वेळो संवकळीच्यो जाल्यात.

जयश्री भितर सरता तेन्ना चडसो नितीन एकटोच आसता. जयश्रीचे तीन भाव भायल्या गांवांनी आसतात. ते नेमान तिका पत्रां वरयतात. अशें नितीनाक कोणेंतरी

सांगिल्लें आसता. आठवड्याक एक तरी पत्र तिका आसताच. पूण ती मात सदांच पोस्टांत पासय मारून वता. पत्र आसूं वा नासूं, तिका पत्र घराकडेन व्हरून दिल्लें आवडना. तिणें पयलींच पत्रां वेगळीं दवरूंक लायल्यांत. तिचीं पत्रां पोस्टमन व्हरून दिना.

संवकळीचो एक भाग नितीनाक वादता. ताका ती साडे इकरांक येवचीच अशें दिसता. तो तिची वाट पळयत रावता. आयताराक पोस्टाक सुटी. त्या दिसा ताका चुकिल्ले चुकिल्ले भाशेन दिसता.

सदांच आपलीं सगळीं कामां आटपून तो तिची वाट पळयता. संथ चलत येतना ती पयसुल्ल्यान दिश्टी पडटा. एक दाट रजिस्टर तो आपले मुखार ओडून घेता आनी व्हडल्या ऑफिसराचो आव हाडून तो तातूंत नकली सकयल घालून वरयता. पावलांचो आवाज करीत ती भितर सरता. मेजाचेर टक-टक करता. ताचो तो आव पळोवन तिका हांसूंक येता. तकली वयर काडून नितीन म्हणटा.

"आज तुका पत्रां नात."

ती तोंड वाकडें करून परतता. ज्या दिसा तिका दोन पत्रां आसतात त्या दिसा नितीनाचो थाट पळोवचो.

कोनशांतली सान्न उवारून तो नळयापोंदचो घोयरांव काडटा. जमनीर एकदां सान्न भोंवडायता. अस्ताव्यस्त पडिल्लीं सगळीं कागदां तो सारकीं दाळून फडको घेवन पॉलीश वचून खरखरीत जाल्ल्या मेजावयल्यान भोंवडायता. मेजावेले चार पांच शिक्के आनी काळें शायेचें पेड सकयल दवरता. एकदां सगळ्याक नदर भोंवडायता. आपलें ऑफीस टापटीप आसा, हें पळोवन तो खोशी जाता. आपले कपडे सारके करून वसता आनी तिची वाट पळयता.

पूण इतलें करूनय कोणाकूय भितर सरतल्याक पोस्टांत नितळसाण नाशिल्ल्याचें स्पश्टपणान जाणवता. पोस्टमनान वॅगेक वांदपाच्या सुतल्यांचो पोटलो करून वाश्यांक हुमकळायिल्लो आसता. तो पयलीं नदर ओडून घेता. तागडी धुल्लान भरल्या. गांवटी नळयांतल्यान सुर्याचीं किरणां मात भितर उजवाड घालपाचो यत्न करतात.

अशींच एका दिसा तिका दोन पत्रां आयिल्लीं आसतात. नितीन सगळी तयारी करून तिची वाट पळयता.

भायर वताचो रखरखाट. साडेइकरा जायत आयिल्लीं आसतात. ती भितर सरता. मेजाच्या कोणशाक धरून उबी रावता. गडबडीन तो दोनूय पत्रां तिका दिता.

दोन भावांचीं पत्रां तिका एकूच वरोवर आयिल्लीं आसतात. ती जिवर्णी रूंद क
हांसता. ते भायर "थँक् यू" अशेंय म्हणटा आनी फाट करून चलूंक लागता.

तो उठून दाराकडेन येवन उबो रावता. भायर सगळ्याक नदर भोंवडायता. लार्गा कोणूच दिश्टी पडनात. भितर येता आनी मेजाच्या उजव्या कोनशावयल्यान हा भोंवडायता. ल्हवूच उमो घेता. स्वताच्या कर्तुवाक तोखेता. वरोच वेळ तो विचार करी आसता.

"ही चीट पोस्ट करूंक कितु दुडू पोट्टले रे?" एक वायल ताका विचारता. तिचो पूत फॉरिनाक आसता.

नितीन कच्च करून आंग काडटा. गडवडून म्हणटा. "साडे स, साडे स."

"तेरा रूपोय पोट्टले?" ती परतून विचारता.

"ना. फकत साडे स."

"पोस्ट कर चोवया."

तो स्टँप दिता आनी पयशे घेत मनांत म्हणटा, "म्हजी ॲक्टींग हिणें पळयली काय?"

असोच एक दीस नितीन तिची वाट पळयता. आज तिका एकूय पत्र ना. पूण संवकळीचो एक भाग जाल्ल्यान नितीनाचे दोळे वाट पळयतात.

दैव मात आज कितेंय तरी वेगळें घडोवपाचें येवजिता.

जयश्री पयसुल्ल्यान येतना दिश्टी पडटा. नितीनाक सदचेच वरी खोस जाता. ती लागीं पावता. तसो दोळे मोटे करून तो लागीं पळयता. चलपाची स्टायल वदल्ल्या अशें ताका दिसता. ती भितर सरता.

"आज तुका पत्र ना." नितीन तिका पळयत सांगता.

तिचे तोंड वावता. कपलावेल्यान घाम देंवता. दोळे धांपतात. "सूऽऽ" करून ती लांव स्वास सोडटा.

"म्हाका कितें तरी जाता रे. आवय गेऽऽ" ती कशेंतरी म्हणटा. तो धांवत मुखार येता. तिच्या हाताक धरून थंयच आशिल्ल्या कळमेल्ल्या लोखंडी कदेलाचेर तिका वसयता. शेजरा आशिल्ल्या घरांत धांवत वता. तांवयोभर उदक मागून हाडटा. तिच्या दोळ्याचेर फसफशांत मारता. ती ल्हवू ल्हवू दोळे उगडटा. तांवयाकडेन आशेन पळयता. नितीन समजता. तांवयाच्या गळ्याक उजव्या हातान आंवुळटा आनी तिच्या तोंडाक

लायता. ती गटगटीत उदक पिता. आतां मातशें तिका वरें दिसता.

"अचकीत कितें जालें गो तुका? कशी घुंवळ आयली?"

हातान मनीऑर्डरीचो दाट फॉर्म घेवन वारें घालता घालतां तो तिचेर प्रस्नांचो मारो करता.

"रातीं जेवलें ना? उपाशीं आशिल्लें?".

ती फकत हांसता.

"तुजे उपकार जाले म्हजेर. हांव वतां आतां". लेंसान आंगार पडिल्लें उदक फाफडून ती उठूंक लागता. तिका हाताक धरून तो वसयता.

"मातशें वस. इतलें वेगीन वचुंनाका." तरीकय तें उठटा.

"देव वरें करूं तुजें."

"एकटेंच वतलें? हांव येतां तुका पावोवपाक. वाटेर वी घुंवळ आयल्यार. वत सामकें कडक पडलां."

जयश्री नाका म्हणटनाय तो दार ओडून घेता आनी तिचे वांगडा चलूंक लागता. आयल्यो-पेल्यो गजाली मारत आनी मेकळेपणान उलयत दोगांय वतात.

"कशी घुंवळ आयली तुका? कितें जालें?" तो विचारता.

"हरशींच दोळ्यांमुखार काळोख आयलो.". जयश्री प्रस्नाचें उत्तर भायलेभायर दिवपाचो यत्न करता. पूण नितीन फाट सोडना. परतून परतून तोच प्रस्न विचारता. आतां मात ताका सांगचेंच पडटा.

"खरेंच सांगू?" तकली सकयल घालून पांयांकडेन पळयत वता वतां तें लजेन म्हणटा.

"आजूच न्हालां हांव. फाटले तीन दीस जिवाक वरें ना. पुरो जाल्लेभाशेन दिसता. केन्ना केन्नाय अशें जाता म्हाका."

तिच्या धीटपणाची तो मनांतल्यान तोखणाय करता. पूण फुडें कितें उलोवचें हें मात ताका समजना.

"हें पळय म्हजें घर." फुडें आशिल्ल्या एका घराक बोट दाखोवन तें सांगता.

"वतां हांव. तूं पावलें न्हय घरा?" नितीन म्हणटा.

“आमगेर यो मरे. घर पळोवन तरी वच. परतो केन्ना पावतलो तूं?”

“ना गो. रागार जावं नाका. ऑफिसांत कोणूच ना. ड्युटेच्या टायमार आम ऑफिसांत उरूंकच जाय. सायब आयल्यार पिकार जातलो. मागीर केन्नाय तरी मुद येतलों हांव तुमगेर.”

“म्हाका लागून तुका त्रास पडले.”

“ना. ना. त्रास कसले?”

निर्तीन थंयच्यान कूस मारता. आज ताका खोशयेन उमाळे फुट्टात. भुज अभिमानान भरून येतात.

तो परतीं परतीं जयश्रीचीं उतरां याद करता. मर्दीच ताका याद जाता. ‘हांवें ताक हाताक धरून कदेलार बसयिल्लें. त्या हाताचो गुबगुबीत स्पर्शय ताका याद जाता आपल्या उजव्या हाताक तो पळयता. अचळय तोंडावेल्यान. सगळ्या आंगावेल्यान हात फिरयता. ताचें मन हवेंत पेंवता.

निर्तीन ऑफिसांत पावता. लोखंडी कदेलीवेल्यान हात भोंवडायता आनी तिचेच स्टायलींत त्या कदेलार बसता. तांबयो ताची वाट पळयता. ताका हांसूंक येता. दोनय हातांनी तांबयो धरता आनी तोंडाक लायता. उश्टयाचें उदक पिता.

“आऽऽ हाऽऽ हा” आज ताका सर्गांतच आशिल्ल्याचें सूख मेळटा.

दुसऱ्या दिसामेरेन तो तिचेच बद्दल चितत आसता. नवीं सपनां रंगयता. जयश्रीच्य विचारांत बुडून वता.

दुसरो दीस उजवाडटा. पोस्टमन ‘मेल’ घेवन येता, सॉर्टिंगाक बसता.

जयश्रीचें पत्र निर्तीन काडून घेता. आपल्या ह्या उतावळेपणाचो पोस्टमनाक दुबाव वी आयलो ना मूं?” तो ल्हवूच पोस्टमनाक पळयता. पोस्टमन पत्रांच्या सॉर्टिंगांत गुल्ल आसता. निर्तीन भंयाविरयत जाता.

पोस्टमन पत्रां वांटूक भायर सरता. “सवाय इकरा जालीं आसतलीं. ती येवपाक आनीक पंदरा मिनटां आसात.” पत्र हातांत धरून तो तिची वाट पळयता.

पळयतां पळयतां जयश्री येतना दिश्टी पडटा. निर्तीनाचें काळीज धडधडूंक लागता.

“कालचेविशीं कितेंय उलयतलें काय जयश्री?” तो विचार करता.

तें भितर सरता. निर्तीन पत्र दिता. तकलीं सकयल घालून भितरभीत जयश्री ऑट

हालयता.

"आय लव्ह यू नितीन." नितीनाचो विश्वास बसना. खोशयेन हांसचें काय कितेंय तरी उलोवचें. तेंच ताका समजना.

खोशयेचे उमाळयार उमाळे फुट्टात. नितीन हात वयर काडटा. सर्ग आनीक दोन बोटांवयर उरला अशें ताका दिसता. तो उठून उबो रावता.

"खरेंच जयश्री. हांव ह्या उतरांची वाट पळयतालों. म्हाका कितली खोस जाल्या हें तुका कशें सांगू? तुजेवरोवर लग्न जाल्यार हांव म्हाका भाग्यवान समजतलो."

तो रोखडोच लग्नाची भास उलयता. इतलो तेंप मोनेपणान मोग केल्ल्यान उतरां कशीं वापरचीं हें ताका कळना.

तरीपूण फुडें सगळें रोखडेंच जुळून येता. तो घरा येवन आवयक सांगता.

"जाणा मगे आई. हांवें लग्न जावपाचें थारायलां."

आई अजापान पळयता.

"वाटेर खंयूय भिलो वी ना मरे हो?" ती विचार करता.

आमच्या ऑफिसा सावन लागींच लक्ष्मण शेणैलें घर आसा. ताचे चलयेकडेन लग्न जातलों हांव. लव्ह मेरेज आमचें." तो मागीर एकार एक स्पश्टीकरण करत वता. "जयश्री दिसपाक सुंदर आसा. वारीकशें आसा. साडेपांच फूट उंचायेचें आसा. तूं ताका पळयल्यार म्हाका हीच सून जाय म्हण हट्ट धरतली."

फुडल्या उलोवण्यांक सुरवात जाता. मामलेदार कचेरेंत चार दीस मोडून 'तेर्म' करून घेता. लग्नाची तारीख थारायता. घरांत सगळयाक वोवाळ चल्ला. आंगणांत शेण काडून निवळ केलां. माटोव घाला. घराक रंग दिवपाचें काम चल्लां. सगळें गडवडीन, वेगान. उमेदीन दीस कशे वतात हें नितीनाकच कळना.

आनी निमणें लग्नाचो दीस उजवाडटा. सकाळच्यान सोयऱ्यांदायऱ्यांची, इश्टांचीं गर्दी जाल्या. गांवचे लोकय जमूंक लागल्यात. मायकाचेर मोटयान पदां लागल्यांत. तातूंत भर म्हण वेंडवाले सूर धरून आसात.

करतां-करतां म्हुर्ताचो वेळ लागीं येता. भट वोंवलेच्या देठांतल्यान आड्डून मंगलाश्टकां म्हणटात. नितीन आनी जयश्री हांचे मदीं फकत अंतरपाट नांवाचें वस्त्रच आसा. कशेय भाशेन आपलें लग्न आपले प्रेमिके वरोवर जालें हाची ताका खोस जाता.

म्हुर्ताचेर दोगांय एकमेकांक माळ घालून घेतात. लोकांक साखर वांट्टात. खावपाक.

पिवपाक दितात. हे वाटेन भटय एकाफुडले एक संस्कार करत वतात.

आनी 'एकदां नितीनाचें लग्न जयश्री बरोबर जालें.' अशें उलयत लोक वचूं लागतात. तिनसांज जावन रात जाता. जेवणा उपरांत सगळीं न्हिदपाची तयारी करतात नितीनाखातीर एक कूड खासा सजयिल्ली आसता. निमणें तीं दोगांय ते कुडींत येतात नितीन दाराक खिळी घालता. जयश्री तकली सकल घालून लजेता. नितीन ताका घ वेंगेंत घेता आनी......

"टक्-टक्" दाराचेर आवाज येता. "ह्या वेळार आनी कोणाक दारार मारपाच बुद्द आयली काय?" नितीन पिकार जाता.

"चीट आसा?" जयश्री संवकळीचो प्रश्न करता आनी मेजाच्या कोनशाक धरू उबी रावता. साडे इकरा जाल्लीं आसतात.

"कसलो विचार करतालो?"

जयश्री ताका विचारता. विचारांचे तंद्रींत आसतना हातांतलें पत्र सकयल पडिल्लें आसता. कदेल फाटीं घेवन नितीन तें काडटा आनी जयश्रीक दिता. मनांतल्या मनांत फडफडटा. "तुवें येवपाक आनीक धा मिनटां वेळ केल्लो जाल्यार आमगेर दोन भुरगीं तरी जातलीं आशिल्लीं."

"हँऽऽहँऽऽ कांयच ना." खोटें हांसत नितीन म्हणटा.

"इतले दीस तुका सांगूंक ना. हें पत्र म्हजो मोग करतल्याचें आनी तीं दोनय पत्रां येतात तीं म्हज्या भावांचीं." इतल्या तेंपान जयश्रीच्या तिनूय पत्रां बरोवप्यांची नितीनाक वळख जाता. ताचेर मळव कोसळटा. जयश्री मुमुरकेंच हांसता आनी फाट करून चलूंक लागता. तिच्या लयबद्ध चलपाक नितीन पळयत उरता.

WORLD KONKANI CENTRE LIBRARY

ती आंकवारच उरता !

सुर्या अस्तमतेवटेन सकयल देंवपाक लागिल्लो. भांगरा किर्णां जमनीर पातळिल्लीं. लोक लांव पासयेक वताले. वतां वतां हांसताले. खिदळटाले. रस्तो गजवजिल्लो दिसतालो.

‘ती’ घराच्या सोप्यार वसून थीर नदरेन सुर्यास्त पळयताली. मनांत विचार करताली.

थोड्याच वेळांत सुर्या ना जातलो. वीण्ण काळेख पातळटलो. कांय खिणांपयलीं हांसपी खिदळपी हो संवसार काळखाकुशीक रिगतलो. तीच लायकी आसा ह्या संवसाराची. तिका ह्या संवसाराची तिडक येताली.

हो संवसार फसवो आसा. खोटो आसा हो संवसार. सगळीं फटींगपणां भरल्यांत तातूंत. जो तो आपलीं कामां करून घेवपाकच गूल्ल. कांयच अर्थ ना ह्या संवसारांत. ती विचारांचे तंद्रींत गूल्ल आसली. पूण कोणेंतरी तिची तंद्री तोडली.

‘ही एक आसा. आजून लग्न जावंक ना.’

‘वियाक सोडल्या दिसता.’ घरासामकारल्या रस्त्यान दोन तरणाटे तिका पळयत उलयत वतात. कुचित्री हांसतात.

तिची तंद्री भंगता. तिका ह्या तरणाट्यांची तिडक मारता. त्या थोमण्यांनी ती रागान तांवडी जाता. तिका आड्डून सांगचेंशें दिसता. ‘वावा रे! म्हजो भार तुमचेर दिवंक ना. तुमी तुमच्या भयणींचें पळयात.’

पूण ती राग गिळटा. संवय जाल्या तिका हाची. सदचेंच जालां हें. कोणाचीं म्हूण तोंडां वंद करतली? सगळो संवसारच तिका खावंक पळयता. सगळेच लोक तिची टिंगल उडयतात. पूण एकाय तरणाट्याक कापस्ताद ना तिचेकडेन लग्न जावपाची.

ती परत विचारांत घुस्पता.

कितें उणें आसा म्हजेकडेन ? सगळ्या वायलांसारकी हांवय एक वायलच . म्ह लग्नाखातीर वापायन कितले जोत्यांचे जोड झरयले , हिशोव ना . प्रत्येकाकडेन कितेंय कितें आडखळ आसाच .

कोण म्हणटा , 'मातशी मोटी आसा .'

एकलो म्हणटा , 'सुंदर ना' .

आतां म्हाका वायल करून कितें शोकेसींत घालून दवरपाक सोदताले देव जाण देवान संवसारांतल्यो सगळयोच वायलो सुंदर केल्ल्यो जाल्यार . . . कितें जातलें आसले कोण जाणा ? म्हजेपरस चड कुरूप , थोटया , लंगडया वायलांचीं लग्नां जालीं . शेजारच त्या काळ्या-किट्ट श्यामलाचें लेगींत लग्न जालें . काय वरो घोव मेळ्ळो ताका . त श्यामलापरस हांव कितलेशेच वटेन वरें दिसता . म्हळयार म्हज्या लग्नाक आडमेळी स्वताक व्हडले समजतात हे तरणाटे .

पयर आनी म्हाका पळोवंक आयिल्लो तो एका पायान लंगडो आसलो . ताका कि झेन कमी ? स्कूटर जाय खंय . आनी भांगरय जाय म्हणटालो . असो राग आयिल्लो धरून एक पोल्यार फुलोवचें आनी सांगचें . 'लग्न जावन संवसार करूंक भोंवता का भीक मागूंक भोंवता ?' पयशे कितें झाडाक लागतात ? भांगर घालून वायलेक कि प्रदर्शनांत दवरतलो ?'

पूण वोगी रावचें पडटा .

हे 'नकार' संवयेचे जाल्यात . न्हय तें स्विकारपाखातीर म्हजो जल्म आसा आनीक कितलो तेंप हांव अशें वापायचें वजें जावन रावतलें ? वापायक ह्या वज्यांतल्यान सोडोवपाखातीर तरी म्हजें लग्न जावंक जाय आसलें . रस्त्यान वतल्यांचे कुचित्री थोमणे वंद जावपाखातीर तरी म्हजें लग्न जावपाक जाय आसलें .

पयरचो तो तरणाटो , रस्त्याचें काम करप्यांचेर नदर दवरपी सुपरवायजर सहानुभुतीपूर्ण नदरेन पळयतालो . ताचेकडेन फटींगपण दिसनासलें . भुरगोसो दिसतालो . पूण परत परत चोरून म्हाका पळयतालो . म्हाका मजाच दिसली ताची . ताका सांगचेंशे दिसलें . 'ह्या घुस्मटमारांतल्यान म्हाका सोडय . म्हजेवरोवर लग्न जावशीत तर म्हजो वापूय तुका स्वताकडल्यान जाता तितली मजत करतलो .' पूण रस्त्याचें काम सोंपलें आनी गेलो तो रोखडोच म्हाका हांगाच सोडून . 'शीऽऽ' पूण हांव कितें चितता ? तो तर सामको भुरगो . म्हजपरस कितलोसोच ल्हान आसतलो . ताणें हो संवसार पळोवचोच आसा . ताचेकडेन लग्न जावपाचें चितप ? इतलें पिशें लागलां म्हाका ? खरेंच हांव पिशें

जालां? ताचेपरस लग्न जालेंच ना जाल्यार कितें जाता?'

आतांमेरेन संवसारांत कितलेशेच लोक लग्न ज़ायनासतनाच रावले. तातूंत हांवय एक, किरिस्तांव धर्मांतल्यो माद्री खंय लग्न जातात? पूण संवसार तांकां मान दिना? हांव आंकवार रावलें म्हूण कितें जालें?'

पूण मागीर रस्त्यान वतल्या लोकांच्या थोमण्यांचें कितें?

तें सहन करप शक्य जायना. त्यावेळार एकेकटच्याचो असो राग येता. मुठी आंवळटात. पूण तो राग गिळचो पडटा. सोंसचें पडटा हें सगळें. सोंसता-सोंसता कावार जातलें हांव. सोंसत रावप हेंच म्हजें ध्येय? देवान हेच खातीर म्हाका जल्माक घाला?

थोडे लोक सुखाचे तेंगशेर, थोडे लोक दुख्खाचे दरींत. असो कसो हो संवसार? देवाच्याय दरबारांत वशिलेबाजी चलता? कसलो सुवार्थी देव तर तो?

आज एक धाडस करचेंच पडटलें.

ती वायल चितत आसता. दोळयांच्यो पातकड्यो ओल्यो जातात. दुकांच्यो धारो पोल्याबयल्यान देंवतात. तिचीं दुकां हीं काळजांतल्या दुख्खाक करून दिल्ली वाट आसता.

तिच्या मनांत धाडसी विचार येता. तिका वाट दिसूंक लागता.

ती मनांत म्हणटा, 'फाल्यां हो संवसार, हेच तरणाटे गिधां कशे दिसाळयांचेर तुटून पडटले. रूचीन वाचतले.'

'बत्तीस वर्सांचे तरणाटेची आत्महत्या.'

हँऽऽ लांब सुस्कारो सोडटा. बत्तीस वर्सांची म्हूण तरणाटी आसता? पूण पेपरवाले छापतले. वाचपी वाचतले. फुडें एक वाक्य आसतलें.

'आत्महत्येचें कारण कळळें ना.'

तें केन्नाच तुमकां कळपाचें ना. ते खातीर तुमकां बत्तीस वर्सां आंकवार रावचें पडटलें. म्हजेभाशेन लग्नाची प्रतिक्षा करीत दीस सारचे पडटले.

ती उठटा आनी घरांत वता.

सुर्यास्त जाल्लो आसता. धर्तरेचेर गूप्प काळोख पातळटा. निदान तिचेखातीर तरी. फकत तिचेखातीर.

बा

‘वाऽऽ’ हांवें दारांतल्यानच साद घालो आनी भितर सरलों. म्हजेखातीर प
तयार आसलो. हांव ताचेर वचून वसलों.

‘आयलो पुता ऽऽ यो ऽ वस.’ वा शेणान रांदन सारयताली. म्हाका पळोवन तिप
हात धुलें आनी फोवांची वाटी हाडून म्हजे सामकार दवरली. हांव ताचेर तुटून पडलों

भुरगेपणांत सावन म्हाका वा च्या फोवांची आवड. फोवांतले गोडाचे कुडके त
वा चीं स्पेशलिटी. आयताराक म्हाका शाळा ना. सुटी. सकाळीं उठ्ठनाच वा च्या घरा हां
धांवतालों. हांव येतलों हें वा कूय खवर आसलें. म्हजेखातीर फोव तयार आसताले
एकय आयतार वा फोव चुकयनासली. ती म्हाका पोसको म्हणटाली. हेर भुरग्यांपरस ती
म्हजी चड तोखणाय करी. म्हाका आपल्या पांयार वसोवन खवरी सांगताली.

वा चें अनवाळपण सामकें कडक. सकाळीं कोंव्यासादार उठ्ठाली. न्हावन धुवन
देवाक गंध-फूल घालुनूच कसाय पिताली. तो कसाय मात म्हाका आवडनासलो. गंजनाच्य
पानांचो वास सोसूं नजो. पूण वा चो नेम तो. ‘गांवटी वखद तें!’ अशें म्हणिल्ल्यानच
जावंये वा क केन्ना दुयेंस आफुडलें ना. हांवें तिका केन्ना ‘वरी ना’ म्हणपाचें पळयल
ना.

वा चें घर सामकें निवळ नितळ. सदांच कालें शेण काडून सारयिल्लें घांयरांव वी
नाशिल्लें. घरांतलें सगळें डवें, वस्तो वेवस्थींत मांडावळ केल्लें.

वा आमची कोण लागताली हांव नकळो. आईन वा दादान म्हाका तें केन्ना सांगलें
ना. पूण वा आमची शेजारी. आमकां लागीं रावपी हेर शेजारी कोणच नात. तरी पूण
वा चें घर तशें पयसच. हांवें घरांत रावन उलो मारल्यार वा क आयकुवचो ना. इतलें
पयस.

चडशी सांजची वा आमगेर यताली. आईकडेन उलयत वसताली. आई फकत
आयकुवपी. चड उलोवपी वा च. हेर सगळ्या विशयांपरस चड रसिकतायेन उलयताली.

1195

तो म्हजो विशय. म्हाका पोसको म्हणपाक तिका चड अभिमान दिसतालो. आई हाचेर चड उलयनासली. देखून आईची आडखळ ना म्हण वा खूश आसताली. पूण खरेंपणी हिका जाण्टेलेक कित्याक दुखोवया? म्हण आई कांयच म्हणनासली. आनी वा खूश म्हण हांव खूश! आई मागीर वा क घरा वतना कितेंय कागदाक वांदून दिताली. हातूत चडशीं केळीं आसतालीं. आमगेर पयलींसावन केळीं खूब. केन्नाय वा वाटयांत घालून ताकय व्हरताली.

वासू म्हालो म्हयन्याक एकदां गांवांतल्यान पासय मारतालो. तेन्ना तो चुकनासतना बागेर वतालो. आयताराची वी गजाल आसल्यार म्हाका वा केस काडटना पळोवंक मेळटाली. वासू म्हालो येतगच ती वरें कडकडीत गरम केल्लें उदक वाटयांत घालून आंगणाचे मेरेर वसताली. ही वाटीय स्पेशल! फकत म्हालो येतगच आफुडपाची. म्हाल्यामुखार तीं माथ्यावयलो पदर काडटाली. म्हालो मागीर वाखोर घेवन तिचे केंस काडून सुळसुळीत करतालो. पूण केंस काडटना जाल्लो 'कर ऽऽ कर ऽऽ' आवाज मात म्हज्या आंगार कांटो हाडटालो. हारशांत पळयनासतना म्हण केस मारूंक येतात? पूण वा हारसो पळयनासली. म्हाल्यान केलें तें जालें. केस नासतना म्हण वायलांक पळोवंक येता? पूण हांवें वा क पळयल्या. आई सांगताली. वा ल्हान आसतनाच खंय तिचो घोव भायर पडलो. तेन्ना घरच्यांनी तिका केंस काडूंक लायले. धवें वस्त्र न्हेसूंक सांगलें. माथ्यावयल्यान पदर घेवंक सांगलो. तिका घरांतल्यान भायर सरूंक मेळना जालें. रंगरंगयाळया सुखांचो त्याग भुरगेपणांत सावनच करचो पडलो. कसल्याय शुभकार्याक तिका वचूंक मेळना जालें. भायर सरतना ती दिसल्यार तिका रांड वायल म्हण हिणसांवंक लागले. सगळें तिणें सोंसलें. संन्यासी वृत्ती आपणायली. वा चो मांव - मांय भायर पडटगच ती सामकी एकटीच त्या घरांत उरली आनी एकमुळीच जावन पडली. पूण म्हजेखातीर ती देवमनीस जाल्ली. म्हज्यान एक दिसा खेळपाक वचनासतना रावंक जायना. आनी इतलें सगळें सोंसपी, सूख अजिवात ना पळोवपी बायल देवापरस कमी कशी आसतली? धर्म, न्याय, नीत मानपी समाजाखातीर हो त्याग थोडो? म्हाका तर दिसतालें हो धर्म न्हय. हो वायलांचेर केल्लो अन्याय. कारण म्हज्या वर्गांत शिकपी सदाक ताच्या वापायन हालींच दुसरी आवय हाडिल्ली. सदाची खरी आवय वांयंत पडून मेल्ली. तेन्ना सदाच्या वापायक कोणें धवे कपडे न्हेसपाचो फोर्स करूंक ना. केंस काडून सुळसुळीत केलो ना. मागीर म्हज्या वा खातीर हें सगळें कित्याक? घडये तशी सक्ती केल्ल्यानच म्हाका वा मेळूंक पावली. पूण वान म्हजेआड केन्ना तोंड उगडलें ना. हांवें केन्ना केन्नाय खोदून विचारल्यार दोळयांत दुकां हाडून 'तशें म्हणनात पुता. देव कोपतलो.' अशें म्हणून म्हाका दुसऱ्या खवऱ्यांत घुस्पायताली. आनी हेच खातीर ती

म्हजी वा आसली.

अंदूं म्हजी मेट्रीक आसली. अभ्यास खूब करपाचो आसलो. पयलींसावन
हुशार. सदांच पयल्या नंवरान पास जावपी. देखून म्हाका भंय नासलो. तरीपूण अभ्य
हो जायच. इतलें आसून लेगीत म्हजी आयताराची वा गेर वचपाची फावट चुकनास
फोव म्हाका जायच आसले.

त्या आयताराकय हांव सदचेसारको वा गेर गेलों. 'वाऽऽ' असो साद घालो.
वा ची जाग नासली. सगळ्याक थंडसाण आसली. आयदनाचोय आवाज नासलो.
भितरले कुडींत पळयलें. वा थंय जमनीर वेटीच न्हिदिल्ली. वरी ना काय? हांवें वा
उटोवपाचो यत्न केलो. पूण वा कांयच उलयनासली. म्हाका भिरांत दिसपाक लाग
हात-पांय थरथरपाक लागले. हांवें घरा धांव मारली. आईक आनी दादाक सांग
'म्हजी वा उटपाक तयार ना. जमनीर वेटीच न्हिदून आसा.'

दादान म्हाका घराच रावंक सांगलें. गांवांत वचून ताणें हेर लोक पुंजायले आ
वा गेर गेलो. थंय तांणी वा देवागेर गेल्ल्याचें जाहीर केलें. हांवें रडून आकांत केल
गांवच्या कोणाकच रडूंक आयलें ना.

सगळे लोक जमले.

'हिका आतांच मेकळी केल्यार वरी. तिचे सोयरे-दायजी कोणच नात. आमी
करपाचें. दादान सांगलें.

खड्डया वावून तिका उखलून भायर सोप्यार हाडून न्हिदयली.

'अरेऽऽ! वरीच गरम लागता मरे ही!'

'जाण्टेली खोड रे ती! जीव सोपेपणी गेलो ना दिसता. आतांच गेला आसतलो'

'तसो जीव वतगच लेगीत कुडींतली गरमसाण वेगीन वचना रे!'

जण एकलो आपापले परीन उलयतालो. पूण कोणाच्याच तोंडार दुखाची सय
नासली.

सगळे कामाक लागले. लाकडां तयार जालीं. वा क भायर काडच्या वेळार 'उजें
कोण लायतलो' हाचेर चर्चा जाली.

'येशाक ती पोसको म्हणटाली. ताका आपयात रे. जावं दी वावडेचें समादान.
शाणून म्हळें.

पूण दादा म्हाका थंय व्हरूंक फाटीफुडें सरतालो. ताचें म्हणणें. 'आमी येशाक

पोसको म्हण दिवंक ना. तिणेंय शास्त्रान पोसको घेवंक ना. तोंडान म्हणटाली ती येशाक पोसको.'

आईन मात दादाक म्हाका व्हरूंक सांगलें. 'जावं दी, वावडी वा वेवारशी मेली म्हण नाका. समादानान सर्गांत वचूं दी तिका.'

मागीर म्हाका दादान तयार केलो. न्हाणयलो आनी कुयणें घेवन मडसरेमेरेन व्हेलो. लाकडाचेर वाक धव्या कपडयांत गुठलावन दवरली. हरशींय जाल्यार ती धर्वीच न्हेसताली. पूण हें मात नवें वस्त्र आसलें. तिका पळोवन हांवें मोटयान हालेट मारली 'वाऽऽ'.

वेवदया गोंयदाक वेळ जातालो. ताणें म्हज्या हाताक धरून मडसरेक उजो लावन दिलो. पेत्रोल लाकडांचेर वोतयिल्ल्यान रोखडेंच पेटलें. म्हज्यान ते वटेन पळोवंक जायना जालें.

जमिल्ले सगळे वा चेर कितेंय ना कितेंय मत उक्तायताले. पूण कोणच वरें उलयनासलो. म्हाका राग येतालो.

खड्डोवाव तर वाक गाळयो मारून तिचो संवंद लोकांकडेन जोडटालो. तिच्या चारित्र्याचेर दुवाव घेतालो. म्हाका वावूचो तर इतलो राग आयिल्लो, घेवची मडसरेंतली उज्याची वडी आनी ताज्या तोंडाक उजो लावन खड्डयार धाडावची.

वा चें निमणें रूप दोळयांत भरून घेवंक म्हण हांवें मडसरेवटेन नदर घुंवडायली. पेत्रोल जळून गेल्लें. लाकडाक आतांच उजो पेट्टालो. भितरल्यान धुंवर येतालो. ती गरमी लागतगच वा न तकली हालयली. कितें अजाप? म्हाका दिसलें, भास जालो. पूण वा न 'वावा, कितें करतात रे?' अशें म्हणटगच मात सगळेच गळसणले. कोणाक कितें करचें समजना जालें. थोडयांनी 'जाण्टेली भूत जाली' म्हण वोब मारली. म्हाका मात हिसवाभायर आनंद जालो. इतली खोस हाचेआदीं केन्नाच जावंक नासली. हांव उज्यावटेन धांवलों. वा क सकयल काडूंक. पूण ते पयलींच दाद धांवलो. ताणें लाकडां ओडून वडयलीं. 'पुता, कितें जालें रे?'

वा सगळ्याक पळयताली. पूण कोणाच्याच तोंडांतल्यान उतर फुटनासलें.

ल्हवू ल्हवू वाक सगळी गजाल समजली. सकाळीं उठ्ठगच ती घुंवळ येवन पडिल्ली. पूण कोणेंच तिका सावुद्देर हाडपाचे यत्न केले नात. हे घडणुकेक हांवय जापसालदार आसलों. 'वा मेली' म्हण हांवेंच तिका उजो लायिल्लो. उज्याचे गरमेन तिका सावुद्देर हाडिल्लें.

आतां कितें करप ? कोणाकच खबर नासलें . सगळे घरा परतले . जण एकलो हो विशय चावडायतालो .

मरणाचे विधी करून जातगच मडसरेवयल्यान परत आयिल्लें व्यक्तीक समाजा खंयची सुवात ? हो प्रस्न मोटो आसलो . म्हाका दादान वा गेर वचपाक मनाय केली

सांजे गांवच्या लोकांची बसका आमगेरच जाली . म्हजे कडेन सगळेच काकुळट पळयताले . वा भश्टल्या . तिच्या घराकडेन कोणेंच वचप ना . तशेंच कोणेंच तिक आपल्या दारांत घेवप ना . हाचेर सगळ्यांचें एकमत जालें . 'ती मेलीच' . अशें समजू चलप .

कालमेरेन अनवाळी आशिल्ली वा आज भश्टली कशी ? हाचें म्हाका अजाप जाल्लें पूण कोणाकच म्हज्या विचारांची पर्वा नासली .

मागीर सतत आठ-धा दीस मेरेन आमगेर खूब लोक येवपाक लागले . दाद सगळ्य भटांकडेन फावटी मारूंक लागलो . कांय जाण धर्मग्रंथ , पोथयो , पंचांग आनी व्हडल पुस्तकां उगडून बसले . पूण कोणाकच उतर मेळळें ना . थोडे पंडीत म्हणटाले , 'हांवें वार दीस पाळूंक जाय . वारावो वाडूंक जाय . माथ्याचे केस काडूंक जाय .' थोडे म्हणटाले 'पंचांगांत हाचेविशीं कांयच वरयल्लें ना . पूण ती कांय लोकांची चूक जाल्ल्यान त्याच लोकांनी तिका सन्मानान वागणूक दिवन चूक सुदारूंक जाय .' पूण गांवचे कोणच ह मानपाक तयार नासले आनी हांव वारावो करपाक तयार नासलों . 'म्हजेर सक्ती केल्या हांव जीव घेवन खंयतरी वतलों .' अशी धमकी दितगच आईन रडून आकांत केलो मागीर दादाक फाटीं सरचेंच पडलें आनी तो विशय थंयच सोंपलो . पूण म्हाका मात व क आफुडूंकच न्हय तर वा गेर वचूंक लेगीत बंदी घाली .

हे घडणुकेक एक म्हयनो गेलो . वा आमगेर येवंक ना . आनी हांवय वा गेर वचूंक ना . म्हाका वा ची याद येताली . कशी आसा काय ती ?

आनी परतय तिका कितेंय जाल्यार कशें कळप काय ?

एक दीस दाद घरा नासलो . हांव आईच्या पालवाक धरून फाटीक लागलों .

'आई ऽऽ . वा गेर वचून येतां गे . कोणाकूच सांगना . फकत कशी आसा ते पळयतां आनी येतां .'

आई फाटी फुडें जाताली . पूण निमणें तयार जाली . 'हें पळय येसू . दाद येवचे पयलीं यो . नाजाल्यार म्हाका खातले ते . तशेंच आंगणामेरेर रावनच विचार . फुडें वचनाका . मोट्यान उलयनाका .'

आईन म्हाका वचपाक दिलें म्हण म्हाका खोस जाली. हांव धांवतच वचपाचे यारींत आसलों. इतल्यान आईन धा वारा पिक्या केळयांचो फेणोच कापून कागदांत ालून दिलो. 'हो दी वा क. 'पूण आफुडनाका. सकयल दवर'.

वा पासत आईच्या मनाचो मोव कोनसो पळोवन म्हज्या दोळयांत दुकां आयलीं. ानी हांव धांवलों.

आंगणाचे मेरेर रावन हांवें फाटीं पळयलें. कोणाचीच जाग नासली. हांवें ल्हवूच ीत भीत घोगऱ्या आवाजांत उलो घालो. 'वा ऽऽ'

'कोण येसो रे ऽऽ? पुता, आयलो?' म्हणत वा लवंडत भायर आयली. वा ामकी वारीक जाल्ली. तिच्यान सारकें चलपाक जायनासलें. खूब दीस ती सारकें जेवंक ा म्हणपाचें म्हाका कळ्ळें.

हांवें म्हळें, 'वा! कशी आसा? म्हाका येवंक दिनात गे तुजे खवरेक!'

वा लवंडत थंय सोप्यारच उकंडयां वसली. दोनय हाताचे कोपर धपरार दवरून तकलेक हात धरले.

'म्हाका सगळें खवर आसा पुता. हांव तेन्नाच मेल्यार चड वरें जाल्लें. पयलीं कसलें पाप केल्लें म्हण म्हाका ह्या त्रासांत घालें देवाकच खवर.' अशें कितेंतरी ती बडवडटाली. तिचे दोळे दुकांनी भरले. पोल्याचेर सगळयाक मिरयो पडिल्ल्यान दुकां त्या मिरयांतल्यान गालारच न्हय तर कानसुलांमेरेन पावलीं.

'वा, रडनाका गे. म्हाकाय रडूंक येता.'

हांवें एक पांय आंगणांत दवरलो आनी म्हाका याद जाली. आईन म्हाका वा च्या आंगणांत वचूंक नाका म्हण सांगिल्लें. हांव तसोच पांय दवरून रावलों. देव कोपता, म्हाका कितेंय जाता जाल्यार पळोवपाक. पूण कांयच जालें ना. हांव धांवत सोप्यामेरेन गेलों आनी केळीं वा मुखार दवरलीं.

'वा ऽ, हीं केळीं खा गे. भुकेल्या आसतली तूं.'

'देव तुका सदांच सुखांत दवरूं पुता. म्हाका कळ्ळें आतां, हांव मेल्यार बेवारशी पडना. म्हाका उजो दिवपी पूत आसा म्हजो. म्हजी खवर घेवपी पूत आसा म्हाका.'

'वा, तूं वरी जा गे. भियेवं नाका. पूण हांव वता आतां. आईन रोखडेंच येवंक सांगलां.'

हांव धांवतच घरा आयलों.

एका म्हयन्या उपरांत एक दिसा सांजेची वा आमगेर आयली. कमरांत वागो चलताली. हातांत वडी आसली. वा आंगणाच्या भायरच रावली. थंयच वसली. दाद घ नासलो. आई आनी हांव तिचेकडेन खूव वेळ उलयलीं. आईन तिका दूद दितां म्ह सांगलें. वा न मुकाट्यान एक नाल्ली निवळ केली आनी तातूंत दूद घेवन पिली. म्ह काळीज कळवळ्ळें. पूण आई कितें करतली? घरांतलें आयदन तिका कशी दितली ?म वा क आईन दूद दिलें हाचें म्हाका चड समादान. वा परत घरा वतना ती नाल्लीय घेव गेली. आमच्या दारांत मेळत थंय वडयली ना.

रातीकडेन आईन दादाक सांगलें. 'आज वा आयिल्ली, घरांतले सगळें सोप म्हणटाली. निदान थोडे फोव तरी......,

दुसऱ्या दिसा दादान दोन किलो फोव हाडले. ते दिवंक हांवच गेलों. सोप्यार वचू वसलों. फोव दवरले आनी आईन कागदाक वांदून दिल्लें गोड वा कडेन दितना म्हजीं वो वा क लागलीं. पूण म्हाका देवान वा क आफुडलो म्हण कांयच करूंक ना.

'हांवें वा क सांगलें, 'वा! म्हाका थोडे फोव कालोवन दिता? कोणाकच सांग गे हांव!'

वा भितर गेली. थोडयावेळान कालयिल्ले फोव घेवन म्हजे सामकार हजर. हां ते फोव खाले. खूव दिसांनी. गोडाचे खडे आनीकय गोड जाल्ले. वा न म्हजेमुखार हा जोडले. 'खरें तर. म्हजो पूत देवच जातलो.'

तें वर्स तशेंच गेलें. वा गेर वचपाच्यो संदी कमीच आयल्यो.

हांव मेट्रीकेचे परिक्षेंत पयल्या वर्गांत पास जालों. सगळ्यांक आनंद जालो. मावशे म्हाका कॉलेज शिकपाखातीर आपयलो. घराकडल्यान लागीं कॉलेज नासली. देखून दादा म्हाका मावशेगेर वचपाखातीर नेट धरलो. म्हाकाय शिकपाचें आसलें. गांवच्या लोकांवरी अनाडीपणां करपाचीं नासलीं.

हांव शिकपाखातीर मावशेगेर गेलों. पंदरा दिसांनी एकदां घरा येवपाक मेळटालें पूण तेन्ना घरा दाद. आई म्हजेवांगडाच खवरी उलयत आसतालीं. म्हाका दाद 'खं तरी भायर वता काय?' हाची वाट पळोवची पडटाली. दाद ना तेन्नाच हांव वा चे खवरेक वतालों. वा क मेळप आतां खूवच कमी जाल्लें. म्हयनो - देड म्हयनो मेरेन व चें दर्शन ना.

म्हजी इकरावी जाली. वारावेचें वर्स सुरू जालें. दिसा फाटल्यान दीस वताले म्हयने वताले.

एक दीस दाद मावशेगेर म्हजे खबरेक आयलो. हरशीं हांव आयताराक घरा वचून आयिल्लों. तरी पूण वुधवाराक दाद आयलो. मावशेकडेन म्हजी खबर घेतली. शिकपापासत विचारलें आनी सांजेचो घरा गेलो. ताच्या फुडल्या आयताराक मावशी म्हाका घरा वचूंक सांगपाक लागली. आठच दिसांनी घरा वचपाचो आग्रो जाता म्हण अजापय जालें. पूण हांव घरा गेलों.

घरा पावतगच आईन सांगलें. वा देवाघरा गेली. म्हाका खूबच वायट दिसलें.

आई सांगताली, 'सोमारा सांजेची ती आमगेर आयिल्ली. तुजी खबर घेताली. आईन दिल्लीं केळीं घेवन वतना ती आंगणांत पडली आसूंक जाय आनी थंयच ती..... सगळीं केळीं आंगणांत पडून आसलीं. मंगळाराक सांजेचो सुण्यांचो वोवाळ आयकून वेवदो गोंयद थंय गेल्लो. ताणें वा क पळयली आनी सगळ्यांक कळयलें. तांणीच मागीर आंगणामेरेरच लासली तिका.'

वुधवाराक हेंच सांगपाक दाद मावशेगेर आयिल्लो.

आपलें कितेंय वरें-वायट जाल्यार पूत आसा म्हण म्हजेकडेन आशेन पळोवपी. आपूण वेवारशी ना म्हण मनाचें समादान करपी वा निमणें वेवारशीच मेली. तिच्या पुताक कोणें कळयलेंच ना!

हांव तिडकीन वा च्या घरा गेलों. लाशिल्या जाग्यार हाडां, गोवोर आसलो. हांव घरांत भितर गेलों. घरातलें सामान फाफशिल्लें. एकय वस्त जाग्यार नासली. हें नितळ वा चें काम न्हयच! देवाऱ्यांत एक पितळेचो डवो आसतालो. वा न म्हाका तो पयलीं दाखायिल्लो. तातूंत वा चें भांगर आसतालें. कांकणां, मुदी, रिंगा, सरपळी, नथ, वी हो शिरंगार वा न केन्नाच केलो ना. तो डवोच थंय नासलो. तातुंतली एकान - एक वस्त फारायिल्ली. घरांतली दरेक वस्त उस्तयिल्ली. समाजाच्या नांवान वा क भश्ट मानपी लोकांक वा चें भांगर चलतालें. फोवांतल्या गोडाच्या खड्याचेर मुयो-दोंगळे तुटून पडचे तशें तांणी केल्लें. हेंच कित्याक, दारांतल्या वा च्या दोन माडांचीं आडसरां लेगीत वुडिल्लीं. इतलें करतना तरी ते दोन वरीं उतरां दितले? केन्नाच ना. हांव अणभवान तें जाणां.

हांव भायर आयलों. वा चीं सगळीं हाडां, गोवोर पुंजायलो. कोणाकच भियेनासतना तडक न्हंयचेर गेलों आनी तें न्हंयक विसर्जन केलें.

वा क मनांतल्यान नमस्कार केलो. 'तुज्या पुताक माफ कर.'

हांवें मनांत संकल्प केलो. 'हाचेफुडें फोव केन्नाच खावचों ना. गोडाचे खडे तर नाद्य ना!'

बलविंदर

बेंगळुरा डेप्युटेशनाचेर आशिल्लों तेन्नाची गजाल. नव्या कॅपेसिटराचें टेस्टीं आसलें. पयलेच फावट चालू केल्लो तेन्ना एक फ्यूज जळ्ळो. म्हाका तो वदलावपाचे आसलो. हांवें कॅपेसिटराचो मुखेल वीज सप्लाय बंद केलो आनी युनिटांकडेन वचून फ्यूज वदलपाखातीर हात घालतालों इतल्यांत म्हज्या हाताक धरून कोणें तरी फांटल्यान ओडले आनी म्हाका धुकलून उडयलो.

'क्या भाई, मरना है क्या?' एक लांब-रूंद सरदारजी म्हाका दोळे मोटे करून विचारतालो.

हांवें सकयल पडिल्लेकडेन ताका पळयलो. म्हाका राग आयिल्लो. पूण तेच वांगडा अजापय जाल्लें.

'अर्थ स्वीच क्लोज कियेवगर फ्यूज को हाथ डालते हो? रव की दुआ कर. मैं नहीं होता तो आज तेरी मौत होती।'

म्हाका म्हजी चूक कळ्ळी. हांवें कॅपेसिटराचें अर्थिंग करूंक नासलें. त्या खिणाक म्हजी वुद्द खंय गेल्ली कोण जाणा! ते चुकीकडेन म्हज्या जीवन-मरणाचो संवंद आसलो. १.२ केव्हीएआरचो थ्री फेज कॅपेसिटर म्हजेमुखार यमदूत जावन आयिल्लो. म्हाका घाम सुटलो. हात-पांय थंड जाले. शेळ्या घामान कपडे भिजले.

सरदारजीन म्हाका हात दिवन उठयलो.

हांव हांगा नवोच आयिल्लों. कंपनीची ही वेंगळूर व्रांच नवीच उगडिल्ली. मेण्टेनन्स सेक्शनांत काम करपाखातीर म्हजी गोंयांसावन डेप्युटेशनाचेर वदली जाल्ली. अजून कंपनीचें उत्पादन सुरू जावंक नासलें. म्हजी सगळ्या कामगारांकडेन वळखय जावंक नासली. चडशे सगळे हांगा वदली जावनूच आयिल्ले. फकत कांय स्थानीक कामगार नितले घेतिल्ले.

सरदारजी हांगा जालंदर सावन आयिल्लो. ताचें नांव बलविंदर सिंग आसलें. म्हाका मरणांतलो वाटावनच ताचेकडेन म्हजी वळख जाली. तोय मेन्टेनन्स सेक्शनांत काम करपाखातीर डेप्युटेशनाचेर हांगा आयिल्लो.

सरदारजीक फावो अशी तगडी देहयष्टी ताका आसली. हाडा-काडान घटमूट. छाती फुगिल्ली. लांब-रूंद. मुखामळाक उग्र रूप हाडपी खाड आनी फेटो. ताचो पंजावी धपको हांवें पयल्याच धपक्याक अणभवलो.

त्या दिसासावन बलविंदर म्हजो इश्ट जावन पडलो. तकलेन खूबच हुशार. पूण गरम रक्ताचो बलविंदर आनी हांव वांगडाच काम करताले.

दरेका विभागाची तपासणी पूर्ण जालेबराबर उत्पादन पुराय तांकीन सुरू जालें. हालींच खूबशे कामगार कंपनीन घेतिल्ले.

थोडीशी पगारवाड आनी सिनियोरिटीचेर प्रमोशन दिवन आमकां बदली केल्ली आसली तरी खरेपणीं ही पनीशमेंट ट्रांसफर आसली हें आमकां बेंगळूर बतगच कळ्ळें. आमी सगळेच कंपनीच्या वेगवेगळ्या शाखांनी वेवस्थापनांक जड जाल्ले.

हांवें गोंयातले शाखेंत आठ वर्सा काम केल्लें. कंपनीच्या दर एका कामगाराकडेन म्हजी वळख आसली. म्हजो सभावय सगळ्यांक आवडटालो जाल्ल्यान जावये सगळे म्हजेकडेन आपल्यो अडचणी सांगताले. आनी हांव त्यो व्यवस्थापनाच्या दोळ्यांत भरतालीं. हांव फाटींफुडें यूनियन लिडर जायत ही भिरांत तांकां आसली. म्हण म्हाका डेप्युटेशनाचें आनी प्रमोशनाचें हांयस तांणी दाखयिल्लें. पूण म्हाका कितें? पोट भरपाखातीर खंय तरी काम करपाचेंच आसलें. गोंयांत केलें कितें आनी बेंगळूर केलें कितें? हांवें कांयच तक्रार करूंक नासली. घडये अशें जाल्ल्यानय जावंये म्हाका बलविंदर सारको इश्ट मेळ्ळो.

बलविंदरचीय हीच गत जाल्ली. तोय कंपनीचे जालंदर शाखेक जड जाल्लो. शाखेक म्हणचेपरस थंयच्या मॅनेजराक -रामास्वामीक- जड जाल्लो. एक दीस बलविंदरान उलयतां-उलयतां ती खबर म्हाका सांगिल्ली. बलविंदर त्या दिसा शिफ्टीक आसलो. ते शिफ्टीच्या एका हेल्पराक शॉक लागलो. रामास्वामीन बलविंदराक कॅबिनांत आपोवन व्हेलो. हरशीं बलविंदरची कांयच चूक नासली. पूण रामास्वामीन सगळी चूक ताचीच केली. बलविंदराक मेंमो दिलो, बरोच तापयलो. ते भायर भयणीवयल्यान एक हळशिकावणी गाळ संवली. 'गरम रक्ताच्या बलविंदरान ते तिडकीसरशीं रामास्वामीच्या कानसुलार एकच वाजयलें. थापट इतल्या नेटान आसलें की मेजावयल्या ग्लासांतलें पुराय उदक

रामास्वामी एका धपक्यांत पिलो. ते उपरांत मात तो वर्लविंदराक भिवन रावतालो कायदेशीर कारवाय ताणें करूंक ना, कारण ही घडणूक कॅबिनांत जाल्ली आनी थंय गवाय दिवपी कोणच नासलो. रामास्वामीक कसो तरी वर्लविंदराक थंयसावन धांवडायिल्लें जाय आसलें. ताणें म्हजेसारकेंच हांयस लावन वर्लविंदराक वेंगळूर धाडलो.

म्हजें आनी वर्लविंदराचें मात रोखडेंच जुळळें. खुबशो गजाली म्हाका वर्लविंदरान शिकयल्यो. हातूंत मुखेलपणान सांगपाचें म्हळ्यार तकलेक बांदपाचो फेटो. हांवेंय खाड दवरलें आनी तकलेक फेटो बांदून कामाक येवपाक लागलों. पंजाबी भाशेंतलीं थोडीं-थोडीं उतरां म्हाका येवंक लागलीं.

कंपनीच्या कॅंटिनांत कर्नाटकी पध्दतीचें डाळ-सांबार अशें जेवण मेळटालें. कांय दिसां भितरच तें जेवण जेवन हांव वेजारलों. नुस्तें नासतना म्हण जेवंक जाता? हांव म्हज्या रुमार स्टोव हाडून जेवण रांदूक लागलों. ड्युटेर वतना हांव तें जेवण व्हरतालों. वर्लविंदरय रुमार सावन येतना परोटे वी घेवन येतालो. दोगय जाण वांटून घेवन जेवताले. ताचें गंवाचें पीठ म्हाका आनी म्हजें नुस्तें ताका मानवलें आनी भारतीय संस्कृतीची विविधतेंतली एकता म्हळ्यार कितें हाचो अर्थ स्पश्ट जालो. दोन वेगवेगळ्या प्रांतांतले आमी रावपाक मात कन्नड प्रदेशांत आसले.

कंपनीचें उत्पादन वाडलें. मात्त कामगार वाडले. आमची दोगांयचीय इश्टागत कंपनीच्या मेण्टेनन्स विभागाच्या मॅनेजराच्या दोळ्यांत भरली. ताणें आमची जोडी फोडपाक शिफ्टींत बदल करपी ऑर्डर काडली. आमकां दोगांकय वेगळ्यो शिफ्टी दिल्यो. म्हाका रिलीव्हर म्हण वर्लविंदर दवरलो. म्हजी शिफ्ट सोंपताली तेन्ना वर्लविंदराची सुरू जाताली. ह्या मदल्या वेळार थोडेंशें ताचेकडेन उलोवंक मेळटालें. सुटयेच्या दिसांनी मात्त आमी एकामेकांगेर वताले, थंयच जेवताले आनी टायम पास करताले.

वेंगळूर आयल्यार म्हाका तीन वर्सां पूर्ण जाल्लीं.

एक दीस म्हाका रिलीव्ह करूंक वर्लविंदर येवंक ना. म्हजी ड्युटी सोंपून वर्लविंदराची सुरू जाली तरी वर्लविंदराचो पत्तो ना. अशें केन्ना जावंक नासलें. म्हाका अजाप जालें. लीव्ह घाली जाल्यारय आमी एकामेकांक सांगताले. असो अचकीत रावपाचो प्रसंग पयलेच फावट आयिल्लो. वर्लविंदराची नायट म्हाका डबल शिफ्ट म्हण करची पडली. मनांत हुस्को तसोच उरलो.

सकाळीं वर्लविंदराच्या रिलिव्हरान म्हाका सोडलो. हांवें ताचेकडेन वर्लविंदराची चवकशी केली. वर्लविंदरान लिव्हेचें ताका कांयच सांगूंक नासलें. पूण तो अजापीत

जावन म्हाका सांगूंक लागलो, 'म्हणजे तुका खबर ना? इंदिरा गांधींक काल शिखड्यांनी गुळयो घालून मारली. देशभर दंगली चालू आसात. शिखड्यांक दिसता थंय लोक मारतात. बेंगळुरांतय एकशें चव्वेचाळीस कलम लायला. काल सांजेसावन रणखेव मातला भायर. वलविंदर भिवनच घरा रावला आसतलो.'

एका दिसाभितर इतल्यो घडामोडी जायत म्हणपाची म्हाका कल्पना नासली. इलेक्ट्रीकल मेण्टेनन्स कामच तशें. एकदां तकली तातूंत घुस्पायली म्हणटकच वेळाचें भान म्हाका नासतालें. भायलो संवसार इतल्या वेगान बदलत म्हणपाचें म्हज्या सपनांत लेगीत येवंक ना.

हांवें म्हजो तकलेचो फेटो काडून बॅगांत घालो. पयलीं वचून खाड काडलें. हय! ओगीच वाटेर आनीक अपसरण नाका. रुमार वचपाक भायर सरलों.

पूण वाटेर पावतगच पांय मात वलविंदराल्या रुमावटेन ओडले. वलविंदराल्या दारांत कांय लोकांची गर्दी आसली. हे लोक आतांच वी जमल्यात काय? वलविंदराक मारपाक? म्हजी वलविंदराक ह्यावेळार चड गरज. वऱ्या वेळार पावलों हांव! अशें चिंतीत हांव थंय पावलों. पूण...

पूण.... म्हज्यान कल्पनाय करूं नजो इतलें भयानक सत्य आसल्लें. रातींकडेन लोकांनी वलविंदराल्या रुमाचेर हल्लो केल्लो. ताच्या सामानाची वाट लायिल्ली. वलविंदराक सुरयो तोपून मारिल्लो. ताचें तोंड हुलपायिल्लें. खाड लेगीत एके वटेचें जळून गेल्लें. कारण.... तो फकत शीख आसलो. शारांतले शीख वेंचून काडून लोक तांकां मारताले.

म्हाका कांयच येवजना जालें.

वलविंदराच्या मड्यालागीं बसून हांव घोऽऽ घोऽऽ रडलों.

म्हज्या जाग्यार जर तो कंपनींत ड्युटीर आसतालो. तर हो प्रसंग येवचो नासलो.

पूण हें अशेंच घडपाचें आसलें. ही इश्टागत तुटपाची आसली.

डेप्युटेशनाचो पिरीयड सोंपोवन हांव परत गोंयांत आयलां.

कितें मजा पळयात, म्हजे चुकीक लागून मरण म्हज्या दारांत आयिल्लें. पूण वलविंदरान ताका धांवडावन घालून म्हाका वाटायिल्लो आनी कांयच चूक नाशिल्या वलविंदराचें मरण मात हांव आडावंक शकलों ना. म्हाका तें आयिल्लें कळ्ळेंय ना.

वलविंदरसिंगाल्या ह्या मरणाक कितें म्हणचें? हौतात्म्य?

चूक ?

हांव कदेलार बसून आसलों. वर्गांत एस्.एस्.सी. बोर्डाची परीक्षा चलताली. सगळीं भुरगीं थंड चित्तान पेपर सोडयतालीं. विशय गणिताचो आसलो. म्हाका परिक्षकाची भुमिका करपाची आसली. फाटले तीन दीस हांव खंयच्याय ना खंयच्याय तरी वर्गांत परिक्षकाचें काम करतालों. दर वर्सा हांव परिक्षकांच्या मंडळार आसतालों आनी अंदूंय आसलों. सामको 'स्ट्रीक्ट' अशी भुरग्यांमदीं हांवें नामना मेळयिल्ली. कोणाकच हांव 'कॉपी' करूंक दिनासलों. हांव वर्गांत आसतकच भुरगींय कॉपी करपाचो यत्न करिनासलीं. काल तर एके चलयेन जांगडाचेर वरोवन हाडिल्लें. म्हाका ताचो दुवाव येतकच हांव थंयच रावलों. व्हिस्तीद वयर करपाची संदच ताका दिली ना.

म्हज्या मतान भुरग्यांनी वर्सभर फकत शिकतच रावप आनी कितें शिकला हें परिक्षेंत तपासून पळोवप. कॉपी करून गुणवत्ता कळना. भुरग्यांनी जर वर्सभर मजा मारल्या, अभ्यास करूंक ना तर तीं कॉपी करपाची संद मेळ्ळी ना जाल्यार नापास जातलीं. तेच लायकीचीं तीं. पास जावपाक तांकां मजत करप हें म्हज्या तत्वांत बसना. शिक्षक ह्या नांवां भोंवतणीं जी नितीमत्ता आसा तातूंतय हें वसना. कायद्यान लेगीत कॉपी करपाक मनाय आसा आनी हांव तर तत्ववादी कायद्याप्रमाण चलपी शिक्षक. भुरग्यांक शिकयतना हांव हातचें राखून दवरना तशेंच कॉपी करतल्याक ख्यास्त करूंक दया-माया दाखयना. पूण हांव वर्गांत आसतकच तशे प्रसंग येवप सामके थोडे. हांव कदेलार लेगीत वसून रावल्यार भुरगीं कॉपी करपाक भितात.

आतांय हांव गणिताच्या पेपराचेर परीक्षक म्हण काम करतना वसून आसलों. मदीं-मदीं उठून पासयो मारतालों. देड वर जायत आयिल्लें. आनीक अर्दवराचो पेपर उरिल्लो. पूण फाटल्या देड वरांत हांवें एके गजालीची नोंद केल्ली. एक वॉवकट केल्लें सोवीत चली सामकें काचावूल जावन वसून आसलें. ताच्या कपलार घाम सुटिल्लो हांवें पळयिल्लो. गोरें-गोमटें आनी सोवीत वांदावळीचें हें चली. कपडेय वरे घाल्ले. तें जेन्ना

जेन्ना म्हाका पळयतालें, तेन्ना तेन्ना आपूण वरयत आसा अशें दाखोवपाचो अभिनय करतालें. तें म्हाका फटयता. खात्रीन तें कांयच वरयना म्हणपाचें हांव जाणा आसलों. म्हजो फाटलो अणभव म्हाका तशें स्पश्ट सांगतालो. पूण तें अशें कित्याक नर्व्हस जाला? हें हांव नकळो आसलों.

एक फावट हांवें ताका वचून विचारलें. कितें अडचण आसा?

ताणें कांयच सांगलें ना. भयान तकली सकयल घालून रावलें. म्हाका दुबाव आयलो. हाचे उत्तर पत्रिकेंत कॉपी वी ना मूं? हांवें ताची उत्तरपत्रिका घेवन पळयली. आतां सगळ्या भुरग्यांचें लक्ष म्हजेर आसलें. हांवें कॉपी धरली असो तांचो समज जालो. आतां हांव कितें करतां हें पळोवंक तांणी पेपर वरोवपाचें थांवयलें. हांवें वॉवकट चलयेची उत्तरपत्रिका घेवन चाळ्ळी. पूण तातूंत आक्षेप घेवपासारकें कांयच नासलें. पूण एक जाणवलें. ते चलयेन पुराय उत्तरपत्रिकेंत खंयचेंच गणित सारकें सोडोवंक नासलें. चडशी उत्तरपत्रिका कोरीच आसली. ताणें वरयिल्ल्या पेपराक चडांत चड सात ते आठ मार्क पडूंक शकताले. 'सामकेंच ढ आसतलें!' अशें मनांत म्हणत हांवें हेर सगळ्या भुरग्यांक पेपर वरोवंक खुणायलें.

वॉवकटाक परत एक फावट विचारलें. 'कितें जालां? कितें मजत जाय? तूं पेपर वरयना कित्याक?'

पूण ताणें कांयच जाप दिली ना. दोनय हाताच्या तळटांनी तोंड धापलें आनी तकली सकयल करून रावलें.

हांव परत येवन म्हज्या कदेलार बसलों. वर्सभर अभ्यास करिनासतना रावलें आसतलें आनी आतां रडटा. गणितांतले दोन-तीन चाप्टर सारके समजून घेयत तर पास जावप सामकें सोपें! शिकपाच्या टायमार कितें करतालें काय तें? गणितांत आनीक कॉपी कितें हाडटलें कपल? हेर खंयचोय विशय जाल्यार प्रस्नाचीं उत्तरां घराकडल्यान वरोवन हाडूंक जाता.संद मेळ्ळयार तश्शींच वरोवपाचीं. पूण गणितां वरोवन हाडून फायदो कितें? परिक्षेंत गणित दुसरेंच येता. आतां दुसऱ्या खंयच्याच भुरग्याची पुरवणी घेवन कॉपी केल्यार कितेंय मार्क पडत. पूण म्हजे सारको कडक तत्वाचो शिक्षक भुरग्याक हालपाची संद दिता?

आतां तें एकसारके थीर नदरेंन म्हाका पळयत आसलें. जशें कितें पास जातलें तर म्हज्याच बरेपणान!

ताची थीर नदर म्हज्या काळजाचो थाव घेताली. वरोवपाचें ते विसरिल्लें.

काकुळटेचे नदरेन तें म्हाका पळयतालें. केंसांचो वॉवकट गोऱ्या गालांक चुमतालो दोनय हात खाडकेपोंदा धरिल्ले. पेन उत्तरपत्रिकेचेर विसव घेतालें. वरोवपाची ताका वान्सा नासली आनी आपूण नापास जाल्ल्यांतच जमा, हो विचार ताच्या दोळ्यांसामकार आसलो. नापास जातकच घराकडेन कितें घडटलें? हाचो तें अदमास वांदतालें जावंये. हांवय ताच्या दोळ्यांत पळयत आसलों.

पळयतां पळयतां ताच्या दोळ्यांत म्हाका रेखाचें रूप दिसपाक लागलें. रेखाय त्या वेळार अशेंच वावडें जावन वशिल्लें आसतलें. तीच निरागसताय हांगाय आसली. आपूण कांयच वरोवंक शकना हाची खंत रेखाक जाल्ली आसतली आनी आपूण पास जावपाचें ना हाची खात्री आतां वॉवकटाक जाल्या आसतली.

खूब वर्सां आदली गजाल ती. रेखा एस्.एस्.सी. चे परिक्षेक वशिल्लें तेन्नाची गजाल. रेखान फकत इतिहासाचो पेपर सोडल्यार हेर पेपर वरेतरेंन वरयिल्ले. इतिहासाच्या पेपराक ताका कांयच येवजना जालें. तकली भेरेल्लेवरी जाली. एकय प्रस्नाचें उत्तर ताणें सारकें वरोवंक ना. शेजारच्या भुरग्यांची उत्तरपत्रिका पळोवपाची संद ताका परिक्षकान दिवंक ना. रेखान म्हाका सगळी गजाल सविस्तर सांगिल्ली. परीक्षक ताका मारकुऱ्या वैलावरी पळयतालो. मातशें लेगीत हालूंक धोलूंक दिनासलो. कॉपी करपाचो तर प्रस्नच ना आनी रेखा तर कॉपी म्हण घराकडल्यान कितेंय वरोवन व्हरपी लेगीत न्हय! तें सांगतालें. परिक्षकान जर मात्शी संद दिल्ली तर तें पास जावपा इतले प्रस्न हेर भुरग्यांच्या आदारान सोडयतलें आसलें. रेखान आपूण इतिहासाक नापास जातलें म्हणपाचें म्हाका स्पश्ट सांगिल्लें. पूण घरच्यांक मात कोणाकच सांगूंक ना. वावाक तर सांगपाची माणसुकी नासली. फाट फुट्टामेरन मार घालतलो आसलो. हांवेंय घरा सांगूंक ना. म्हज्यांतय तितलें धाडस नासलें आनी रेखाक कितेंय जाल्लें म्हज्यान पळोवं नज आसलें.

अपेक्षेप्रमाण रेखा एस्. एस्. सी. क नापास जालें. रडपाचो दीस येतलो, हें खवर आशिल्लें. तो दीस आयिल्लो. हांवें रेखाक कितलें समजायलें. पूण वावांच्या भयान रातीकडेन कोणाकच खवर नासतना ताणें वांयत घालून घेतलें. केदें हें दुर्दैव! म्हाका तर त्या परिक्षकाक मरमर मार दिवंक जाय असो राग आयिल्लो. म्हज्या रेखान कितें वर्सभर मजा मारूंक नासली. भरपूर अभ्यास केल्लो. पूण परिक्षेंत वरोवंक मात शकलें ना. मात्शी ताका मजत केल्यार कितें वतलें आशिल्लें त्या परिक्षकाचें? पूण ना. त्या वेळार म्हाका तत्व, निश्टा हांचो सामको राग आयिल्लो. परीक्षक हो भुरग्यांचे उदरगती मुखावेली व्हड आडखळ अशें म्हाका दिशिल्लें.

वर्सां वचत रावलीं. हांव ती गजाल ल्हवू ल्हवू विसरपाक लागलों. मागीर हांव शिक्षण खात्यांत शिक्षक म्हण लागलों. शिक्षकाचीं निती-मुल्यां सांबाळपाचो यत्न हांव सदांच करत आयलां. आदर्श शिक्षक म्हण म्हजेकडेन लोक बोट दाखयतात. इतलो हांव म्हज्या पेशाकडेन प्रामाणिक आसां. भुरग्यांक शिकोवपाचे वावतींत हांवें मात लेगीत आळशीपणा करूंक नात.

रेखाचे यादीन दोळ्यांत दुकां दाटलीं. कांय वेळ हांव फाटल्या काळांत घुस्पल्लों. वॉवकट चली अजुनय म्हाका पळयत आसलें. म्हज्या दोळ्यांतलीं दुकां पळोवन तें अजापलां आसतलें. सगळीं भुरगीं आपलो पेपर बरोवपाक गूल्ल आसलीं. म्हाका वॉवकटाच्या दोळ्यांत अजुनूय रेखा दिसतालें. आपलेपण दिसतालें. एका रेखान परिक्षेंत नापास म्हण जीव दिल्लो आनी आतां दुसरें रेखा तेच वाटेन वचपाक सोदतालें. त्या वेळार आशिल्लो मारकुरो परीक्षक हांवच अशें म्हाका दिसपाक लागलें. फाल्यां वॉवकट नापास जाल्यार ताचो भाव म्हाकाच मारकुरो परीक्षक म्हणटलो. नापास जावपाचीं कारणां खूब आसतात. पूण तातूंत एक दोश परिक्षकाचेर दवरपाक भुरगीं फाटीं-फुडें पळयनात.

वॉवकटान जीव दिल्लो म्हाका नाका आसलो. शिक्षकाचें काम आदर्श नागरीक घडोवपाचें, भुरग्यांक मारपाचें न्हय!

वॉवकटाच्या रुपांत रेखाची ती काकुळटेची अवस्था म्हज्यान पळोंव नज जाली. कितेंय तरी करपाक जाय अशें दिसूंक लागलें. ताका मजत केल्यार म्हज्या तत्वाचो पराभव जावपाचो आनी ना केल्यार सोबीत वॉवकट चली परत ह्या संवसारांत दिसपाचें नासलें. तें वांयचे धडेर उबें आसा आनी म्हाका बोट दाखयत उडी मारूंक वता अशे भास म्हाका जावपाक लागले. म्हज्यो मरणयातना सोपोवंक आनीक वीस मिण्टांचो वेळ आसलो.

म्हजी काचावूल स्थिती ताणें पारखिल्या काय? पूण म्हाका तसो भास जालो. तें म्हाका कितें सांगूंक सोदता म्हणपाचें जाणवलें.

हांव ल्हवू ल्हवू पावलां उखलीत ताचे लागीं गेलों आनी दोळ्यांनी ताका खुणायलें. ताणें ल्हवूच आपली प्रस्नपत्रिका काडली आनी म्हाका दाखयली. हांवें ताका मजत करपाचें थारायलें. पयलो प्रस्न जो पंदरा मार्कांचो आनी ऑब्जेक्टीव स्वरुपाचो आसता. तो हांवें ताका थंयच दाखयलो. प्रस्नपत्रिकेचेर ताणें टीक करून घेतलें. मागीर ताणें म्हाका एक वर्गसमीकरण दाखयलें. हांव ल्हवूच परत येवन कदेलार बसलों आनी एक

कोरो पेपराचो कुडको घेवन ताचेर तें गणित सोडयलें, ल्हवूच ताची घडी केली आनी हां तो कागद व्हरून ताका दिलो. ताणें तो मोटे उमेदीन पेपरांत लिपयत उत्तर पत्रिकेचे वरोवन काडलो. हांवय कोणाकच दुवाव येवपाचो ना असो वागतालों. वरोवन जातकच ताणें म्हाका परत खुणायलें. हांव ताचे लागीं गेलों. ताणें तो कागद म्हजेकडेन दिलो आनी दुसरें एक सामायीक समीकरण वरोवन दिलें. हांवें ताका अशेतरेन सात-आठ गणित सोडोवन दिलीं. तें उपकाराचे भावनेन दविल्लें हांवें पळयलें. गणितां सोडोवन जातकच तें चली कागदाचो कुडको म्हाका परत करतालें. इतलें तें प्रामाणिक आसलें.

रेखाचो जीव वाटायिल्ल्याचें समादान म्हाका मेळ्ळें. पूण . .

पूण . . . हे आपलेपणाचे भावनेन म्हज्या तत्वाचो वळी दिल्लो. म्हजो आदर्श गळसणिल्लो. म्हजी विवेकवुद्ध जाग्यार आसली काय ना. म्हाकाच दुवाव आसलो. हांवें शिक्षकाचीं नितीमुल्यां पायांपोंदां चिड्डुवप योग्य आसलें?

पूण एक समादान जाल्लें, रेखाच्या आत्म्याक शांती मेळटा आसली. वॉवकट म्हज्या हाताखाला तरी नापास जावपाचें नासलें. गणितांत पास जावपाइतली मजत हांवें ताका केल्ली.

इतिहास विशयाक लागून घडिल्लो इतिहास आयज पान परतितालो.

वेळ सोंपलो. हांवें पेपर एकठांय केले. वॉवकटाची उत्तरपत्रिका घेतना म्हजो हात वेंठोच कडकडटालो. ताणें आपले प्रस्नपत्रिकेचेर ‘थँक् यू’ अशें ठळक अक्षरांत वरयिल्लें. म्हजेविशीं आदरान आनी समादानान तें म्हाका पळयतालें.

उत्तरपत्रिका घेवन जाल्यो तरी वर्गाभायर वचपाचें धाडस म्हाका वरोच वेळ जालें ना. हांवें म्हजो विश्वासघात केल्लो. हांवें केलां तें वरोवर काय चूक हें हांव चित्तालों.

तें कोण? खंयचे शाळेंत शिकतालें? हांव नकळो. ताचें नांवय नकळो. पूण ताचो सीट नंवर हांवें नोंद केल्लो.निकाला उपरांत कळ्ळें, तें दुसऱ्या वर्गांत पास जाल्लें. हाचो अर्थ, गणितांत हांवें ताका मजत केल्ली नासल्ली जाल्यार . . . .

वर्गांत भुरग्यांक शिकयतना अजुनूय हांव विचार करतां-हांवें केलां तें चूक काय वरोवर?

आनी तीच नंबर आयलो...!

वाप्पा मटक्याचो सामको शौकीन. शौकीन म्हणचे परस मटको हेंच वाप्पाचें सर्वस्व म्हळयार अतिताय जावची ना. मटक्याच्या आंकड्यांचें गणित तकलेंत घोळयत रावले बगर वाप्पाचो दीस वचचो ना.

फांतेपारार उठून 'नंबर कितलो आयलो?' हें विचारपाक तिठ्यार वचपी वाप्पा त्या वेळार तोंड धुवपाची, च्या ची लेगीत पर्वा करीना.

केन्ना केन्नाय वाप्पा सामकें 'शूअर' म्हण घर काडटा आनी त्या घरांत पयसो ओतता. ते रातीं वाप्पाक न्हीद नासता. रातच्या वारांक उठून काळकाची पर्वा करिनासतना तिठ्यार वता आनी 'ओपन कितलो?' हें विचारता. वाप्पाच्या घरांतलो जर 'ओपन' आसत, जाल्यार वाप्पाची उमेद पळोवपाची! वाप्पा 'क्लोजा' चेर दामदुपेट पयसो ओतता आनी घरा येता. कोंवो साद घालतामेरेन हातुणाचेर वळवळटा. दुसऱ्या दिसा तो नंबर लागता. केन्ना केन्नाय वाप्पा फटवता ती गजाल वेगळी!

वाप्पा म्हणटा, मटक्याच्या पयशांचेर आपणें सगळें जोडलें. संवसार चलयलो. तर तांची घरकान्न आनी सगळो लोक म्हणटा, वाप्पान मटक्यांत सर्वस्व वगडायलें. संवसाराची वाट लायली. वाप्पा असल्या गजालींनी वेळ वगडायना.

'विरोधक हे सगळ्याक आसतातच. आनी प्रत्येक शुभ कार्याक विरोधक चडच सतायतात. तांचेबरोबर झगडपाक आनी वेळ वगडावपाक अर्थ ना. ताचेपरस आंकड्यांचें गणित करपाक वेळ खर्चिल्यार फाल्यांचो दिसवडो सुटपाची आस्त आसता.' हें वाप्पाचें प्रामाणीक मत.

लोक मागीर वाप्पाक बेकार म्हण हिणसायतात. तेन्ना वाप्पा म्हणटा: 'धंदेवाईक मनीस धंदो करून पयसो जोडटा. धंद्या खातीर तो वेळ दिता. दुकानदार दिसभर दुकानाचेर आसता आनी आपलो धंदो चलयता. तशेंच हांव मटक्याकडेन धंदो म्हण

पळयतां . दिसभर मटक्याचेर विचार करतां आनी दिसवडो सोडयतां . मागीर हांव वंक म्हण कसो ?' वाप्पाचो हो प्रतिप्रस्न म्हळयार विरोधकांच्या पोल्यार पडिल्लें सणसण थापट .

मटक्याच्या विचाराक लागून वाप्पाची न्हीद खळळया . अर्दकुटे न्हिदेंत ताका सप पडटात . असल्या सपनांनी वाप्पाचें गीणत वेग घेता . हीं सपनां भरपूर मटको लाग गिरेस्त जालो वी असलीं न्हय . वाप्पा तीं दिसाचीं वशिल्लेकडेन रंगयता . ताच्या रातच सपनांत दिशिल्ल्या थोट्या कुड्ड्या मनशांचेर वा जनावरांचेर नंवर लागिल्ले आसतात ताचेंवयल्यान वाप्पा नंवर सोडयता .

वाप्पाचे दोनूय शेजारी शिरो ताणून झगडतात , तेन्ना वाप्पा पयलीं वचून छत्ती नंवर लायता आनी मागीर झगडीं सोडयता . पूण ध्यास मात दुसऱ्या दिसाचो . 'छत्ती नंवर येतलो काय ?' समजा , वाप्पान लायिल्लो नंवर आयलो ना . दुसरोच नंवर आयत जाल्यार वाप्पा 'कांत' करून आपल्या नंवराचो संवंद ताचेकडेन जोडटा आनी आपल्या मटको लागपाक मातसो चुकलो म्हण मोट्या हावभावांनी सांगता . वाप्पाचो 'कांत हिशेव वरावर !

केन्ना केन्नाय वाप्पाक मटको लागता . त्या वेळार वाप्पाचे लागशिल्ले इश ताचेकडल्यान पार्टी उटयतात . वाप्पाक चण्या झाडाचेर चडयतात . त्या वेळार वाप्प इतलो भाग्यवान आनी कोणच ना अशें ते सांगतात . वाप्पाक एका रुपयाक अंयशीं रुपय लागिल्ले आसत तर पार्टेखातीर शंवर रुपया खर्च करून वाप्पा व्हडपण मिरयता . अश हें वाप्पाचें मटकेपुराण .

अपघाताचो आनी मटक्याचो सामको लागशिल्लो संवंद आसा अशें खुवशे मटकेवाले सांगतात आनी वाप्पाय हड्ड्यार हात मारून सांगता . अपघात जाल्ल्या गाडयांचे नंवर काडप आनी नंवर खेळप . वाप्पान असो पयसो खूव घेतला . 'अपघात' हें वाप्पाचे खात्रीचें घर जावन वसलां !

त्या दिसा वाप्पा तिट्यार वशिल्लो . सांजेचीं पांच वरां जाल्लीं . तिठ्यावयल्या त्या धाकटुल्या वाजारांत लोक गर्दी करताले . कायतानी नुस्तेकान्न वांगडे खपयताली आनी पयशे पोलक्याच्या कात्र्यांत चेपताली . खड्डो म्हालो पणसामुळांत मोडक्या हाताचें कदेल घेवन तोंडानच वाखोर चलयतालो . गणो पसरकार किलाफाटल्यान शंवर ग्राम कर्मा करून लोकांक नागयतालो .

वशिल्लेकडेन हे सगळें वाप्पा नियाळटालो . ताका हें सदचेंच आशिल्लें . नवीदाद

कांयच नासली. नवीदाद आसल्यार वाप्पा नंवर लायतलो आशिल्लो. पूण आजून वाप्पान नंवर लावंक नाशिल्लो. वाप्पाची चिंता वाडत वताली. वेळ पासार जातालो.

अचकीत विष्णू पायलटान झंझावती खवर हाडली. तळपा वयल्या व्हडल्या व्होल्ताचेर वस लवंडली आनी माडाक आपटली. एकटो आत्ताक सोंपलो. सावार जखमी जाल्यात. वर्मीचो नंवर ताणें हाडिल्लो.

वाप्पाची चिंता सुटली. वाप्पाक विष्णू पायलट देवदूता भाशेन दिसलो. इतली वरी आनंदाची खवर हाडिल्ले खातीर ताणें विष्णूचे उपकार मानले आनी नंवर लावंक धांवलो. वोल्सांतल्यान शंवरांची करकरीत नोट काडली आनी वसीच्या णव्याणव नंवराचेर लायली. निश्चिंत मनान वाप्पा घरा आयलो.

आज तो जमनीपरस दोन वोटां वयल्यान चलतालो. फाल्यां मेळपी दुडवांच्यो राशी ताका दिसताल्यो. त्यो घेवपाक वतना लोकांच्यो ताचेर लागिल्ल्यो नदरो ताका दिसताल्यो. इतल्या दिसांचें वगडायिल्लें तें फाल्यां भरून येवपाचें आसलें. फाल्यांचो दीस रोखडोच उजवाडल्यार पुरो अशें तो चिततालो. तो सामको उचांवळीत जाल्लो.

घराकडेन सोप्यावयल्या वल्कांवार पांय वयर घेवन वाप्पा वशिल्लो. तिळसांजेचो कोण तरी रकाद घेवन आयलो. तळपावयल्या व्हडल्या व्हॉल्ताचेर जाल्ल्या वस अपघातांत वाप्पालो पूत राजेश सोंपला.

वाप्पाचेर मळव कोसळळें. हाडाचो पिठो करून ल्हानाचो व्हड केल्लो. अपुरवायेचो पूत सासणाचो सोंपलो. घरकान्नीन रडून आकांत केलो. रडपाच्या कुलकुलाटान तिळसांजेची कातर आनीकय भयाण जाली. वाप्पाक मात आपल्या कर्तुवाचो उगडास जावंक लागलो. ताणें नंवर लावपाखातीर जी खवर आनंदाची मानिल्ली तीच दुखदिणी थारली. देवदूत यमदुताभाशेन दिसलो. स्वताचे अकलेची ताका तिडक मारली. एकेवाटेन दुख्खाचो आवेग इतलो वाडलो की दोळ्यांतल्यान दुकांय भायर सरना जालीं.

दुसऱ्या दिसा सकाळीं कोणें तरी खवर दिली. मटक्याक णव्याणव नंवर आयिल्लो!

WORLD KONKANI CENTRE LIBRARY
831
विश्व को

चित्रकार

झूम्ऽऽ झूम् करून वस येता आनी तिस्कार रावता. लोकांचो चोमो एकामेकांक धुकलीत वसींत चडपाक लागता.

‘फाटीं वचात. फाटीं वचात.’ फुडल्या दारांतल्यान कंडक्टर लोकांक फाटी धुकलता. वसींत पांय दवरूंक जागो नासता. वस सुट्टा. चारपांच जाणांक घेनासतनाच वस वता. तातूंत वसींची वाट पळोवपी सुजाता आसता. वेगान वतले वसीच्या फाटल्या भागाक तें निस्तेज जावन पळयत आसता.ताच्या दोळ्यांतली लाचारी स्पश्ट वाचूंक मेळटा.

पयस किरूदादाल्या पसऱ्या मुखार उवो रावन सुदेश ताका पळयता. सुजाताविशीं ताका सहानुभुती दिसता. पूण तितलोच ताचो भेस पळोवन रागय येता.

‘शींऽऽ कितें हे कपडे? कितें ह्यो आतांच्यो फॅशनी?’ तो मनांतल्या मनांत पुटपुट्टा.

गोरें पिट्ट मध्यम वांध्याचें सुजाता, हरशीं दिसपाक वरें दिसता. लांव केंस. रूंद कपल. बुब्धींवळांतल्या उंटावरी दिसपी नाकाचें तोंक. गुलावाच्यो पाकळ्यो कशे गुलावी ओंठ. गुवगुवीत पोले. ‘इतल्या सुंदर सुजाताक हे कपडे कोणें सांगले काय?’ कितें तो गळ्याचो व्हडलो कात्रो! करमल घाट चडले उपरांत लागतले देंवतेवरी, काळजाची भिरांत वाडोवपी. पिकिल्ल्यो पोपायो झाडाक हुमकळटना जशो दिसतात, तशे ताचे मांसाळ गोरे हात स्लीवलेस ब्लावजांत वयर वांदिल्लेवरी दिसतात. कमराक रूंद पूण काळो पटो. सोवीत सुजाताक नदर लागची न्हय म्हूण तो लोकांची नदर आपल्याचेर ओडून घेता जावंये. ताचो तो धोंपरामेरेन पावपी मिनी स्कर्ट वयलो भाग पळोवपाची उमळशीक वाडयता.

‘तें असलें कपडे घालून कित्याक फिरता काय?’ हरशीं तें कोणाचेच वाटेक वचना. शिकपाक हुशार आशिल्लें. आतां घराच आसना. ‘असल्या कपड्यांनी तें

लोकांच्यो वायट नदरो आपल्याचेर कित्याक घेता काय?' सुदेश चितता.

मोट्यान हॉर्न वाजयत गोंय राज्य परिवहन मंडळाची कदंब बस येता आनी सुदेश भानार येता. लोक पटपटीत बसींत चडपाक लागता. सुजाताय उजवो पांय वयर काडून बसींत चडपाक वता, पूण जायना. वयर सरिल्लो स्कर्ट तें हातान सकयल धुकलता आनी दुसऱ्या प्रयत्नांत तें बसींत चडटा. पूण बसींत चडटना सुजाताची जाल्ली आवतिकाय सुदेशाचे नदरेंतल्यान सुटना.

ताचे भितरलो चित्रकार जागो जाता. बस गेली तरीकय तो थंय तें चित्र दोळ्यांमुखार हाडत उबो आसता.

'सुदेश, येता?' ताचो इश्ट वासू ताका आपली सायकल थांबोवन विचारता. सुदेश परतून एकदां तंद्रेंतल्यान जागो जाता आनी वासू बरोबर घरा येता. पूण ताचे तकलेंतलें ते चित्र वचना. तो व्हड कागद घेता आनी ताचेर रंगाचें मिश्रण सोडूंक लागता. ताचे तकलेंतलें चित्र तो कागदार उतरायता. कदंब बस उबी आसा. सुजाता बसींत चडटा. ताच्या तोंडावेले भाव, ते कपडे, सारकें तश्शें तो उतरायता.

तो कितलोसोच वेळ त्या चित्राक पळयत रावता. आनी कितें तरी थारावनय ताची घडी करता. कवरांत घालून बंद करता आनी पोस्टांत बडयता.

'सुजाता प्रभुगांवकार.....'

पोस्टमन दाराभायर रावन उलो मारता. तें भितरल्यान धांवत भायर येता. पोस्टमनाक पळोवन 'आपल्याक आनी कोणें पत्र धाडले काय?. अशे येवजिता.

पत्र फोडटा. तातूंत आपल्याचेंच चित्र ताका दिश्टी पडटा. मनांत उमेद येता. धावंत आपले कुडींत येता आनी दाराक खिळी घालता. चित्रासकयल कांय उतरां बरयिल्लीं ताका दिसतात.

मोगाळ सुजाताक-

हांवें हें चित्र काडटना तुजो वायट हेतून विचार केलो ना. म्हाका कितें सांगपाचें आसा तें ह्याच चित्रांत आसा. तो अर्थ तुजे तकलेंत येतलो अशी आस्त धरतां.

चित्रकार सुदेश.

तें चित्र सुजाता पळयत रावता. आपल्या मनांतलें सुदेशान चित्रांत काडलां. काय बरीं चित्रां काडटा हो! सुजाता विचार करता.

आतां ताची नदर आपल्या कपड्यांचेर वता. बसींत चडटना वयर सरिल्लो स्कर्टय तसोच ताणें पितारला. हात, गळोय तसोच काडला.

'शीऽऽ ! कसले कपडे घाल्ले हांवें ? सगळें आंग दिश्टी पडटा . सगळे लोक म्हाक हेच खातीर पळयताले जावंक जाय .

आपणें घाल्ल्या कपडयांची ताका उबगण येता . उठ्ठा आनी त्या स्कर्टाची गुटली करून पोरण्या ट्रंकांत शेंवटून मारता . आनीक आनी हे कपडे हांव घालचें ना . परतून चित्र पळयता .

'हेंच सांगपाक सोदतालो काय तो म्हाका ? होच गुढार्थ काय ह्या चित्राचो ? हांवें असले कपडे घाल्ले ताका आवडना काय ? हांवें वरे कपडे घालून फिरचें अशें ताका कित्याक दिसता काय ?' तें विचार करता .

'सुदेशान म्हाका योग्य मार्गार हाडलें ना जाल्यार हांव ते कपडे घालत रावतलें आसलें . लोक म्हाका वखवखिल्ले नदरेन पळयत रावतले आसले . खरेंच ताणें उपकार केले म्हजेर' .

सुजाताक सुदेशाविशीं आपुलकी दिसूंक लागता .

'देड जालें . जेवपाक यो आतां .' सुजाताची आई ताका आपयता . आनी सुजाता तंद्रेंतल्यान जागें जाता .

दीस वचतच आसतात . पूण सुजाताचें लक्ष कित्यांतच लागना . परतून परतून तेंच चित्र दोळयांमुखार घेवन वसता .

सुदेशाक समजून घेवपाची ओड ताका लागता .

एक दीस तें किरूदादाल्या पसऱ्यार सामान हाडूंक वता आनी तो ताका दिसता . नदरेक पळयल्यार नदर मेळटा . सुजाता अचकीत तकली सकयल घालता . चलत रावता . पूण कान मात सुदेशाच्या पावलांच्या आवाजाचे अंदाज बांदतात . तो लागीं पावता तशी काळजांतली धडधड वाडूंक लागता . कित्याक ताचे विशीं इतलें भंय दिसता काय म्हाका ?

सुदेश येवन ताचे मुखार उबो रावता . सुजाताच्या काळजाचे दोन ठोके चुकतात .

तें तकली वयर काडून पळयता . कितलो उंच आसा हो ! रूंद खांदे . हांसतें मुखामळ . धवेच दांत . ओंटाचो तांबडो रंग . भुरभुरीत केंस . कितेंय उलोवचें अशें ताका दिसता .

पूण पावसाचीं कुपां मळबांत दाटून येवचीं तशें ताच्या मनांत भंय दाटून येता आनी तें तकली सकयल घालून वता . फुडें वतकच ताका मातशें सूऽऽ जाता .

ल्हवूच फाटल्यान घुंवन पळयता . सुदेश थंयच रावन अजूनय आपल्याक पळयत आसा हें पळोवन ताका कशेंशेंच दिसता . पांयांची गती वाडयता . पूण मनांत म्हणटा ,

सोबीत आसा हो स्वप्नांतलो राजकुंवरसो.'

किरूदादागेर वता. सुजाताची सगळीच धांदळ जाल्या. अजुनय ताका दोळ्यांसामकार सुदेश दिसता.

'पाव किलो रुपया दी.'

तें किरूदादाक सांगता. तो अजापान वक्लाच्या हारशांवयल्यान ताका पळयता. सुजाताक आपली चूक कळटा. तें पर्सीतल्यान कागद काडून सामानाची यादी किरूदादाकडेन दिता. सामान घेवन घरा वता.

सुदेशाचीय अशी धांदळ जाल्या काय? तें आपले प्रत्येक चुकीकडेन सुदेशाचो संवंद लायता. आपल्याची आनी सुदेशाची तुलना करून पळयता. आपल्या म्हऱ्यांत सुदेश उवो रावल्यार कसो दिसतलो हाचोय अंदाज वांदपाचो यत्न करता.

ल्हवू ल्हवू सुजाताक सामकें सुदेशाचें पिशें लागता.

हारशामुखार तें तास तासभर वसून रावता. आपल्या रुपाक तोखेता. मदींच ताका आपल्या फाटल्यान सुदेश उवो राविल्ल्याचो भास जाता. ताचें आंग शिरशिरता.

कसली अवस्था ही? आपल्याक अशें कित्याक दिसता काय?' तें दीसभर चिंतनांत रमता. तातुंतल्यान स्वप्नांय रंगयता. ताच्या स्वप्नांत फकत तें आनी सुदेशच आसतात.

आपल्या आनी ताच्या नांवांत साम्य आसा अशें ताका दिसता. दोगांयच्याय नांवांतलें सुरवातीचें 'सु' हे वऱ्याचें अक्षर अशें तें मनात म्हणटा.

'वाये, शेताकडेन गोरवां आयल्यार पळोवन यो गो' एक दीस आई ताका सांगता. तें शेताकडेन वता. तळयाकडल्यान दावेवटेन तें फुडें वचपाक वता आनी अजापान पळयत रावता.

दोनय वटेन जुवानपणांत पाविल्लीं शेतां सळसळटात. मदीं वांद आसा. ताचेर राखूंक राविल्ल्या गुरख्या भाशेन उवे आशिल्ले माड आनी त्या माडापोंदाक उवो आसा सुदेश. तो कोणाक तरी पळयता. कितें पळयता काय तो? आतां हांगा कोणच ना. मनाचो वांद मोडून भावनांक वाट करून दिवपाचो होच वेळ हें ताका होलमता.

'सुदेशऽऽ' तें उलो मारता. पूण काळजांतली धडधड वाडिल्ल्यान तोंडांतल्यान आवाज स्पश्ट येना. परतून मोटयान 'सुदेश' म्हणटा. तो आंग काडटा. पळयल्यार सुजाता. तो गडवडटा. सुजाता लागीं वता.

'कितें करता गो हांगा?' सुदेश विचारता.

‘शेतांत गोरवां वी पडल्यांत काय म्हण पळोवंक आयिल्लें. तूं कितें पळयतालो

‘हे माड.’

‘अशें कितें पळोवपाचें आसा रे त्या माडांत?’

‘ताचेर आशिल्ले नाल्ल. वाऱ्याचेर धोलतलीं चुडटां. चुडटांचेर एक सोवीत घर वांदलां. तातूंत किटुराचीं पोरां चिंवचिंवतात. तांचे आवय वापूय वयर वसून चोंचींत चोंच घालून कितें तरी एकामेकांक सांगतात. हेंच सगळें पळयतालों हांव.’

तुज्या शव्दांनी कवीची रचना आसा मरे. तें पळोवन किते येवजितालो तर तूं

‘अशेंच एक घर वांदचें आनी चोंचींत चोंच घालून खवरी मारीत वसचें.’

सुजाता हांसता. ‘वसचो आशिल्लो तशेंच करीत. कोण मेळना दिसता.’

‘मेळना कित्याक? तशेंच करीत वसलां.’ सुदेश ताच्या दोळयांत पळयत म्हणटा, ‘पूण. हांव... ते खातीर तुजी वाट पळयतालों.’

‘कितेंऽऽऽ?’

‘हय सुजाता. मनांत दिसतालें. पूण तुका सांगपाक मात भंय दिसतालें.’

सुजाता मनांत म्हणटा.

‘म्हजे सारकीच हाचीय आवर्तिकाय जाता तर.’

सुदेश ताका पळयता. तकली सकयल घालून पांयांच्या आंगठ्यान सुजाता मातयेंत कितेंतरी किरमिता. आपल्या उजव्या हातान तो सुजाताचे खाडकेक धरून तकली वयर काडटा.

भारत-पाकिस्तान युध्दावेळार लेगीत जावंक ना इतली काळजांतल्या नाळींची धडधड सुरू जाल्ली ताका आयकूंक मेळटा.

ताच्या निश्पाप दोळयांनी ताका स्वताचीच मूर्त दिश्टी पडटा. मातशा उगड्या जाल्ल्या तोंडाक ओंठ थरथरून वंद करपाचो असफळ यत्न करता.

ताका दिसता हें सगळें म्हजेंच. दावो हात कमराभोंवतणी धरून तो ताका घट आंवुळटा आनी.... आनी... उकतें तोंड आपल्या ओंटानी वंद करता.

कुशीक आशिल्या कावथ्याचेर वशिल्लीं किटुरां चित्रकाराच्या ह्या मुक्त स्वैराचाराची गवाय आसतात.

जग सुदारता

चंद्रकांत व्हरांड्यार कदेल घालून वसला आनी रस्त्यार पळयता. रस्त्यावयल्यान चडशी येरादारी जायना. थरावीक वेळांत लोकांक चिड्डून भरून मिनीवसी वतात. मर्दींच एखादी स्कूटर वेगांत वता. वाकी सगळें थंड, शांत. नदर थिरावन विचार करीत वसूंक वरो वाटार. चंद्रकांताक ती संवय जाल्या. व्हरांड्यार वसून भायर पळयत फाटल्यो यादी दोळ्यांमुखार हाडप. तोच ताचो टायमपास. हरशीं ताका हे जिणेची उवगण आयल्या.

आतांय तो मुखार पळयता आसतना उजव्या हातान मेजार सांसपिता. तोंडांत पनामा सिगार धरल्या. ताच्या हाताक फस्क मेळना. तो तिडकीन मेजावेलीं दिसाळीं जमनीर आपटिता.

'कितें जालां? कितें जाय?' भितरल्यान वायलेचो आवाज येता.

'माचीस.' चड उलोवप ताका आवडना. तो एकाच शव्दांत उत्तर दिता.

'घेयात.' वायल ताका नवें करकरीत फस्क हाडून दिता. चंद्रकांत सिगार पेटयता. एकच धपक्यांत पुराय धुंवर सोडटा.

'आतांच ओडिल्ली न्हय तुमी सिगार? परती रोखडीच कित्याक ओडटात? कमी करूंक जाय ती.'

वायलेचो फुकट सल्लो ताका प्रत्येक सिगाराफाटल्यान आयकुवचोच पडटा. हरशीं ताका ह्या सल्ल्याची तिडक मारता.

'कितें एकाच जाग्यार वोगींच म्हण वसून रावंक जाता? कितलें पाशियेंस काडचें पडटा तें तुमकां कशें कळटलें? वेजार येता सामको. एक दोन दिसांची खवर न्हय ही. पांच वर्सां जालीं हांव असो वसून रावतां. आनीक कितलीं वर्सां हें चलतलें देव जाणां!'

पूण आपली तिडक वायलेचेर काडप ताका समा दिसना. कितले त्रास घेना ती म्हजेखातीर. हांव फकत गुळो कसो हांगा पडून उरतां. म्हजीं सगळीं कामां ती करता. तोंडान एकदांय वायट उतर काडिना. तिच्याच आदाराचेर जगतां हांव. ताका आपल्या नशिवाचो राग येता.

‘हांवें आजमेरेन केल्ल्या प्रामाणिक सेवेचें फळ म्हाका अशें कित्याक मेळचें?

चंद्रकांताक सकाळीं जाग येतसावन वायलेच्या आदाराचेर दीस काडचो पडटा. ताचे दोनय पाय धपरावयर कातरल्यात. तो पयलीं फोरेस्ट खात्यांत आर्. एफ्. ओ. म्हण कामाक आशिल्लो. प्रत्येक काम तो प्रामाणिकपणान करतालो. आंगान लांब रूंद आशिल्लो. दाट भुंवयो आनी पीळ मारून गालार सोडिल्ल्यो मिशयो ताच्या चेहऱ्याचें खास आकर्षण आशिल्लें. वदली जावन - जावन ज्या जाग्यार तो वतालो थंय ताची एक वरो कार्यतत्पर अधिकारी म्हण नामना जाताली. काळखाचो फायदो घेवन लाकूड चोरपी गुन्यांवकार ताका थर्त भियेताले आनी ताका लागूनच ते सुडान पेट्टाले. ताचें नांव पिड्ड्यार करपाक ते सोदताले. स्वताक प्रतिष्ठीत समाजसेवक अशीं विरुदां लावपी कांय राजकारणीय ताका सामील आसले. पूण चंद्रकांत कोणाचीच पर्वा करीनासलो. आपलीं कामां तो प्रामाणिकपणान करतालो.

दारांत स्कूटर थांविल्ल्याचो आवाज येता. सतीश आयला आसतलो. सतीश हो ताचो एकलोच पूत. नोकरी करता. तो येतना पेपर घेवन येता. चंद्रकांत त्या पेपराचेर तुटून पडटा. आठ दीस उपाशी आशिल्लो मनीस जसो जेवणाचेर तुटून पडटा तसोच चंद्रकांतय पुराय पेपर वाचून काडटा. वशिल्लेकडेन दुसरें वेळ वचपाचें साधन ना. ताचेकडेन खवरी उलयत वसूंक वायलेक सकाळचें तरी फावना. जेवण करप. चंद्रकांताचीं सगळीं कामा करप. ताका न्हाणोवप. कपडे धुवप म्हणसर दनपर जाता. आनी सतीश येता. तो जेवन रोखडोच परत भायर सरता. सांजेची मात्त ती चंद्रकांता म्हऱ्यांत वसून रावता.

चंद्रकांत पेपरावयल्यान नदर भोंवडायता. ‘धा हजारांचें चोरयेचें लाकूड धरलें.’ ताची नदर ह्या माथाळयाखाला वरयिल्ले वातमेचेर वता.

फोरेस्ट खात्यांत काम केल्ल्यान जळामळाक लाकूड आनी लाकडाच्योच खवरी दिसतात जावंये. तो पुराय वातमी वाचता.

‘हूं ऽऽ’ हुस्कार सोडून म्हणटा. ‘जग सुदारत वता, ताचींच लक्षणां हीं. शिताफीन धाड घाल्या खंय. एकाय गुन्यांवकाराक अटक जाली ना. काळखाचो फायदो

घेवन गुन्यांवकार पळून गेले खंय. कार्यतत्पर अधिकारी म्हण धाड घालतल्यांचीं नांवां छापून आयल्यांत. तांकां आतां रोखडेंच प्रमोशन मेळटलें. म्हाल मेळटा तो फकत धा हजारांचो. दिसान दीस वेकायदा रानकापणी वाडत आसा. थंय ह्या धा हजारांचो म्हाल धरून फायदो कितें? एक ट्रक भरून चोरयेचें लाकूड गेल्यार लाखवर रुपया जातात. तो ट्रक कोणच आडायनात. फकत कार्यतत्पर अधिकारी म्हण मिरोवपाक.

ही असली केन्नाय तरी धाड घालून दाखयतात. बरें, हे चोरयेंतले धागे-दोरे मेळपाक कोणाकूय अटक पूण केल्या? तीय ना. मागीर हे चोरयेचो खरो सुत्रधार कोण हें कशें कळटलें? तो विचार करत उरता. ताका आपल्या कार्यतत्परतायेचो एक फाटलो खीण याद जाता.

एका दिसाक तिळसांजेचें ताका कळ्ळें. दोंगरेर अटंग्या रानांत चोरांनी लाकूड कापलां. तो कळवळ्ळो आनी रागान पेटलो. आपल्या कार्यक्षेत्रांत येतल्या रानाची कापणी करप हो ताका आपलो अपमान दिसलो.

तो थंय वचपाक भायर सरलो. जीप काडली. ड्रायव्हर नाशिल्लो. तो स्वताच चलोवपाक लागलो. वाकीचे गार्ड येवपाक तयार नासले. पूण मागीर ताच्या धेंकाट्याक भिवन तेय आयले. तो जिपीन दोंगरार पावलो. थंयच्या सगळ्या कामगारांक ताणें धरलें. लाकूड जप्त केलें. पंचनामो वी करून केस घाली आनी सगळ्या कामगारांक वंदखणींत घाले.

ताका अप्रत्यक्षपणान खऱ्या सुत्रधाराचो सोद लागलो. कामगारांक जमिनार सोडोवंक तो आयिल्लो. ताणें कितलींशींच हांयसां दाखयलीं. पूण चंद्रकांतान आपल्या ध्येयाक फाट केर्ली ना. कांय राजकारणीय ताका फार्टी ओडटाले. तरीकय तो घट रावलो. सगळे पुरावे तयार दवरले आनी सगळ्या कामगारांक वंदखण दाखयली.

हाकाच लागून त्या कॉंट्रेक्टराच्या नांवाची घाण जाली. तो चंद्रकांताचें नांव आयकून दांत-ओंठ चावतालो. सर्वसामान्य लोक मात चंद्रकांताक वरो अधिकारी म्हण वाखाणटाले. ताची फाट थापटिताले. एके परीन सगळयांकच भंय लागिल्ली.

कार्यतत्परताय म्हणटात ती ही. असलीं कामां केल्यारच पेपराचेर नांव येवंक जाय. फाटले यादीन ताची छाती अभिमानान भरून आयली.

'म्हजे कार्यतत्परतायेक आनी आतांचे कार्यतत्परतायेंत कितलो फरक आसा? जग सुदारत वता. ताचीच लक्षणां हीं'.

चंद्रकांताच्या विचारांत अर्थ आसा.

खरेंच दीस वचत गेले, तशें जग सुदारत . वदलत गेलें . ह्या वदलाचो चड त्रास ताकाच सोसचो पडलो . तो कॉंट्रेक्टर रागान पेटिल्लो . तो आपलो अपमान सोसूंक तयार नासल्लो . तो फकत वाट पळयतालो .

एक दीस ताणें त्याच अटंग्या रानांत दोन व्हड झाडां कापली आनी ट्रकांत भरलीं . ही खवर चंद्रकांताक कळ्ळी . वेळ रातीचो आसलो . काळखाच्या रुपान काळच ताचेर आयिल्लो . वरोवर गार्ड वी नासतनाच तो भायर सरलो आनी ताणें ट्रक आडावपाचो यत्न केलो . वाटेर मर्दांच उवो रावल्यार ट्रक थांवतलो अशें तो येवजितालो . पूण ट्रकाच्या ड्रायवरान व्रेकाचेर मात्त लेगीत पांय दवरलो ना . ट्रक सामको लागीं पावलो . तशें ताका कळ्ळें आनी एका झटक्यांत तो कुशीक सरलो . पूण भरवेगांत वतलो ट्रक ताच्या पायांवयल्यान गेलो . दोनय पायांची चटणी जाली . हातांतलो टॉर्च उसळून पडलो .

किळांच मारली ? वोव मारली ? काय रडलो ? हेंच ताका कळ्ळें ना . तो वेशुध्द जावन थंयच पडून उरलो . ट्रक गेलोच .

कितलो वेळ जालो कोण जाणा ? सकाळचे ड्यूटयेर आशिल्ल्या एका गार्डान ताका पळयलें . वेगोवेग घरा रकाद धाडलो . पुलिसेक कळयलें आनी जीप हाडून ताका हॉस्पिटलांत घालें . रगत खूवच गेल्लें .

ताचे दोनय पांय कातरचे पडले . वांचलो तो व्हडलें जालें . कांय काळान तो वरो जावन घरा आयलो . पूण दोनय पांय नासतना . उवारून हाडचें पडलें . घरांतूय फिरतलो जाल्यार उवारून व्हरप-हाडप .

सक्तीची रिटायर्डमेंट ताका घेवची पडली . पोलिसांक ह्या मनीसपणाभायल्या कर्तुवाचो गुन्यांवकार मेळ्ळो ना . कसो मेळटलो ?

केस कांय तेप फुडें चल्ली . पूण कांयच फायदो जालो ना . रोखडीच ती वंद पडली .

चंद्रकांताक ताच्या प्रामाणिकपणाचें फळ अशें मेळ्ळें .

सदांच सतीश ताका भायर व्हरांड्यांत हाडून वसयतालो आनी ऑफिसाक वतालो . दनपरां येतना पेपर हाडप . तो चंद्रकातान वाचप , दनपरां जेवच्या वेळार ताका परत उवारून भितर व्हरप . हें आतां सदचेंच जाल्लें . चंद्रकांताक हें जिणेचो वेजार आयिल्लो . तातुंतल्यान तो चडच सिगरेटी ओडटालो .

नोकरेक आसतना ताणें आडमार्गान पयसो केलो ना . गुन्यांवकार ताका आपल्या सुवार्थाखातीर हांयसां दाखयताले . पूण तो केन्नाच वदललो ना .

जग वदलत गेलें, सुदारत गेलें. चंद्रकांताक नोकरी वगडावची पडली. दोनय पांय वगडावचे पडले. एकाच जाग्यार वसून रावचें पडूंक लागलें. ताका जिणेचो वीट आयलो. व्हरांड्यांत वसून थीर नदरेन येरादारी पळोवपा वगर ताका दुसरो पर्याय नासलो. कितलेशेच दीस हें चलतालें.

आयजय तो व्हरांड्यांत वशिल्लो. दनपार जाल्ली. सतीश घरांत भितर आयलो. व्हरांड्यांत येवन ताणें पेपर चंद्रकांताकडेन दिलो. चंद्रकांतान सदचेच वरी वाचपाक सुरवात केली. पयल्याच पानार व्हड वातमी झळकल्ली.

‘रेंज फोरेस्ट ऑफिसराक संशयास्पद मरण.’ ताणें पुराय वातमी वाचून काडली. दोळ्यांत दुकां भरून आयलीं.

‘अरे ऽऽ रे!! आर्. एफ्. ओ. डायस मेलो. शे ऽऽ. शे ऽऽ. हें वरें जालें ना. काय वरो भुरगो तो. म्हज्याच हातासकयल सुरवेक आशिल्लो. एकदम प्रामाणिक. एक वरो मनीस मेलो. रानांत मडें मेळळें खंय! सामकें कुशिल्लें!’

म्हाका दुवाव येता. कोणेंय तरी मारलाच ताका. हें अशें कितलो तेंप चलपाचें काय?

तो विचार करतां करतां पुटपुट्टा, ‘जग सुदारत वता, ताचींच लक्षणां हीं.’

घरचे यादीन..

फुडल्या आयताराक म्हाका घरा वचूंक जाय . खूव दीस जाले घरा गेल्यार . घरची याद येता . सगळ्यांची याद येता . फाटल्या दिसांनी सरकारी सुटी आसून लेगीत घरा वचूंक मेळ्ळें ना . हांगाच उरलों . येता ते सुटयेंत वतलोंच . थोडी 'लीव्हय' वरोवन घाल्या . ती पास जाल्यार पुरो . मजाच मजा ! घरा वचपाची खूव उमेद आयल्या .

त्या आंव्याचीं तोरां पुंजावंक जाय . वाऱ्याचेर पडटात आसतलीं . एके वसकेंत धा-एक तोरां फस्त करूंक जाय . ते भायर फातर शेंवटून तोरां पाडूंकय जाय . थंय भुरगे आसतले . तोरां पुंजायतना तांचेवरोवर झगडूंक जाय .

मदींच शिंवरून पावस येतलो . तातूंत भिजूंक जाय . मागीर आई हुस्को करतली . 'पावसांत भिजूं नाका , थंडी जातली' म्हणटली . वर्सासनाचें हें हुस्क्याचें उतर आईच्या तोंडांतल्यान आयकूंक जाय .

मकळ्या शेतांत मेळत तशें धांवपाक-खेळपाक जाय . खेळटां-खेळटां झगडूंक जाय . जाणवूंक लागतात मे म्हयन्याचे निमणे दीस . पावस केन्ना पडत सांगूं नजो . गरमी खूव जाता . मळवांत मोडय भरता . पूण पावसाक अजून कळाव आसा . खेडेगांवांतले शेतकामती वयर दोळे लावन वसल्यात आसतले .

म्हाका म्हज्या गांवची याद येता . थंयच्या शेतकारांची वावडयांचीं मुखामळां याद येतात .

नोकरेच्या निमतान हांव शारांत उरलों . पूण घरा वचपाची उमळशीक कशीच दामूं नजो . ह्या दिसांनी तर सोंसुंक नजो . फकत घरचो ध्यास . केन्ना काय सुटयेचो दीस येता म्हण वाट पळयतां . कारण म्हाका घरा वचूंक जाय .

निकतीच लग्न जाल्ली वायल कुळारा वचूंक आंवडेता . आईचे कुशींत रिगूंक

सांदता तशेंच कितेंशे म्हजें जालां. लोक मागीर कितेंय म्हणूं. पूण हांव ह्या खिणाक तरी घरचे यादीन पिसो जालां.

आज मंगळार. म्हळयार आयतार येवपाक अजून चार दीस आसात. चार दीस! कशे वतले काय? आज सकाळसावन होच ध्यास. काम करतना तर लक्षच ना. घरच दिसता.

दनपार जाली. सगळे जेवपाक गेले. हांवय उठलों. डवो घेतलो आनी हात धुवन जेवपाक लागलों. आईच्या जेवणाची याद आयली आनी उंडी ताळयांतच उरली. त्या जेवणाचो वासच वचना. त्या सुवादीक जेवणाक कसो विसरन ? कशेय भाशेन जेवलों. इतल्यांत कोणेंतरी वरकयेचे दोन घरे हातार दवरले. म्हाका आमच्या दारांतले वरकयेची याद जाली. ह्या दिसांनी खूबच पिकल्यात आसतल्यो. त्योय म्हाका खावपाच्यो आसल्यो. ह्या दोन घऱ्यांनी कितें जाता? हे ऑफिसांतले लोकय अशेच. हांव घरचे यादीन तळमळटां आनी हे तातूंत फोण्ण मारतात!

ह्या दोन घऱ्यांनी घरची याद चडच चाळवली. एक नशा चडली. तकली जड जावंक लागली...

कोणें तरी म्हाका येवन सांगलें, 'तुमची 'लीव्ह' सायबान पास केल्या.' म्हज्यांत उमेदीचें ल्हार आयलें. घर आतां लागीं-लागीं दिसपाक लागलें.

कशेय भाशेन दीस गेले आनी शेनवार उजवाडलो. काम वेगीनच आटापून हांवें सांजेची घरा धांव मारली.

कितली खोस जाली म्हण सांगू? शब्दच नात.

आई वाट पळयत आसली. घरच्या सुण्यान दारांतच स्वागत केलें. दोनय पांय उखलून म्हज्या कमराक धरलें आनी तोंडाकडेन तोंड व्हरून आपली खोस परगटावंक लागलो. शेपडी हालोवपाचें तर कसोच थांवयना.

घरचीं सगळीं धांवत आयलीं. म्हजी खबर घेवंक लागलीं. आईन तर रोखडेंच दोन आंबे कापून म्हजे सामकार दवरले.

'पणसय पिकिल्लो आसा.' भावान सांगलें. तांणी म्हज्यो आवडी वयर काडल्यो. कितें खावूं. कितें नाका जालें.

ते दोनूय आंबे पयलीं खाले. पूण आंबे घरांत खावूंक रूच आसा? तसोच व्हडल्या आंब्यारुखामुळांत धांवलों. दोन-चार फातर शेंवटिले. तोरांचो पावस पडलो. जशीं कितें

म्हज्या फातरांचीच वाट पळयत आसलीं! थंयच्या भुरग्यांनी तीं पुंजायलीं. म्हाका मात एकूच मेळ्ळें. पयलीं सारक्यो वेगवान हालचाली आतां जायनात. पयलीं आमी पडिल्ल्या तोराचो आवाज आयकून तोरां पुंजायताले. त्या भुरग्यांभाशेन. आतां ही कूड जड जाल्या. हातय फातर शेंवटिल्ल्यांन दुखपाक लागलो.

हांव त्या भुरग्यांवरोवर झगडलों. झोंवून दोन तोरां काडून घेतलीं आनी थंयच खालीं.

ते भुरगे एकटांय जावन म्हाका चाळोवंक लागले. म्हाका ताची पर्वा ना.

‘आतां कितें ल्हान आसा तूं? त्या भुरग्यांवरोवर झगडपाक!’ कोणें तरी ही खवर आईक सांगली दिसता. आईन म्हाका उजरायलो.

रातचें आईच्या हातचें जेवलों. खूव दिसांनी. जिवेची इत्सा पुरी जातसर. आई आनीकय जेवपाक आग्रो करताली. पूण पोट फुटपाकडेन पाविल्लें. आनीक कितें जेवतलों? उठूंकच जायना. सगळे हांसपाक लागले.

रोखडोच न्हिदलों.

मध्यान रातची पावसाक सुरवात जाली. दडकांनी पावस पडूंक लागलो. गडगड कड-कड सुरू जालो. ह्या रातच्या वेळार पावसांत कसो भिजतलों? तसोच तळमळत न्हिदलों.

सकाळीं वेगीन उठलों. पावस थांवपाचीं चिन्नांच दिसनात. दांत घासतां घासतां पावसांत भिजलों. आई भितरल्यान वोवाळ घालपाक लागली.

‘पावसांत भिजूं नाका! थंडी जातली.’ हें उतर अपेक्षीत आसलें. कानांची भूक भागली.

तो दीसभर आनी रातचो लेगीत पावस तसोच पडत उरलो. भायर सरूंकच मेळ्ळें ना.

तिसऱ्या दिसा म्हळ्यार सोमाराक सकाळीं णव-धा मजगतीं पावस कमी जालो.

हांव दनपरां शेताकडेन धांवलों. मेकळ्या शेतांत खदूळ उदक जाल्लें. तळींय तसल्याच उदकान भरिल्लीं. व्हाळ व्हांवप सुरू जाल्लें. पूण उदक निवळ मात न्हय.

म्हाका पेंवपाची हक्का आयली आनी हांवें तळयांत उडकी मारली. उदक निवळ जाता मेरेन ‘लीव्ह’ कावार जातली आसली. तेच खातीर म्हेळ्या उदकांत घालून घेतलें. मनसोक्त पेंवलों. थंयच एका इश्टान पणस हाडलो. अर्दो पणस हांवें तळयाधडेरच फस्त

कलो .

उपरांत घरा गेलों .

आईन म्हाका म्हेळ्या उदकान न्हालो म्हण भरपूर तापयलो .

भयण चाळोवंक लागली . ह्या वेळार म्हाका खूब राग आयलो . हांवें भयणीचेर मूठ मारली आनी मेजावेलो जेवणाचो डवो . . . 'ढडाऽऽण्णऽऽ !' करून सकयल पडलो .

'उठात , उठात आतां . कार्मेलीनाल्या कोंव्यान साद घालो पळय . ऑफिसांत येवन कितें न्हीद काडटात , कोण जाणा ! तीन वरां जालीं आतां . मेजार तकली दवरून न्हिदतात म्हळ्यार कितें ?'

कोण तरी म्हाका धोंगशितालो .

मुकाट्यान उठलों आनी डवो उखलून वॅगांत दवरलो . कांयच उलयलों ना .

कारण म्हाका घरा वचूंक जाय आसलें .

पॉकेट मनी

‘शूत् ऽऽ शू ऽऽत’

‘ए ऽऽ’

‘वेठेंच भितरले भितर हांसता कित्याक?’

‘आमकांय सांग मुगो तुजें गुपीत.’

त्या तिस्कार वसून चार पांच तरणाटे येतल्या-वतल्या चलयांचीं फकाणां मारतात. मेन रोडाक जोडून तिसरो रस्तो कॉलेजाकडेन गेला. कॉलेज पांच मिनटांचे वाटेर आसा. पूण ह्या तरणाटयांचो कॉलेज सोडून सदांच वसपाचो जागो होच. कॉलेज सुटून आयिल्लें चली हांचे तावडींतल्यान सुटना. कितेंय तरी वरे वायट कॉमेंटस ते दितातच.

चडशो चलयो तकली सकयल घालून वतात. कांय जाणां तांचे मुखार थुकतात. तर कांय चंचल चलयो तांकां आपल्या कर्तुवांनी उत्तेजन दितात.

पळयतल्याक त्या गँगाचें हें कर्तूव आवडना जालें तरी तांकां परत जाव विचारपाची कोणाकूच कापास्ताद ना. कारण सगळे पयशेकारां घरांतले. स्कुटरी-गाडयांनी किरांवपी. दर दिसाक नवे-नवे भेस करपी. कांय वेळार परिक्षेक वसनासतना लेगीत पास जावपी.

हांकां चलयांवगर उलोवपाक विशयच मेळना.

‘काल अमके चलयेक हॉटेलांत व्हेली. मस्त कुंडो काडलो.’

‘आज अमके चलयेक आपयल्या.’ असलेच हांचे विशय.

ह्या गँगांत राहूल, विजय, संदेश, अँथनी आनी मुश्ताक आसात. कोण शारांतल्यान येवपी, कोण खेडयांतल्यान येवपी तर कोण खंयचे गल्लींतल्यान येवपी. पूण सगळे जमतात मात तिस्कार. पयलो पिरीयड कॉलेजींत अटेंड करप, हजेरी लावप आनी भायर

सरप हे हांचें सदांचेंच .

****

राहूल एस् .एस् .सी . मेरेन खेड्यांतले शाळेंत शिकलो . दुसऱ्या वर्गांत पासय जालो . कसलींच मस्तेपणां करपी न्हय . थंड भुरगो . पूण कॉलेजींत वतगच पाखां फुटलीं . जवानी आंगांत चडटाली . पयसो हातांत घोळटालो . वांगडा इश्टांची संगतय मेळटाली .

वापायक आपल्या धंद्यामुखार भुरग्यांकडेन लक्ष दिवंक वेळ ना . दिसरात फकत ताच्या दोळ्यांमुखार धंदोच धंदो . मदींच केन्नाय तरी भुरग्यांची वासपूस केली म्हणटगच जालें .

राहूल कॉलेजींत वचपाक लागलो , तशे ताचे मम्मीन ताका कितलेशेच नवे कपडे शिंवले . नवीं पुस्तकां दिलीं . हरशीं क़ॉलेज चड पयस नासलीं . वसीन वचपाक दोन रुपयांची तिकेट लागताली . पूण राहुलाक ताची मम्मी सदांच धा रुपया पॉकेटमनी म्हण दिताली .

पयल्या म्हयन्यातच राहुलाची जाल्ली ओढाताण . तशेंच ताणें केल्ल्यो वसीं विशींच्यो कागाळी . वसींत सदांच गर्दी आसता , वस भुरग्यांक हाफ तिकेट म्हण घेनासतना वता वी . हें आयकून मम्मीन ताका वापायक सांगून स्कूटर दिली .

मागीर राहुलाचो थाट पळोवपाचो . ताचे गॉगल , वूट , टी शर्ट ! राहुलाचे नखरे वाडूंक लागले .

ताका सदांच स्कुटरीन किरांयत रावंक आवडटालें . स्कुटरीच्या पेत्रोलाखातीर तो मम्मीकडल्यान एका दिसा आड वीस-पंचवीस रुपया घेतालो .

फुडें-फुडें ताचो पयशे मागपाचो हुकमी जागो मम्मीच जाली . ताणें पयशे मागले आनी मम्मीन ना म्हळें अशें केन्नाच जालें ना . ताणें कसलेंय निमित्य सांगूं . तांका पयशे मेळटालेच .

आपलो पूत कॉलेजींत शिकता हाचीच तिका व्हडवीक .

******

कॉलेजींत सुरवातीचे दीस राहुलान गंभीरसाणेन घेतले . पूण मागीर स्कूटर मेळटगच तो भोंवपाक आनी स्टायली मारपाक लागलो . ल्हवू-ल्हवू पयशेकार भुरग्यांचें गँग जावंक लागलें . तातूंत तोय ओडलो . विजय , अँथनी , संदेश , मुश्ताक ताका आपले जिवाभावाचे इश्ट दिसपाक लागले . तेय राहुलासारके नवोदीत कॉलेजकुमार . निकतीच मिसरूड

फूट्टाली .

सुरवेक ते हातांतलो पयसो खावपाक-पिवपाक मोडटाले . पूण मागीर तांकां चलयांचीं भरिल्लीं आंगां , सणसणीत जुवानपण आकर्षीत करूंक लागलें . ते तांचे कुडीचेर खवरी उलोवंक लागले . पूण ते खातीर एकांत जाय आसता . ते सगळे ऑफ पिरियडाक भायर सरताले आनी भायर वसून चकाटां मारताले .

पूण मागीर ते चडांत चड पिरीयड चुकोवंक लागले आनी भायर भोंवंक लागले .

पयलीच परीक्षा तांणी वरेभाशेन दिली . पास जातगच तांचीं भुजां आनीक वयर सरलीं .

मागीर-मागीर ते घरासावन आयले तशे पयल्या पिरियडाक वसताले आनी भायर सरताले . सरळ वचून कोत्रिनाच्या वार्रार वसताले . थंय कॅरम खेळटाले . कोत्रीनाचें चेडूं गल्ल्यार वसतालें . तेंय तांकां पळोवंक मेळटालें .

ल्हवू-ल्हवू ते कोत्रीनाल्या चेडवाकडल्यान सिगार घेवंक लागले . चिकन-मटण सदचेंच जाल्लें .

दीस धांवताले . राहूल आनी ताचें गँग मात अभ्यासांत तिगलें ना .

सदांच कॅरम खेळून तांकां वेजार येवपाक लागलो . मागीर ते इस्पिकांनी रमी-फ्लश खेळपाक लागले . मम्मीन दिल्ले धा रुपया राहूल केन्ना-केन्नाय वगडायतालो , तर केन्नाय थोडेशे जोडटालो . उमेद मात मनांत भरून आसली .

एका दिसा ते अशेच खेळपाक वशिल्ले . आज राहुलाकडेन मम्मीन स्कुटरीच्या पेत्रोलाखातीर पन्नास रुपया आनी पॉकेटमनी म्हण सदचे धा रुपया दिल्ले . तेभायर मम्मीन फाट केल्या अशें पळोवन ताणें कपाटांतल्यान विसांची नोटय फारायिल्ली . सगळेच मेळून राहुलाकडेन अंयशीं रुपया आसले .

सुरवेक फ्लशांत राहुलान पांच रुपया जोडले . पूण उपरांत मात्त नशीव कशेंच साथ दिना जालें . एकार एक डाव तो हारत गेलो आनी दनपार मेरेन ताणें पुराय पयशे वगडायले . स्कुटरीक रिझर्व पडिल्लें . तकली सामकी झणझणटाली . कशेंच रावूं नजो जालें . तो सारको वेजारलो . फोर स्क्वेअरचें पुराय पाकीट ताणें धुंवरायलें . मन कशेंच मानूंक तयार नासलें . कितें करूं . कितें नाका अशें जाल्लें .

मम्मीक दाखोवचे खातीर ताणें मुश्ताकाकडल्यान पन्नास रुपया उशणे घेवन पेत्रोल घालें .

सदांच कसलें ना कसलेंय पिकासांव ताका नडटालें. तातूंत भर म्हण दुसरे परिक्षेचे निकाल जाहीर जाले. राहूल नापास जाल्लो. प्रोग्रेस कार्डाचेर वापायची सय मारपाचें ताणें धाडस केलें. घराकडेन मात अजून प्रोग्रेस कार्ड मेळूंक ना, अशें सांगून ताणें वेळ मारून व्हेलो.

फटींगपणां ताच्या आंगांत रुळ्ळीं. घराकडेन आसतना राहूल वरो वागतालो. मम्मीक दिसतालें राहूल खूब अभ्यास करता. एकदम गुणी भुरगो. दुवाव घेवपासारकें कारणच नासलें.

केन्ना-केन्नाय राहूल घरा येवपाक वेळ जातलो, एका फ्रेंडागेर वचपाक जाय, अशें म्हणून भायर सरतालो. तें सगळें गँग पॉश वारांत एकठांय जावन पार्टी करतालें. उंची सोरो पेटयताले. रातीं उसरां घरा परतता म्हणसर मम्मी न्हिदिल्ली आसताली आनी नोकर दार काडटालो. कोणाक दुवाव ना. परत परीक्षा लागीं पावली. अभ्यास तर कांयच जावंक नासलो. पेपर खूबच कठीण गेल्ले. फाटले परिक्षेंत नापास जाल्ल्यान ते मार्क हे परिक्षेंत भरून काडपाचे आसले. पूण हे परिक्षेंत तर कांयच वरोवंक ना. मार्क भरतले कशे?

ताणें सरळ प्रोफेसराक गांठलो. 'सर. तुमकां एक रिक्वेस्ट करपाची आसली.'

'कसली? कितें जालें?'

'सर. हे परिक्षेंत म्हाका तुमचो विशय खूबच कठीण गेला. पास जावपाची शक्यता ना. तुमी मातशे तपासतना म्हाका मार्क दिवचे.'

'तूं आमचे कॉलेजींत शिकता? हांवें तुका क्लासींत केन्नाच पळोवंक ना.'

'हय सर, म्हाका तुमचे पिरीयड अटेंड करपाक मेळ्ळे नात. घरा वापायच्या बिझनेसांत हातभार लावचो पडटा. खूब त्रास जातात सर. प्लीज.'

'ना. ना. आतां तशें करूंक मेळना.'

'सर, प्लीज. हे एकेच परिक्षेंत सर. फुडें हांव शिकतलों.'

'वरें. नंवर कितलो तुजो?'

राहुलान नंवर दिलो. सुरवेक राहूल मम्मीक फटयतालो. पूण ताची मजल आतां प्रोफेसरामेरेन पावली.

कॉलेजीचे पिकनिकेक खरी मजा आयली. चवचाल चलयांनी तांकां भरपूर उत्तेजन दिलें. मागीर कितें केलें आनी कितें ना! विचारपाचें न्हय. परत येतना वसींत काळखांत

कितल्याशाच चलयांची वोव घाली.

तेन्नासावन राहुलाक खेळप, पिवप हांचे वांगडा चलयांचे कुडीचो चड शौक दिसपाक लागलो.

मुश्ताक कॉलेजींत येतना तसलीं पुस्तकां हाडटालो. सिने मॅगजीन हाडटालो. ताचे वयलीं नागडीं-उगडीं चित्रां ते पळयताले आनी चाळवताले.

कॉलेजीच्या वर्सुकी गॅदरिंगाक तर एके चलयेक राहुलान गरयली आनी कुशीन काळखांत व्हेली. खऱ्या अर्थान मजा आयली. आपली जीण पावन जाली अशें ताका दिसपाक लागलें.

मागीर ते चलयेक घेवन तो भोंवपाक वतालो. तर केन्ना-केन्ना हॉटेलांत व्हरून मजा मारतालो. ते चलयेनच आनीक कितल्याशाच चलयांकडेन ताची वळख करून दिली. आनी मागीर राहूल तातुंतले एकेक चलयेक भोवपाक व्हरपाक लागलो. तांचे खातीर भरपूर पयशे मोडपाक लागलो.

तांचीं रसभरीत वर्णनां ते तिट्यार वसून उलयताले. संदेश, विजय, अँथनी, मुस्ताक हें वावतींत फुडें पाविल्लेच. सदांच ते आपणें मारिल्ले मजेचें वर्णन करून सांगताले.

'कोण कोण हॉटेलांत येवंक तयार नासल्लीं आनी कोण कोण उमेदीन फुडें सरतालीं.'

ह्याच विशयांनी तिस्क रंगतालो. फुलतालो.

****

सदचे सारको तिस्क आजय रंगतालो. खवऱ्यांक ओतो आयिल्लो. काल मुश्ताकान मजा मारिल्ली. ताचें वर्णन तो करतालो.

'काल हांव स्कुटरीन वतालों. एक चली रस्त्यान चलत वताली. हांवें तिका लिफ्ट दिली. स्कुटरीर वसतगच हांवें उलयतां-उलयतां स्कूटर सोमतीच दोंगुल्लेकुशीक उबी केली आनी ताका आमच्या सदच्या जाग्यार व्हलें. सामकें आड्डतालें, रडटालें. कशेंच सोडलें ना. नाजूक हातांनी मुठी मारतालें, चिमटे काडटालें. यार, लडकी जव अपोज करती ह, तव क्या मजा आता ह, नजदीक कोई नहीं था, इसलिए अच्छा हुआ.'

'वरें वडयलें तर तुवें. पूण कोण रे तें?'

'वळखीचेंच:'

‘वैसे मैंने उसे एक-दो वार देखा था. खंयचें तें हांव नकळो. पूण कितें पीस आसलो जाणात तुमी? वा!’

मुश्ताकान सगळ्यांक उमेद हाडली.

‘कशें दिसतालें?’ राहुलाचो उचांवळीत प्रस्न.

‘गोरेंच आसलें तवशाची पिपरी कशी. आसमानी रंगाचो चुडीदार घाल्लो आनी वयर झिरझिरीत निळ्या-धव्या ठिपक्यांची ओडणी घेतिल्ली. माल एकदम अच्छा था.’

मुश्ताकाच्या तोंडांतल्यान तें वर्णन आयकतां-आयकतां राहुलाक घाम सुटलो. तकली भेरेली. काल रातीं घराकडेन भिल्लेवरी-पिसुडिल्लेवरी वागपी भयण ताच्या दोळ्यांमुखार आयली. ताचे दोळे तांवडे जाले. ताणें हात ओडीर काडलो आनी मुश्ताकाच्या कानासकयल एक वाजयलें!

त्या चित्राखातीर..

शालेय शिक्षण घेतना हांव ‘उडाणटप्पू’ आसलों. आतां उडाणटप्पू ह्या शव्दाचें अर्थ तुमच्या दोळयांसामकार आसतलोच. पूण त्या अर्थान हांवें तो वापरूंक ना. म्हजी उडाणटप्पूपणां वेगळीं आसलीं.

तर त्या दिसा भयंकर वत पडिल्लें. रखरखाट आशिल्लो. गरमेन आंग उकडतालें मदली सुटी जाले उपरांतचो पिरीयड आसलो. मदले सुटयेंत भरपूर खेळिल्ल्यान घामेन कपडे आंगाक चिकटल्ले. इतिहासाचो वर्ग आसलो. (दुर्दैवान गोंयचो इतिहास शिकपाचे भाग्य आमकां मेळूंक ना.)

शिकोवपाचेर कोणाचेंच लक्ष नासलें. पूण शिकोवपी वाई भलतीच कडक जाल्यान सगळे थंड वसून आसले. नाजाल्यार असल्या वेळार वर्गांत वोवाळ आसपाचो आनी लेक्चर वंद पडपाचें. पूण वाईक ‘सिलेवस’ कावार करपाक जाय असलो. वाई शिकयत आसली.

म्हजें लक्ष कशेंच वर्गांत लागना जालें. असल्या वेळार हांव म्हजें लक्ष दुसऱ्या कित्यांतय केंद्रीत करतां. आतांय तशें केलें. दोळयां सामकारल्ले वण्टीचेर छत्रपती शिवाजी महाराजांचो एक फोटो लायिल्लो. तो हांवें दोळे भरून पळोवन घेतलो. तें चित्र काडपाचे तंद्रींत हांव इतलों गूल्ल जालों की भोंवतणच्या जगाचो म्हाका विसर पडलो वाईचें लक्ष म्हजेर गेलें. ती शिकोवपाचें वंद करून म्हज्या फुडयांत येवन उवी रावली आनी तिणें म्हज्या केंसांक धरून तकली वयर काडली. हांव खडवडून जागो जालों. चित्र खरेंच सुंदर काडिल्लें. सगळीं भुरगीं म्हाका पळयतालीं. म्हाका कडकडो भरलो. वाई म्हाका आतां तापयतली. मारतली. हेडमास्तराक सांगतली. मागीर हेडमास्तर म्हाका मारतलो. म्हज्या घरच्यांक सांगतलो. घरचीं म्हाका उलयतलीं अशें चित्र म्हज्या दोळयां सामकार उवें रावलें.

म्हजे दृष्टीन मार खावचेपरस तापोवन घेवप, लज जावप हेंच चड दुखदिणें आसलें. हांव तकली सकयल घालून उवो रावलों. शेळो घाम कपलावयल्यान देंवपाक लागलो. इतल्यान वाईन म्हजी वही हातांत घेतली आनी निमाणें पान पिंजलें. घडी केलें. पोल्याक खळयो घालत हांसत हांसत ती तें चित्र घेवन गेली.

वाकीच्या भुरग्यांक कितेंय तरी घडलां हे कळटालें. पूण त्या पानाचेर कितें आसलें हें कळूंक ना.

पूण मुखार दीस गेले, म्हयने गेले, हांव ती गजाल विसरलों. ते गजालीक आतां खूव वरसां जालीं. खरेंच सांगतां, म्हाका ताची यादच नासली.

पयर हांव म्हज्या इश्टांक मेळपाक वतालों. वाटेरच ते वाईचें घर आसलें. वाई सोप्यारच वसून आसली. शिश्टाचाराक अणसरून हांव वाईगेर गेलों. उलयतां उलयतां वेळ वाडत गेलो. खवऱ्यांक वरो रंग येवपाक लागलो. वातावरण सामकें खेळीमेळीचें जाल्लें. अचकित वाई उठून भितर गेली आनी तें छत्रपती शिवाजी महाराजांचें चित्र घेवन भायर आयली. म्हज्या सामकार तें चित्र धरून वाईन म्हळें, "याद जाता?"

म्हजे तकलेंत फाटले प्रसंग भराभर धांवपाक लागले. हांवें तकली सकयल घाली. आतां ती म्हजे मस्तीपणाची हजेरी घेतली. म्हाका कितेंय तरी थोमणे मारतली अशें दिसपाक लागलें. मनाचेर दडपण वाडपाक लागलें. हातांचीं तळटां घामेन भिजलीं.

चित्र मात वरे वशेन सांवाळ्ळा म्हण कळटालें. ताचेर कसलेच दाग नासले. खूव वर्सांचें तें चित्र तशेंच आसलें. हांवें कडकडत म्हळें, "तीं म्हजीं अवचिन्नपणां."

"ॲ ऽऽ हॅ ऽऽ अजून एक वाकी आसा."

हांवें प्रश्नार्थक मुद्रेन तिचेकडेन पळयलें.

"ह्या सुंदर चित्राचेर तुजो ऑटोग्राफ जाय."

वांद फुटून उदक व्हांवचें तशें मनावेलें दडपण गेलें आनी हांवें चित्राचेर सय केली.

वाई पोल्याक खळयो घालून हांसताली. जो हांसो हांवें खूव वर्सांफाटी 'त्या दिसा' पळयिल्लो.

आवटो

व्होल्ताचेर लगोऱ्यांचो खेळ रंगार आयिल्लो. कोणेंतरी तिरान मोखून लगोऱ्यांचो दाळ फोडलो आनी घेऽऽ वोवाळ जालो. सगळ्याक धांवपळ सुरू जाली. हांव लगोऱ्यो दाळपाक धांवलों. आमकां कांजे काडपाक विरोधी खेळगडी जिवाची लगोरी करपाक लागले. आमचे पार्टीचे खेळगडे बॉल आडावन भायर भारताले. अचकीत भिकून म्हजे फाटीर वडीर काडून बॉल मारलो आनी चाळोवंक कोमेस केलें.

‘आवटो गोपीन खेळाची वाट लायली.’

‘आमी काय वरे जिखपाचे!’

‘हो आवटो गोपी म्हळ्यार सामकीच वायल कशी! पेज मरे!’

‘आवटो गोपी आसा मेरेन तुमी हारतलेच.’.

भिकू सयत सगळे म्हाका चाळोवंक लागले. म्हजे फाटीर काळो-तांवडो वळ आयिल्लो. फाट चुरचुरताली. म्हाका खूब दुखतालें. पूण तेच वांगडा म्हाका वायट दिसतालें. ते सगळे म्हाका ‘आवटो गोपी’ म्हण चाळयतात हाचें. भिकू तर पंचवीस तीस वर्सांचो मानाय कसो! ताची ताकद कितली? हांव बारा-तेरा वर्साचो. म्हजी फाट इतलो नेटाचो बॉल कशी आडयतली? पूण खेळपाची उमेद अजूनय आसली. ती मॅच आमी हारिल्ल्यान सोंपली. तांणी म्हाका इतलें चाळयलें तरीय हांव फुडली मॅच खेळपाक तयार जालों. कितलोय जाल्यार हांव आवटो न्हय!

दिवाळेच्या दिसा शारांत रावपी आमच्या गांवचे सगळे सुटयेर घरा येताले. फांत्यापारार नरकासूर मजेंत लासले उपरांत सकाळचे फोव खावन आमी एकामेकांगेर तोंड गोड करूंक वताले. सांजेचें चार-पांच मेरेन भोंवत रावप आनी भरिल्ल्या पोटार जिरवणेक म्हण व्होल्ताचेर कसलोय खेळ खेळप. थोडे कवड्डी खेळटाले, थोडे कोंयड्या-वारांनी खेळटाले, तर थोडे लगोऱ्यांनी. कसोय तरी दिवाळेचो दीस मजेंत, फकाणां करीत

तानी हांसत-खेळत घालोवप हातूंत उमेद दिसताली. आमी त्यावेळार भुरगे. भिकू वी सगळे व्हडले ,तरणाटे. शारांत नोकरी करपी. पेंट-शर्ट आनी 'इनशर्ट' करून दिवाळेच्या दिसा नेटार मिरोवपी. तांचे मुखार आमी सामके ल्हान.

भिकू आनी तांचे वांगडचे खेळटना, भोंवतना एकामेकांक तासताले. फकाणां करताले. तांचीं तीं अवचिन्नपणां पळोवन आमी फकत हांसत रावताले. ते खातीर आमी तांचेवांगडा भोंवताले. खेळटनाय तशेंच. ते सगळे व्हडले एकठांय जावन गडी वांट्टाले आनी आमकां वारकेल्यांक फकत मजेक तांचे भितर वांटून घेताले. लगोऱ्यांनी खेळटना आमी ल्हान भुरग्यांनी फक्त लगोऱ्यो मोखप. फुटल्यार पळ काडप. कांजो पडटलो म्हण थंय रावपच ना. म्हजेसारको एखादो लगोऱ्यो दाळपाचें धाडस करतालो. कांजो काडपाचें आनी काडटना आडावपाचें काम ह्या व्हडल्यांचें. थंय आमी मेतेर जावप ना. खेळटना ते भुरगे म्हण आमची खरडपट्टी करताले. पूण आयकुवपाक मजा येताली. भिकू ह्या सगळ्यांत फुडें. ताचो रुवाव. झेत ताका त्या तरणाट्यांचें मुखेलपण करपाक दितालो. तो कोणाक चाळयता ताचे फाटल्यान मागीर सगळे लागताले. म्हाका आवटो म्हण चाळोवपाक चड वांटो भिकूचो. ते खातीर म्हाका केन्ना-केन्नाय भिकूचो रागय येतालो. पूण म्हाकाय वी भिकूसारको झेतान भोंवपी जावपाक जाय अशें दिसतालें. कितलो मान भिकूक? सगळे भिकूकडेन रेश्पेतान उलयताले. तार्चो खवर घेताले आनी मागीर चार दीस हांगा मजेंत सारून तो परत शारांत नोकरी करपाक वतालो.

मध्यम वर्गीय घरांत जल्माक आयिल्लो भिकू 'एक वरो भुरगो' म्हण वाखाणटाले. ताचो व्हडलो भावय शारांत नोकरेक रावतालो. ताचे फाटल्यान एक भयण आसली.

भिकूच्या जल्माची खवरय मजेशीर आसा. भिकूच्या वापायक दोन भुरग्यां जालीं. दोनय जल्मतनाच देवाघरा गेलीं. भिकू जल्माक येतगच व्हडल्या भावाक वरें ना जालें. दोतोर हॉस्पिटलांत ताजेर उपचार करताले. व्हडलो भावय आतां देवाघरा वतलो, अशें लोक उलोवंक लागले. भिकूच्या वापायन भिकूच्या वारशाक 'ही आमकां देवान दिल्ली भीक. हाका आनीक वरें नांव कित्याक दवरपाचें?' अशें म्हळें. आनी देवा भीक तो भिकू. हेंच नांव फुडें सगळ्यांच्या तोंडार घोळळें. भिकूचो व्हडलो भाव वरेतरेन निवळळो आनी घरा आयलो. भिकूक फाटल्यान एक भयणय जल्माक आयली. पूण भिकूचें नांव वदलपाचें धाडस केन्ना कोणें केलें ना. ल्हानपणांत भिकूक गांवच्या लोकांची सहानुभुती मेळ्ळी. ताणें म्हणिल्लें कोणेंच गंभिरतायेन घेतलें ना. देखून ताचो सभाव फकाणेर जालो. वऱ्या - वऱ्या लोकांक लेगीत ताणें हांसत खेळत नांवां दवरल्यांत.

आतां खेळटा-खेळटां भिकू सयत सगळेच म्हाका आवटो गोपी म्हण फार्टीक

लागले. तेन्ना हांव थंय सावन रडत-रडत कडसरलों.

कितें गरज आसा म्हाका चाळोवपाची?

खरेंच हांव आवटो काय?

देवान म्हाका भिकूसारको पेजाद कित्याक करूंक ना काय? हे प्रश्न म्हाक सतावंक लागले.

हांव शाळेंत वतालों तेन्नाची गजाल. व्हडल्या भावान घालून घालून पिंजिल्ल कालसांव हांव घालतालों. तें सदळ जाल्ल्यान कमरावयल्यान देंवतालें. एक हात कमरार कालसावांक आनी एका हातांत पाटी-पुस्तक घेवन धांवतना म्हजें सदळ 'कालसांव 'फाक-फाक' आवाज करतालें. ते खातीर सगळे भुरगे म्हाका गंजाव म्हणटाले. चौथेक म्हाका वाईन नापास केलो! उपरान्त सवेक दोन वर्सां दवरलो. म्हजे वांगडचे ल्हान भुरगे मॅट्रिकेक वसले. तरीय वाई म्हाका फुडल्या वर्गांत वसोवंक तयार ना.

आठवेक पयलेच फावट नापास जातगच वाईन म्हाका म्हजी पिराय पळोवन घोडो म्हळें. तेन्ना सावन सगळे भुरगे म्हाका घोडो म्हण चाळोवंक लागले.

पूण हांवें केन्ना शाळेंत दादागिरी करूंक ना. म्हाका दिसतालें चड भावनाशील तो हांवच. कोणाचेंय वायट जाल्लें म्हज्यान पळोवं नजो. म्हणटगच हांव हुशार आसुंकच जाय. वाई आनी हेर सगळीं उलोवनय दाखयतालीं. पूण तेन्ना तांणी म्हाका पिसो म्हळें. उपरान्त आठवेक दुसरे फावट नापास जालों.

वाईन म्हाका शाळेंतल्यान धांवडायलो. चूक कोणाची? म्हजी? म्हाका शाळेंत शिकोवंक शकली ना ही चूक वाईची न्हय?

हांव वेकार म्हणटगच गांवभर हेडटालों. लोक म्हजेर तापताले, समजायताले आनी धांवडावनय घालताले. लोकांचे नदरेन हांव एक वाळेस भुरगो. पूण हांवें केन्ना कसलीं वाळेसपणां केल्ल्याचें म्हाका याद जायना. कोणाचीच खरडपट्टी हांवें करूंक ना वा केन्ना कोणाकडेन झगडींय करूंक नात.

व्होल्ताचेर सांजेचें वसून चकाटां मारपी कांय लोक आसले. ते एक दीस म्हजी खवर उलयताले.

'गोर्पान शाळा सोडली खंय!'

'सोडली खंयची? धांवडायलो तेका शाळेंतल्यान.'

'तेज्या खड्ड्यांत कुसलेलें वटाट भरल्यात. तो कितें शिकतलो? पिशेपणांच

रपाचीं तेणें.’

‘त्या आवटया गोपीची कसली खबर घेवन बसल्यात रे?’ कोणेंतरी म्हाका आवटो ह्ळें आनी हांव सासणाचो आवटो जावन पडलों. सगळे म्हाका ‘आवटो गोपी’ म्हणूंक ागले. ह्या लोकांनी म्हाका ‘आवटो आवटो’ म्हणूनच चड पिसो करून वडयलो. हांच्या ापायचें कितें वता? हांव आवटो जाल्ल्यान लोक म्हाका लागीं धरना जाले.

हांव खरेंच आवटो जालों अशें म्हाका दिसपाक लागलें.

दीस गेले, म्हयने गेले आनी वर्सांय वचत रावलीं. हांव व्हड जालों. म्हजें बेकार भोंवप चालूच आसलें. म्हाका म्हणटल्या ‘आवटो गोपी’ ह्या नावांतय लोकांनी बदल केलो ना.

मजगतीं भिकूची नोकरी सुटली.

व्होल्तावयले लोक उलयताले.

- तेका नोकरेवयल्यान काडलो.

- तेका नोकरी सोडपाक लायली.

- तेणें कसली तरी भानगड केली.

- तेजी नोकरी प्रायव्हेट आसली. ती कंपनीच बंद जाली.

खंयचें खरें? भिकू परत गांवांत पावलो हेंच खरें! चार दीस झेतान भोंवलो. गांठीक आशिल्ले पयशे कावार जाता मेरेन ताचेवांगडा लोकय भोंवले. मागीर भिकूचें ‘इनशर्ट’ करप बंद जालें. नव्या चकचकीत शर्टां जाग्यार सादें सुती ‘टी शर्ट’ आयलें. आनी मागीर मागीर तर पेंटींच्या जाग्यार सादें मोटवें कालसांवच दिसूंक लागलें. वॉर्रीद भिकूचो सादो भिकू जालो.

भिकूच्या व्हडल्या भावाचें लग्न जावन तो शारांतच रावतालो. भयणीचें लग्न जाल्लें. बापूय परत-परत बरो ना जातालो आनी घरांतच आसतालो.

मदींच व्होल्ताचेर कोणेंतरी खबर हाडली.

- भिकूची बायल पळून गेली.

- लग्न जावन इतलीं वर्सां जालीं तरी तेंगेर भुरगींच नासलीं.

-वांझच रे ती. पळून खंय वतली? येतली परत.

पूण ती गेली ती गेलीच. परत आयलीच ना. त्या दिसाक हांवें भिकूक सोरो पिवन

वालेतींत पडिल्लो पळयलो. एका तेंपावयलो म्हजो आदर्श असो मातयेभरवण जाले म्हज्या काळजांत चर्र जालें. भिकूची ती आवतिकाय पळोवन खूब वायटय दिसलें. हा ताका खाक्यांत हात घालून उठयलो आनी बरेभाशेन घरा व्हरून पावयलो.

व्होल्तावयले लोक उलयताले.

- भिकू पयलीं सावन सोरो पितालो.

- ना रे! तो पयलीं फकत वियरच पितालो.

- म्हजेवांगडा हुर्राक लेगीत घेतलां रे तेणें.

- वेव़दोच रे तो!

खरेंफट कोण जाणां! भिकू एकसारको पिवंक लागलो. इल्लोसो भाटा कुडक आसलो. ताचीं नाल्ल - आडसरां तोडून भिकून निवळ केलें. जेवपा - खावपाक पातेशी जावपाइतली परिस्थिती जाली. व्हडलो भाव लक्षच घालना जालो.

म्हाका एक दीस भिकू सांगतालो, 'खरेंच सांगतां गोपी. हांव ते चेडयेक सोडचे ना. म्हजें सगळें भांगर घेवन पळून गेली. हांव तिच्या घरा गेल्यार लेगीत ती म्हाक हटकुवपाक तयार ना.'

वायल पळून गेल्ल्यान भिकू गाळयो मारपाइतलो सकयल पावलो.

पूण अचर्कीत एक दीस भिकू लग्न जावन दुसरीच वायल घेवन घरा आयलो सगळ्यांक अजाप जालें. हांव चिततालों. कोणें दिली काय हाका दुसरी वायल? कोणाक आपली चली जड जाली? हांव हांगा लग्नाचों जालों तरी लोक म्हाका आवटो म्हण चली दिवंक तयार नात. आनीं हाका मात दोन-दोन वायलो! कसलो न्याय हो संवसाराचो? काय भिकू आनीक कोणाचे वायलेक चोरून घेवन आयलो?

भिकू म्हजे सारको वेकार भोवंक लागतकच म्हाका पयलींचो झेतान भोंवपी भिकू याद जातालो.

खावपा-जेवपाक पातेशीर जातगच तो मानायपण करूंक लागलो. सदांच सांजेचो ताका सोरो जाय पडूंक लागलो. वेवद्यावर्री तो वार्रांत विनधास्त वसूंक लागलो.

वार्रांत वसून उलयतां-उलयतां एक दीस ताचीं कोश्तांवांकडेन उलोवणीं जालीं आनी तो कोश्तांवांगेरच कामाक लागलो. ताच्या घरचीं सगळीं कामां तो करतालो आनी एकेक दीस जेवंक लेगीत तांगेरच रावतालो.

व्होल्तावयले चकाटां मारपी उलयताले.

- भिकून सामकेंच वगडायलें.

- पयलीं नोकरी सोडली. वेवदो जालो तो जालो आनी आतां किरिस्तांवांगेर काम करूंक लागलो. शी ऽऽ.

- किरिस्तांवांगेर काम केलें तें केलें, तो तेंगेर जेवंकय लागलो खंय मरे! शी ऽऽ.

- हॅ ऽऽ. त्या आवटया भिकूची कितें खवर घेवन वसल्यात रे?

कोणेंतरी भिकूक आवटो म्हळें आनी भिकूचो 'आवटो भिकू' जावन पडलो.

- आवटो भिकू आयज सोरो पिवन व्हालेंतीत पडला.

- आवट्या भिकून आयज अशें केलें.....

- आवट्या भिकून तशें केलें...... असल्योच खवरो.

भिकूच्या वेवदेपणाक लागून ताका कोश्तांवांकडल्यान खूवच वायट उतरां मेळूंक लागलीं. देखून तो चड बेवदो जालो. सकाळीं उठले वरोवर ताका सोऱ्यान तोंड धुवूंक जाय आसलें. ना जाल्यार तो कडकडटालो.

भिकूचे दुसरे वायलेगेर चलो जालो आनी खर्चाचो आंकडो वाडलो. भिकू जोडटा तें ताचें स्वताचें पोट, वायलेचें, भुरग्यांचें आनी हांथुणार पडिल्ल्या वापायचें पोट भरूंक अपेशी थारलें.

ल्हवू ल्हवू भिकू वारीक सारीक वस्ती सुतलावंक लागलो. हरशीं अवचिन्नपणां आंगांत आशिल्लो भिकू सोरो पितगच चडच करतालो. लोकांनी तर ताका पिशांतच काडिल्लो. म्हाका अजूनय प्रश्न पडटा. कोण खरो आवटो काय? भिकून म्हाका आवटो म्हण चाळयलो म्हण हांव आवटो? काय लोक भिकूक चाळयतात म्हण भिकू आवटो?

निमण्या सात-आठ वर्सांत सोऱ्यान भिकूक सोंपयलो. ताचेभितर मनीसपण दवरलेंच ना.

दिवाळेचो दीस आसलो. सगळे व्होल्ताचेर खेळटाले. भिकू पयशांक पातेशीर जावन नाल्ल चोरूंक शेताधडेर गेलो. वासुचो दडगांतलो कवथो नाल्लांनी भरिल्लो. कोणच ना अशें पळोवन भिकू वयर चडलो आनी चार-पांच नाल्ल वडयले. पूण इतलें करतना हाता-पायांतली शक्त सोऱ्याक लागून सामकीच उणी जाल्लो भिकू चुडटाचो हात सूटून वयल्यान घो ऽऽ करून सकल पडलो. धडेच्या फातरांचेर पडिल्ल्यान कमर, दावो पांय आनी उजवो हात मोडलो. त्या दिसाक तो थंयच पडून उरलो. कोणाकच कळळें ना. सगळे दिवाळेची मजा करताले, गोडशें खाताले. व्होल्ताचेर खेळटाले.

दुसऱ्या दिसाक कोणेंतरी ताका पळयलो , घरा हाडलो आनी हॉस्पिटलांतय घालो . पूण भिकूक सावूद्द नासली . दोळे उगडटा . तोंड हालयता म्हण भिकू जितो आसा , अशें म्हणपाचें . सरकारी हॉस्पीटल जाल्ल्यान ताची वेवस्थाय सारकी जाली ना . व्हडल्या भावानय चड वासपूस करूंक ना . वापूय तर खूब वर्सांचो दुयेंत . उठून - भोवंकय जायना असलो .

म्हयनोभर हॉस्पिटलांत काडले उपरान्त भिकू हो भिकू उरूंक ना . ताच्या हाता-पायांतले चामडेंतल्यान हाडां दिसूंक लागलीं . ताची कवटी कशी आसतली . हें तो जितो आसतनाच कळूंक लागलें . तो मनशाक वळखना जालो आनी एक दीस सगळयांक फटोवन ' आवटो भिकू ' ह्या संवसारांतल्यान सोंपलो . देवान दिल्ली भीक देवान व्हेली .

व्होल्तावयले चकाटां मारपी उलयताले .

- मरपाचोच रे तो ! तेका कितें जीव आसलो ?

- मनीस रे तो ? जनावरांपरस पाश्ट जिणें जगतालो मरे तो !

- सुटलो वावडो ह्या संवसारांतलो .

म्हाका मात हे पिरायेचेर लेगीत ' आवटो गोपी ' म्हणपाचें कोणेंच सोडूंक ना . जाण्टेल्यांची मिरास कशी नेण्टे-नेणार भुरगे लेगीत म्हाका ' आवटो गोपी ' म्हण चाळयताले .

फाटले दिवाळेची खबर . व्होल्ताचेर सगळे जाण्टे - नेण्टे लगोऱ्यांनी खेळटाले . हांवय थंय उबो आसलों . खेळ पळयतालों . आवटो म्हण म्हाका कोणच खेळपाक घेनासले . देखून पयस उबो रावन भुरग्यांचो खेळ तोखेवप हेंच म्हजें काम . भिकूचो णव-धा वर्सां पिरायेचो चलोय थंय खेळपांत आसलो . कोणेंतरी लगोऱ्यो मोखल्यो . सगळी धांवपळ सुरू जाली . जाण्टयांचे धेकाडे आनी धाकट्यांच्यो वोवो सुरू जाल्यो . भिकूचो चलो वरोच शिटूक दिसतालो . हेवटेन-तेवटेन बॉला फाटल्यान धांवतालो . अचकीत ताका हातांत बॉल मेळलो . ताणें वेळ वगडायनासतना तीर मोखून म्हजेर कांजो काडलो . हांव खेळपाक नासतनाय . आनी चाळोवंक लागलो . ' आवटो गोपी ' .

म्हाका खूब वर्सां आदीं भिकून काडिल्ल्या कांज्याची याद आयली . तेन्नाय म्हाका भिकून चाळयिल्लें .

आतां सगळे म्हज्या फाटल्यान लागले . ' आवटो गोपी ; आवटो गोपी . '

निर्णय

‘आई, आयज म्हाका घरा येवपाक वेळ जातलो गे.’ प्रकाशान भायर सरतना आईक सांगलें.

‘कित्याक रे पुता?’

पूण ह्या प्रस्नाची जाप दिवंक प्रकाश खंय राविल्लो? तो गडवर्डीन धांविल्लो.

हय. हालींसराक ताचें अशेंच जालां. आईच्या दरेका प्रस्नाची जाप ताका दिवचीच अशें दिसना. ताचीं सगळीं कामां उवगणीन भरिल्लीं आसतात. एक माक्न जाल्लेवरी तो घरांत वावुरता. आरते परते प्रस्न विचारल्यार तिडकता. पयलीं असो नाशिल्लो तो. मागीर आतां कित्याक तो असो वदल्लो?

‘हांवूच कारणीभूत काय ताका?’ आवय विचार करता.

‘म्हजेच खातीर घडलें हें. हातूंत सगळी चूक म्हजीच आशिल्ली. पूण तेन्ना हांव चूक करतां अशें म्हाका कित्याक दिसलें ना? कसलो अहंकार भरला म्हजे भितर?’

सदचेवरी आयजय तो भायर सरतना वेजारिल्लो आनी आई विचारांत घुस्पल्ली.

प्रकाश सरळ रस्त्यार आयलो. वस येवचीच जाल्ली. विचारान तकली घुंवताली. चित्त जाग्यार नासलें.

कांय वेळान वस येवन उवी रावली. प्रकाश वसींत चडलो. जनेला कुशीक एका मेकळ्या जाग्यार वसलो. वस नेटान धांवताली. वाऱ्याचो झोत झुमझुमीत भितर सरतालो. वाऱ्यान केंस फाटल्यान वांगवल्ले. वसीचो लयवध्द खडखडाट कानार मारतालो. विचारान भेरेल्ली तकली तातूंत गूल्ल जाली...

प्रकाश हो आवय वापायचो एकलोच अपुरवायेचो पूत. प्रकाश ल्हान आसतनाच ताचो वापूय भायर पडलो. फाटल्यान थोडीशी मेळकत दवरिल्ली. अचकीत जाल्ल्या धक्क्यांतल्यान आवय थतर वितर जाली. थोडो तेंप सोयरे-दायरे हांगा रावले. पूण

फाटल्यान चडशें कांयच दवरलें ना हें कळटनाच ते परतले. कोण वासपूस करना जालो.

प्रकाशाखातीर आवयन वरेच कश्ट घेतले. ताचेच खातीर तिणें जगचें थारायलें. दरेका पयशाचो हिशोव दवरून ती संवसार करताली. तिची घुस्मटमार जाताली. पूण तिणें प्रकाशाक आपले परीन कांयच कमी पडूंक दिलें ना. वयाच्या मानान प्रकाशय वरोच समंजसपणान वागतालो. ओगीच नाका जाल्ले वस्तुखातीर हट्ट धरून वसनासलो. कोणाचींच उणीं दुणीं ताणें काडलीं नात. तसल्या इश्टां वरोवर फिरलो ना. कांय प्रमाणांत एकमुळो जालो.

तरी पूण लोकांचे वाटेक वचपी नाशिल्ल्यान वरो भुरगो म्हण ताची नामना जाताली. तो शिकपाकय हुशार आशिल्लो. मन लावन शिकतालो. वापूय नाशिल्लो भुरगो म्हूण ताका सहानुभुती मेळटाली. पूण मजतीचो हात मात कोणूच फुडें करनासलो. आवयचे कश्ट उणे करपाक कोणच हातभार लायनासलो.

‘एस्. एस्. सी. जातकच ताणें शिकप वंद करपाचें थारायलें. हरशीं ताका शिकपाची उमेद आसली. पूण शिक्षणांत नश्टो खर्च करून आवयचे त्रास वाडोवचे न्हय अशें ताका दिसतालें.

आवयन वळयांच ताका कॉलेजांत धाडलो. ताणें व्हडा नेटान कॉलेज सुरू केलें. जोर दिवन अभ्यास सुरू केलो.

वारावे उपरांत पयलें वर्स, दुसरें वर्स करीत तो तिसऱ्या वर्सांत पावलो.

कांय तवनास भुरग्यांनी ताका आपल्या गँगांत ओडपाचो यत्न सुरवेक केल्लो. तो कित्याकच वदलो ना. ताच्या परिश्रमाचें फळ ताका मेळळें. तो वी. कॉम्. दुसऱ्या वर्गांत पास जालो. खोशयेक शीम मेर उरूंक ना. आवयक आपल्या कश्टाचें सार्थक जालें अशें दिसलें. सगळ्यांक ताची तोखणाय दिसताली.

खरेंच, घोवाच्या मर्णा उपरांत तिणें आपल्या हातान संवसार उवारिल्लो. धाडसान दरेका प्रसंगाक तोंड दिल्लें. चिकाटेन ताणें शिक्षण पुराय केल्लें. मागीर आपल्या कर्तुवाचो आनंद कोणाक जावचो ना?

तो आतां नोकरेक लागतलो. आपले हात घट करतलो अशीं सपनां ती रंगयताली. प्रकाशय नोकरे खातीर प्रयत्न करूंक लागलो. दिसाळीं वाचून अर्जी धाडूंक लागलो.

पूण निमाणें मात ताका नोकरी आपसूक मेळ्ळीं. गांवांतल्या एका प्रतिष्ठित मनशाक तांचे परिस्थितीची जाणीव आसली. ताणें प्रकाशाक. वाजारांत आशिल्ल्या एका ‘आयस’ फॅक्टरींत सुपरवायजर म्हण कामाक लायलो. सातशीं रुपया पगार आसलो.

कामाचे तशें व्हड त्रास नासलें. म्हाल हाड-व्हर करचेकडेन तशेंच भितरल्या

सगल्या कामाचेर ताका नदर दवरची पडटाली. ताकाय ही नोकरी मानवल्ली.

पयलो पगार पडले उपरांत ताका जी खोस जाल्ली, ती लोकांक सांगून कळची नासली.

म्हज्या हक्काचे दुडू. म्हज्या कश्टाचे दुडू. हांव जोडकार जालां. म्हज्या आवयचे कश्ट उणे करपाक हांव हातभार लायतां. हाचे फुडें हांव तिका कश्ट करूंक दिवचो ना. तिणें म्हाका ल्हानाचो व्हड केलो आनी शिक्षण दिलें, नितलें पुरो. तिचे उपकार हांव केन्नाच विसरचों ना. तिचें रीण फारीक करूंक जावचें ना. हांव हाचेफुडें तिका सुखांत दवरतलों.

प्रकाशाचें सगळें दैवतच आई आशिल्ली. तिच्या उतराभायर तो नाशिल्लो.

म्हयन्या फाटल्यान म्हयने, वर्सां फाटल्यान वर्सां वतालीं.

प्रकाश आतां सत्तावीस वर्सांचो जाल्लो. आंगापांगान तो भरिल्लो. हाडाकाडान तो मजवूत जाल्लो. लांब, रूंद आनी गंवाच्या रंगाचो प्रकाश आतां दिसपाक हिरो जाल्लो. ओंठावेल्यो दाट मिशयो मुखामळाक गंभिरताय हाडटाल्यो. ताच्या कपड्यांत, ताच्या चलपांत एक वेगळीच स्टाईल आयिल्ली. कर्त्या दादल्याची झलक ताका पळयना फुडेंच मेळटाली.

एक वरो भुरगो म्हण ताची नामना जाल्लीच. ते भायर तो लग्नाचोय जाल्लो. ताका एक चली सांगून आयली. आवयचे खोशयेक अंत नासलो. सुनेचें मुखामळ पळोवपाक तीवूय उचांवळीत जाल्ली.

चलयेक पळोवंक येवपाचो प्रोग्राम जाल्लो. ती जरी नखेत्रा सारकी सुंदर नासली तरी प्रकाशाक फावो अशीच आशिल्ली. तीवूय शिकिल्ली. पूण सद्याक घराच आसताली. तिचे फाटल्यान आनीक तीग भयणी आशिल्ल्यो. एक भाव आशिल्लो. पूण सगळ्यांत धाकटो. वापूय एके खाजगी कंपनीत कारकुनाची नोकरी करतालो. तातूंत तांचो संवसार चलतालो. घरची परिस्थिती तितले पुरतीच. तिचें नांव वंदना.

प्रकाशाक ती पयले फावट पळयतकच आवडिल्ली. आपलें लग्न हिचेकडेन जावचें. अशें ताका दिसलें. आपलो हयकार आईक इतले वेगीन कसो कळोवचो? म्हण तो वेळ काडटालो.

दिशींदिशीं ती ताचे तकलेंत भिनिल्ली. कामाचेर ताचें चित्त लागनासलें. कामाचेर आसतना दरेका वर्फाच्या कुडक्यांत ताका तिचेंच चित्र दिसतालें. तिचे ओंठ, हांसतें मुखामळ ताका आकर्शीत करतालें. ताका सामको लग्नाचो ध्यास लागिल्लो. आपलो हयकार ताणें कसोतरी आईक कळयलो.

तो हयकार कळोवपाक ती वंदनागेर गेली. प्रकाश वंदनाकडेन लग्नाक तयार आसा हें आयकून घरभर खोशयेचें ल्हार उसळळें.

पूण फुडलीं उलोवणीं करतना आईन म्हणिल्ल्या उतरांनी हे खोशयेचेर विरजण पडलें.

'तुमचेकडल्यान आमी व्हड अपेक्षा करीनात.' व्हड शब्दाचेर जोर दिवन आईन म्हळें.

वंदन प्रकाशाक पसंत पडला म्हणटकच ती म्हजी सून जातली. तिच्या आंगार तुमी तिशेक हजारांच्यो वस्ती घालच्यो पडटल्यो. तेभायर हेर लग्नाचो खर्चय तुमी करचो पडटलो.

त्या घरांत किण्ण शांतताय पातळळी. आईच्या इतल्या व्हड उतरांचो अदमास तांकां आयलो.

तितलें घालून दिवपाची परिस्थिती नाशिल्ली. खंयचेंय रीण काडून घालतलो म्हळ्यार फाटल्यान तीन भयणी आशिल्ल्यो. तांच्या लग्नाचें कशें? असो प्रस्न येतालो.

फकत ह्या उतरांनीच ही सोयरीक मोडली म्हळ्यार जाता. कांय दिसां उपरांत वंदनान प्रकाशाक निर्शेणेचें पत्र वरयलें.

प्रकाश,

तुजे सारक्या शिकिल्ल्या मनशाकडल्यान तरी ही अपेक्षा नाशिल्ली. समाजांतली ही वायट प्रथा मोडपाक तूंय हातभार लायतलो अशी आस्त आमी धरिल्ली. पूण निमणें तुमी सगळे एकच जातात. तुमकां चलयांच्या आनी तांच्या वापायच्या भावनांची किंमत कळना. पूण केन्नाय तरी तूं एके चलयेचो वापूय जातलो तेन्ना तें घडये तुका कळटलें. ते मेरेन खूब वेळ जाल्लो आसतलो. ही वायट चाल चालूच उरतली.

आतां मेरेन तुजेकडसून वऱ्यो अपेक्षा वाळगून आशिल्लें,

वंदना.

प्रकाशाक त्या पत्राचो अर्थ सारको कळ्ळोच ना. ताणें तें आईक दाखयलें. आईनच ताचें स्पश्टीकरण केलें. तिणें आपलीं उतरां तशींच ताकाय सांगलीं.

'आई ऽऽऽ तुवें हुंडो मागलो?' प्रकाशाक मोठ्यान वड्डून विचारचें अशें दिसलें. पूण तोंडांतल्यान उतरांच भायर पडलीं नात.

'तुका कसलें भंय आसा रे? शेंकड्यांनी चलयो तुका सांगून येतल्यो.' आई उलयत आशिल्ली.

'म्हाका हुंडो नाका.' अशें सांगचेंशें प्रकाशाक दिसतालें.

कशें सांगतलो? आयजमेरेन आईक एकदांय परतें उतर दिवंक नाशिल्लें. आईच्या उतराभायर तो वचुंकूच नाशिल्लो. चांटये पावलाक ताका आईचे उपकार दिसताले. आईचें मन दुखत असो कसलोच निर्णय तो घेवंक शकनासलो. पूण मन मात वंदनाचेर वशिल्लें. दोनय वटेन तो ओढ्टालो. कितें करचें तें ताका समजनासलें.

एके वाटेन दिसतालें, वंदनाक हांवें पयरूच पळयलां. मागीर ताचे विशीं म्हाका इतलो मोग कित्याक? ताचेखातीर असलो निर्णय कित्याक घेवंक जाय? आईक परतीं उतरां कित्याक दिवचीं? म्हाका शेंकडयांनी चलयो मेळटल्यो अशें आई म्हणटाली. तातुंतलीच खंयचीय तरी पसंत केल्यार जाली.

पूण जालें दुसरेंच. तीस हजार हुंडो मागलो ही खबर गांवभर जाली. ताका लागून चलयेकार बापूय तांगेर येवपाक अनमनूंक लागले.

हो पळय तीस हजार वता.

व्हडलो जालो हो तीस हजार मागतलो. वसीन वतना हे थोमणे अस्पश्टशे ताच्या कानार पडटाले. ताका ह्या सगळ्या उतरांक तोंड दिवचें पडटालें. खूब सोंसचें पडटालें.

करतां करतां आनीक दोन वर्सां गेलीं. प्रकाशाक एकुणतिसावें लागलें. ह्या दोनय वर्सांत एकूय चली ताका सांगून आयली ना. प्रकाशाचें टेन्शन दिसान दीस वाडत आशिल्लें.

खंय गेल्ल्यो त्यो शेंकडयांनी चलयो? खंय गेलीं तीं आईचीं उतरां. कित्याक नाकारलें हांवें वंदनाक?'

आईविशीं भितरले भितर ताका राग येतालो. तातुंतल्यान तो तिडकतालो. ताच्या कामांत उमेद दिसनाशिल्ली. उवगण दिसताली. आईच्या मनांत संशयाची पाल चुकचुकताली. तिका ह्या सगळ्या घडामोडींचो अर्थ समजतालो. पूण आतां उलोवन अर्थ नाशिल्लो. उलोवण्यान केन्नाय वाद जावपाचो संभव आशिल्लो. आपल्याक लागून प्रकाशाचें नांव पाड जायत चल्लां. लोक ताका सुवार्थी म्हणूंक लागल्यात. ही सगळी चूक आपणेंच केल्या अशें तिका ,दिसतालें.

मजगतीं आनीक एक गजाल घडिल्ली. वंदनाक आयस फॅक्टरींत क्लार्काची नोकरी मेळिल्ली. तें अजूनय लग्न जावंक नाशिल्लें. ताका लागून फाटल्या तिनूय भयणींचीं लग्नां उरिल्लीं. तीं सगळीं ताचेर शिणटालीं.

सदांच एके फॅक्टरींत कामाक आसूनय वंदनाकडेन उलोवप प्रकाशाक जमलें ना.

वंदनाची चूक मागची अशें प्रकाशाक दिसतालें. पूण खंयच्या तोंडान ताचे मुखार वतलो? ताचे मुखार उबें रावपाचें धाडस ताका जायनासलें. प्रकाशाचे उबगणेचें हेंवूय एक कारण आसलें.

आनी आयज मनाची सगळी तयारी करून तो भायर सरलो.

फिर्रऽऽई... कंडक्टरान लांब पिल्लूक मारली. तसो तो भानार आयलो. बस बाजारांत उबी जाल्ली. विचारांचे तंद्रेर आसतना आपल्याक कोणेंय पळयलो ना मूं? ताणें सगळ्याक नदर मारली. शीऽऽ अशें जावंक फावना. तो गडबडीन सकल देंवलो. फॅक्टरींत कामाक गेलो.

सांजेच्या स वरांचेर ड्युटी सोंपोवन भायर येतना ताणें वंदनाक वाटेर आडायलें. काळीज घट्ट करून म्हळें,

‘म्हज्या आईचे वतीन हांव चूक मागतां. म्हाका तूं माफ करतलें अशें धरतां. आयज हांव तुका हुंड्यावगर स्विकारूंक तयार आसां. जावशीत तूं म्हजेकडेन लग्न?’

वंदनान तकली वयर काडली. दोळे भरून आयले. मनांत म्हळें, हो फॅक्टरी सामकारचो येरादारीचो वाटार नाशिल्लो जाल्यार अशेंच तुजे वेंगेंत वतलें आशिल्लें. तुज्या प्रस्नाची जाप दितलें आशिल्लें.

प्रकाशान घेतिल्लो निर्णय सार्थकीं लागिल्लो.

मरण

सगळी वस्तीच घाणयारी , गलीच्छ , हळशीक . झोपडपट्टी . एकमेकांच्या आदारान उव्यो राविल्ल्यो खोंपी . कांय जाणांक म्हेडी आसात , तर कांय जाणांक आदाराक लोखंडी कळमेल्ले पत्रे . वाऱ्यान उवून वचत म्हूण वयल्या पत्र्यांचेर दवरिल्ले फातर . उंचाय सामकी उणी . झोपड्यांत भितर सरतना तकली मानेंत आनी कूड कमरांत वागोवन भितर सरचें पडटा . थंय रावपी सगळ्या लोकांक ताची संवय आसा . कारण सगळ्यांच्योच झोपड्यो सारक्यो .

झोपडपट्टी कुशीच्यान एक गटार व्हांवता . काळें निळें उदक शारांतली सगळी घाण व्हांवोवन व्हरता . व्हांवपाची वाट सारकी नाशिल्ल्यान आजूवाजूक पातळटा . चिकचिकीत रेवो , जळारांचें वाजंतर दिसभर चालूच . त्या व्हांवत्या गटारांत वस्तींतल्या सगळ्या लोकांचें नित्यकर्म चलता .

कुशीन एक नळ आसा . थंय कपडे धुवप . नळाच्या भोंवतणी सगळ्याक रेवो . नवो कोणूय गेल्यार ताका थंय घाण येता . वीट दिसता . पूण वस्तींतल्या लोकांक तें आंगवळणी पडलां . ती घाण तांच्या आंगांत भरल्या . रगतांत भिनल्या . वेंदल्लेवरी .

वस्तींत रावपी सगळे लोक घांटी . म्हळयार घांटावयल्यान आयिल्ले . मजुरी करपी . सप्तकाक एकदां शेनवाराक पगार घेवपी आनी आयताराक सोरो पिवन झगडपी . एकय आयतार झगडीं , बोव हांचे वगर वचना . तांकां ताची संवय जाल्या .

ल्हान-ल्हान भुरगीं ते वस्तीभायर खेळटात . झगडटात . कांय जाण नागडींच आसात . थोड्यांचे कपडे आसात . पूण ते खूव पिंजल्यात . दोनय हातांनी वयर ओडत रावचें पडटा . ‘ह्या भुरग्यांच्या हातांत भारताचें भवितव्य उज्वल आसा’ अशें म्हणपाचें धाडस कोण करतलो ? कारण तांच्या आवय-वापायवरीच तींय अस्सल वुरश्यो गाळयो मारून खेळटात . दिसभर भीक मागतात . एकमेकांचें चोरतात . थंयच हागप , थंयच जेवप , थंयच खेळप जाल्ल्यान जावंये , तांचे तकलेंत वुरशेपणां किल्लल्यांत .

आयज शेनवार. पगार पडला. सगळे जोडपी सोऱ्याफाटल्यान. कांय वायलेय तातूंत फाटीं नात.

मर्तप्पाय पिवपाक गेला. मर्तप्पा दिसपाक मानाय कसो. तीस-पस्तीस वर्सांचो. जिवान घटमूट. काळो कुळकुळीत. बारीक केस. पूण गोंयांत येतकच सोऱ्याबगर चलना. सोरो हो जिवाभावाचो इश्ट कसो दिसता.

मर्तप्पा भरपूर सोरो पिलो. वरोबरचे मेळिल्ल्यान कितलो पिलो, हाचो अदमास मेळ्ळोना. पूण पांय जमनीर घट थारनात हें मात खरें. जमीन वयर आयिल्लेभाशेन दिसताली. पूण पांय दितना सकयल वताली. तकली ल्हव लागताली.

मर्तप्पा घरा वतालो. लोक म्हण्टाले, ‘रस्तो मेजता.’

वोल्सांत पयशांचो कवळो आसलो. मर्तप्पा लवंडत-लवंडत चलतालो.

तिनसांज जाल्ली. काळोख दाटत आयिल्लो. झिळमिळत्या उजवाडांत वाट सारकी दिसनासली.

मर्तप्पा झोपडपट्टीकडेन पावलो. तकली वागोवन भितर सरलो. पूण अदमास चुकलो. ती खोंप कुतव्याली आशिल्ली. कुतव्याली तरणी वायल भितर वशिल्ली. मर्तप्पा भितर सरतना दाराचे म्हेडीक आपटलो आनी सोमतोच कुतव्याचे वायलेचेर पडलो.

मर्तप्पा अजूनय सावुद्‌देर नासलो. ताका ती आपली वायल कशी दिसली.

‘रंडी, यह कायकू खडा किया?’ अशें म्हणत ताणें पडिल्ले कडल्यानच म्हेडीचेर खोंट मारली. म्हेड हाल्ली आनी वागवली. पूण आड पडली ना. तो मागीर कुतव्याले वायलेक धरून ओडूंक लागलो. कुतव्याली वायल किळची मारून फाटीं सरली. पान खावन किडिल्ले दांत दाखयत तो हांसपाक लागलो आनी तिका पोशेवंक लागलो.

कुतव्याले वायलेन आकांताची वोव मारली. कुतवो खंय आसलो कोण जाणा. फाटोक पांय लावन धांवत आयलो. ताणें मर्तप्पाच्या भुजांक धरलें आनी भायर धुकल्लो. वेवदो मर्तप्पा खोपीभायर शेंवटलो.

कुतव्याली वायल कोनशाक आंग चोरून उबी आसली.

कुतव्यान दाराचो म्हेड ओडून काडली आनी मर्तप्पाले तकलेर एक धपको दिलो. मर्तप्पाच्या दोळ्यांसामकार काळे-धवे काजुले दिसले. तो निर्णेलो, लंवडलो आनी सकयल पडलो. इतलें म्हणसर तिडकल्ल्या कुतव्यान चार-पांच दांडे मारलेच. तातुंतलो एक ज्यूस्त मानेर पडलो.

मर्तप्पा सामको जमनीर आडवो जाल्लो पळोवन कुतव्यान म्हेड शेंवटून उडयली. तोंडातलो पान खावन तांबडो जाल्लो थुको मर्तप्पाचेर उडयलो आनी भितर गेलो.

वायलेकडेन 'कितें घडलें?' हाची चवकशी केली. वायलेक पयलींच कडकडो भरिल्लो. तिणें सगळी खबर सांगली.

कुतब्यान थंडसाणेन आयकून घेतलें.

भायर काळोख दाटिल्लो. रस्त्यावयली ट्यूब लायट थोडो भोव उजवाड खोंपीच्या दारांत घालताली.

सगळ्याच खोंपींनी वोब चलताली. कोणाचीं भुरगीं रडटालीं, तर कोण पिवन हळशिकावण्यो गाळयो घालतालो. कांय जाण बायलांक मारताले. तांच्यो बायलो वोब मारताल्यो.

त्या वोवाळांत कुतब्याच्या घरची वोब भायर आयकूंक आयली ना.

कुतब्यान थंडसाणेन सगळी खबर आयकली आनी भायर आयलो. दारांत मर्तप्पा पडून आसलो. तोंडांतल्यान रगत व्हांवतालें. नाकांतल्यानय रगत थेंबेतालें. तकली फुटिल्ल्यान केंस रगतान पचपचिल्ले. मान वांकडी पडिल्ली. दोळे वरशे गेल्ले. स्वासोस्वास करपाची नेटाची धडपड मर्तप्पा करतालो. कानसूल आनी हड्डें जमनीक तेंकयिल्लें. हाताच्या नाखटांनी आनी पांयांच्या आंगट्यान तो रेवो बुड्डितालो. बोटांचीं नाखटां पिनिल्लीं. धोंपरां झरकटिल्लीं. आपले कुडीचे त्रिज्येचें तो गोल वर्तुळ काडटालो. ताळो सुकिल्ल्यान तो सुके आंवडे घोंट्टालो. पूण मदीं-मदीं मान वांकडी जाताली आनी नाकां-तोंडांत रेवो वतालो. एक दोळो तर रेव्यान भरिल्लो.

कुतब्याची तिडक अजूनय निवळूंक नासली. ताणें मर्तप्पाचेर एक खोंट घाली. ते सरशीं मर्तप्पा परत धडपडूंक लागलो. कुतबो भितर गेलो. ताची बायल भियेवन कुशीक उबी आसली. कुतब्यान तिका जेवण रांदूंक फर्मायलें आनी स्वता विडी ओडूंक लागलो.

कांय वेळ धुंवरांत गेलो. उज्याचो चुरको बोटाक लागतकच कुतबो भायर आयलो.

भायर थंडाय आसली. मर्तप्पाची धडपड थांबिल्ली. जीव पोल्याकडल्यान भायर लांवताली. काळ्या-निळ्या उदकाच्या गटारांत रगत आपलो तांबडो रंग भरसुवपाचो यत्न करतालें. मर्तप्पाचें वर्तुळ पुराय जाल्लें. कूड रेव्यान आनी रेवो रगतान भरिल्लो. कुतब्यान मर्तप्पाक उबारलो आनी वस्तीभायर व्हरून उडयलो.

ताचीं वोल्सां सांसपिलीं. नोटींचो कवळो काडून घेतलो आनी परत आयलो. नळाचेर हात-पांय धुले आनी खोपींत गेलो.

मर्तप्पा मेल्ल्याचें सोयर-सुतक कोणाक नासलें. वस्तीचे वेव्हार सदचेवरी चलताले.

पोलीस तपासांत 'अती सोरो पियेल्ल्यान मरण' हे वळेरेखाला एक आंकडो वाडिल्लो.

आंटीलें चेडूं

नवेंच ॲपोइन्टमेंट लेटर हातांत पडिल्लो विजय एक तारखेसावन कामाचेर रूजू जालो. पयल्याच दिसा ताणें पुराय खण भोंवन पळोवपाचें थारायलें.

एका व्हड मळाचेर ती मिनाची खण आशिल्ली. फकत मातये राशीचे दोंगर थंय जळींमळीं दिसताले. कामगार सगळे घांटी. थंयच खोंपी वांदून रावपी. विजयाकय रावपाक एक सादेशें घर. तांतूतच ऑफीस.

सगळो धुल्ल. हळशीक. लागीं रावपी लोक म्हळयार चार-पांच किरीस्तांवांचीं घरां. ह्या दोंगरार येवन घरां वांदपाची तांकां कसली गरज. देव जाणां!

एखादी टीपर मर्दींच घडघड घालीत वता आनी सगळो धुल्ल परत हुवता. धा मिनटां मेरेन मुखार कांयच दिसना. नाका-तोंडांत धूल्ल. तरीय घांटी कामगार वावडे ह्या रखरखीत वोतांत काम करतात. घाम गळयतात.

दीस भर काम करून पुरो जातगच शीण घालोवपाक हांगा एक गादीय आसा. एके आंटीचें चेडूं ती गादी चलयता. गोंयची स्पेशल काज-माड हांगा मारूंक मेळटा. तशें पळोवपाक गेल्यार ही गादी फकत घांटयांचेरच चलता. आनीक खंयचेंच गिरायक हांगा येना.

विजयाक हांगा सगळे मास्तर म्हणतात. ताची ड्यूटी सुपरव्हायजराची.

○ ○ ○

दीस वतात. तसो विजय हांगा रुळता. वळखी वाडटात. खणीचो पात्रांव अदीं-मर्दीं भेट दिवन वता.

असोच एक दिसा दनपारचो पात्रांव दोग-तीग जाणांक घेवन येता. कसलीं तरी उलोवणीं वरोच वेळ तांचे मर्दीं जायत आसतात. विजय तांच्या फाटल्या फुडल्यान घुटमळटा.

मर्दींच पात्रांव विजयाक चार सोडा हाडूंक फर्मायता. विजय धांवत ते गादयेर वता. खर्शेतच हुमऱ्या पांय दवरता. आज पयलेच फावट तो ही गादी पळयता. गादयेर आनी कोणच ना. फकत आंटीचें चेडू आसता. तो गादयेचें निरीक्षण करता. शारी वार्राकडेन ताची तुळा करता. शारांतल्या वारांत मंद लायटी, दमट वातावरण. अस्तंती संगीत, शिवाय सगळें झकपक आसता हें तो जाणा. पूण हांगा तशें कांय ना. सादेच आलमारींत मांडून दवरिल्ल्यो वाटल्यो, ग्लास. 'गल्लो' म्हळयार एक मेज.

पूण दोनय गादी वार्रांमदलें साम्य मात गल्ल्यार वसपी चलयेचें. चडशा वार्रांनी गल्ल्यार वसपी चलयोच आसतात. तशेंच हांगाय.'कितें जाय?' आंटीचे चेडूं ताका विचारता. तशी विजयाची नदर ताचेर थिरावता. विजयाचे तकलेंतलो गोंदळ पळोवन तें हांसता, काय पयलेच फावट आयिल्ल्या गिरायकाक येवकार दिवपाची ती रीत? कोणाक खबर.

'चार सोडा दी.'

तें उठून सोडा दिता. आनी विचारता.' व्हरता?'

'हय.'

तें 'ओपनरूय' काडून दिता.

'ही कसली कंपनी गो? हाका गाजच उरना. बिसलरीच्यो आसल्यार दी.' विजय वाटल्यो परत करता.

'तुका वरी गाज आशिल्ली सोडा जाय तर..'

'हय, हय. सादी लटर-फटर पिवपी न्हय हांव.'

विजय आपलें इंप्रेशन मारपाचो यत्न करता. आनी सोडा वाटल्यो घेवन वता.

○ ○ ○

एक दिसा तो लिम्का पियेवपाचें निमित्त करून वार्रांत वता. वोगीच हेवटेन-तेवटेन पळयत तो भितर वसून वेळ काडटा. लिम्काचो एकेक घोट मारता.

वारीकसाणेन आंटीच्या चेडवाचें निरीक्षण करता. गालांत जीव घोळयत तें भायर पळोवन हांसता. मेजापोंदच्यान पांय दिश्टी पडटात. गोऱ्यो पिट्ट पोंवट्यो, जांगडां आनी टीक-टीक हालपी पावलां आपल्याक आव्हान दितात अशें ताका दिसता.

पळयतां पळयतां ताच्या दोळ्यांर ह्या सौंदर्याची नशा चडटा. ताका दिसता अशेंच वचून ताका घट वेंग मारची.

तो उठटा आनी मेजाकडेन वता.

त्याच वेळार एक घांटी सोरो पियेवंक भितर सरता. मनांतल्या मनांत फडफडत विजय वोल्सांतल्यान पांच रुपयांची नोट काडून लिम्काचे पयशे फारीक करता आनी भायर सरता.

फुडें मागीर हें सदचेंच जाता. एक लिम्का पियेवंक ताका अर्दवर लागता. खरें म्हळयार लिम्का पियेवय हें नाटक आसता. विजय आंटीच्या चेडवाकच पळोवपाक वता. आपल्या हाताम्बकयल्या सगळ्या कामगारांचो तो मत्सर करता.

'सोरो पियेवपाच्या निमतान तरी तांकां थंय बसूंक मेळटा. सोरो पितना कितलोय वेळ काडल्यार उपकारता. म्हाका मात लिम्का पियेवपाचें निमित्त करचें पडटा आनी वोगीच लिम्का पियेतना वेळ काडल्यार लोकांक दुवाव येता. हांवूय सोरो पियेवपी आसल्यार वरें जातलें आशिल्लें.

असो विचार करतां करतां विजयाक फकत आंटीच्या चेडवाचोच ध्यास लागता.

ल्हवू ल्हवू वळख वाडत वता. ताचेकडेन उलोवप, मस्करी करप हातूंत दीस वतात. आपलें इंप्रेशन ताचेर मारपाक विजय वरोच जैतिवंत जाता.

एक दीस उलयतां-उलयतां अचकीत आंटीलें चेडूं ताका विचारता,'तुका थिंगा रुमाचेर रातचो एकलोच रावच्या वेजार वीन येना?'

'येता. पूण करतलो कितें? हांगा आनी दुसरो एन्टरटेनमेंट ना.'

'आमगेर यो मुरे. टी.व्ही. चोयतां-चोयतां टायम पास जातलो.' दुदांत साखर पडटा.

आतां विजय सरळ ताच्या घरांत वचून वसपाक लागता. दर एका खिणाक तो आंटील्या चेडवाचो विचार करता.

ताका चोरून पळोवप, ताचें लजवप, हांसप, तशेंच चलतना कमर हालयत वचप, ताका परतें-परतें आव्हान दिता.

पूण संद मात मेळना.

○ ○ ○

'तें आंटीलें चेडूं सामकें चालू आसा.'

एक दीस काम करतां करतां कामगार उलयतात. तें ताका आयकूंक येता. विजय कान रूंद करून आयकता. त्या कामगाराक ल्हवूच दोळयांनी खुणायता आनी कुशीन आफयता. पोट तिडकीन विचारता. 'लिंगप्पा, तूं आंटीचें चेडूं चालू आसा, अशें म्हणटा. तें कोणूय वचून ताका सांगल्यार कितें जातलें खवर आसा मरे तुका? तूं अशें

उलयता तो तुजेकडेन कितेंय पुरावो आसा? तुवें केन्नाय मजा मारल्या ताचे वांगडा?'

'ना मास्तर... हांवें केन्नाच मजा मारूंक ना. तें आमच्या सारक्यांक मेळना...'

'मेळना? म्हळ्यार...?'

'आमी काम करपी. घांटी लोक. म्हण तें आमकां पयस करता.'

लिंगप्पा खिन्न मुद्रेन सांगता.

'आं ऽऽ अशें आसा तर.'

आतां विजयाच्या विचारांक नवी दिका मेळटा.

दीस धांवतच आसतात. ताका वाट पळोवचीच पडटा.

○ ○ ○

आज आयतार. सगळ्या कामगारांक सुटी. वाजाराक गेल्ले अजून येवचे आसात. जे हांगाच आसात ते पियेवन तर्रऽऽर जाल्यात.

तिळसांज जायत वता. काळोख उजवाडाक धांवडायत येता. विजय रस्त्यान चलत रुमार येवपाक येता.

वाटेर झिळमिळटया उजवाडांत ताका आंटीलें चेडूं दिसता. ताचें आंग शिरशिरता.

तो सरळ ताचेलागीं वता. इतल्या दिसांनी तें ताका एकान्तात मेळिल्लें आसता. हांसप, फकाणां करप सुरू जाता. उलयतां उलयतां तीं दोगांय रस्त्यासावन कुशीक वतात.

इतल्या दिसांचें आव्हान तो स्विकारता आनी अचकीत ताका घट वेंग मारता.

काळोख दाटून येता. मातये राशीचे दोंगर मान वयर काडून तांका लिपोवपाचो यत्न करतात.

थंय ओंठ ओंठांची भास उलयतात. गरम स्वास एकामेकांत भरसतात. कानसुलां तापतात. शिरंतरां ताणून येतात. सळसळटें रगत एकेच शिरेंतल्यान धांवपाचो यत्न करता. आंग जड जावपाक लागता.

आंटील्या पोरसांतल्यान मान वागयत तांवड्यागूंज शेकराचो एक गुवगुवीत कोंवो धांवत आंगणांत येता आनी घुडांत वचपाचे तयारेंत आशिल्ले कोंवयेचेर चडटा.

कोंवी सुखान सुस्कारता. 'कोंक्-कोंक्; कोंक्-कोंक्.'

जगू

‘मूडकर किसे देखता है मेरे दिल, मेरा कौन है जो तुझे रोक लेगा?’

सर्गेस्त मुकेश हांच्या आवाजांतलें हें गीत पदेत जगू आतां काम करतालो. कारण. आज भाटकारागेरच्या कामाचो निमाणो दीस आसलो. आनीक कांय वेळाभितर आयचो दीस अस्ताक वतलो आनी काम सोंपतलें. फाटले चार दीस चलिल्लो भाटाचो वावर आज सोंपतलो. फाल्यां सगळे कामाचे मानाय, कामेरीं दुसरेकडेन घोळपाक वतलीं. थंय सगळे एकठांय जातलेच अशें ना. दुसरे भाटकार आपयता तशें.

पूण हे चार दीस कशें काम केलें हें कळ्ळेंच ना. सामके उमेदीन वावराक लागिल्ले मानाय वेजारत काम करतात. कसोयतरी दीस भरलो म्हणटगच जालें. जगूय तशेंच करपी. हेर कडेन रडत रडत काम करपी. हांगाय तसोच करतलो आसलो. पूण तशें घडलें ना. हांगा काम करपाची उमेद वेगळीच आसली. चारय दीस सामकें माकनावरी काम जालें. ताचें कारणय तशेंच आसलें. हांगा हेर कामेऱ्यांवांगडा ‘विवटें’ आसलें. तरणे पिरायेचें, आंगलोटान शिडशिडीत, पूण हालचालीन चपळ, सामकें विवटया वागावरी. म्हणूनच ताका ‘विवटें’ हें नांव पडिल्लें. शाळेंत शिकतना धांवपाक पयलो नंवर घेतना चल्यांनी ताका ‘विवटें’ हें नांव दवरलें आनी तेंच फुडें कायम जालें. हरशीं ताचें खरें नांव कितें? हें जगूकय खबर नासलें. विवटयावांगडा काम करपाक जगूक मोटी खोस जाल्ली. केन्ना काय तें दिश्टी पडटा, पाटो उबारून घेवंक आपले लागीं येता अशें जगूक जातालें. चार दिसांत तो दोळ्यांनी खूब लागीं आयिल्लो. तें परत परत जगूक पळयतालें. तशेंच जगूय ताका परत परत पळयतालो. नदरेक नदर मेळटगच तीं दोगांय हांसतालीं. पूण हेरांक सांबाळून. कोणाकय कळ्ळयार आनी वेळ ना. रोखडींच चालोवंक कोमेस करतलीं आसलीं. काम करतना कितेंयतरी टायमपास जावपासारकें जाय. जगूक तें परत-परत आपलें म्हऱ्यांत आयिल्लें जाय आसलें. म्हण जगू वेगान काम करतालो. आनी आतां निमणो मायतो चलतालो. वावर सोंपत आयिल्लो.

जगू आनी ताचो हेर मानायांचो पंगड वावराक वतालो. एका गांवांतल्यान दुसऱ्या गांवांत काम करत वताले. एस्. एस्. सी. मेरेन शिकिल्लो जगू घरा देकार वसून कितें करतलो? पोट भरूंक कशेय तरी हात पांय हालोवंक जाय म्हण कामाक वतालो. आतां वावराक वचपाक लज तरी कसली? हो संवसार वरोच फुडें पावला. कोणय कसलेंय काम करता. वामणाचो चलो जोतीं विकपाचें दुकान घालता आनी म्हाराचो पोर व्हडलो ऑफिसर जाता. मागीर मानायपण करपाक कसली लज ? अशें चितून जगू मानायपण करतालो. ताच्या पंगडांत थोडे जाण्टे तशे थोडे पस्तीस-चाळिसांक लागीं पाविल्ले आसले. पूण जगू मात सामको तरणो. रुपान वरो आनी आंगलेटान घटमूट.

ह्या दिसांनी भाटकारागेर काम मेळिल्लें. भाटकाराच्या भाटांत धड वांदपाची आसली. मोडकें दुरीग परत उवारपाचें आसलें. घरा फाटली दोंगुल्ली भाटकारान पावसाळ्यांत संवकाळून घेतिल्ली. थंयचीं लाकडां पुंजावन हाडपाचें काम चलतालें. चार कामेऱ्यां तांचे वांगडा काम करतालीं. विवटें तातूंत आसलें.

जगून हेरकडेनय काम केल्लें आनी हे फुडेंय करपाचो आसलो. पूण विवट्यासारकें कामेरें ताका मेळूंक नासलें. तशेंच फुडें मेळटलें म्हणपाची खात्री नासली. कारण हीं कामेरीं ह्या गांवचींच. ह्या गांवांत काम करतालीं. पूण विवट्याचें तशें नासलें. तें काम मेळ्ळ्यार हेर गांवांनीय भोंवतालें.

उमेदीचे चार दीस सोंपत आयिल्ले. जगू आतां निर्शेवन काम करतालो. मदींच आपल्या विचारांत शेणटालो. फाल्यां हीं कामेरीं परत मेळपाचीं नात. चड करून विवटें. हो विचारच ताका सतायतालो. फाल्यां जर विवटें ना तर कामाक कित्याक वचचें? अशें जगू चिततालो. फाल्यां कामाक दांडी मारपाचे विचारय ताच्या मनांत येताले. चपळ विवट्याची काम करपाची नुरा पळयल्यार तेंवूय आपलेवरीच वेजारलां, अशें जगू चिततालो. विवटें आतां तकली सकयल घालून विचार करीत, सवकसायेन काम करतालें. आनीक कांय वेळाभितर काम सोपपाचें आनी दिसवडो पडपाचो आसलो. दिसवड्याच्या शंवराच्या नोटीं परस चड कितें तरी दोगांनीय जोडिल्लें.

जगू फाटले खीण याद करीत काम करतालो. विवट्याचें हांसप, दोळ्यांनी खुणावप मनांत घोळयतालो. जगू एका प्रसंगांत तर 'सिनेमाचो हिरो' जाल्लो. तो सुखदिणो खीण अजूनय दोळयां सामकार उवो आसलो. परतय तशेंच घडचें अशें दिसतालें. जगू माती पाट्यांत भरतालो. पाटी घेवन वचपाक विवटें परत परत ताचे म्हऱ्यांत येतालें. एकदां पाटें विवट्याच्या माथ्यार उवारतना बिवट्याची माथ्यावयली चुंवळ सकयल पडली. पाटें विवट्याचे तकलेर तेंकता-तेंकता 'एऽऽ एऽऽ...' 'आ ऽऽ

होऽऽ'. अशे सुस्कारिल्ले आवाज भायर सरले. आनी खिणाचोय कळाव करीनासतना जगून दोनय हातांनी पाटें वयर उवारून धरलें. विवटें जगूक सामकेंकाळजाक तेंकून उबें आसलें. गोपांत घेतिल्लेवरी. परत चुंवळ माथ्यार घेतामेरेन जगून पाटें तशेंच धरलें. विवट्याचे नदरेंतल्यान जगूची मांसाळ छाती आनी ताणिल्लीं भुजां सुटलीं नात. जगूचे वेव्यावरी फुगिल्ले दंड पळोवन विवटें सुखावलां म्हणपाचो अदमास जगून वांदलो. माथ्यार परतें पाटें घेतगच विवटें जगूक पळोवन म्होवाळ हांसलें. जगूय हांसलो. आनी मेळिल्ले संदीचो फायदो घेवन 'चुंवळ पाट्यापरस जड जाली गो?' अशीं फकाणां केलीं. ह्या खिणाक जगूक आपूण सिनेमांतलो हिरो जालां अशें दिसलें. सिनेमांतलो हिरो आपले मोगिकेक गुंडांच्या चपक्यांतल्यान सोडयता आनी मोगिकेचें मन जोडटा. तशेंच आपणेंय जोडलां अशें ताका दिसलें !

पाटें उवारतना विवट्यान खर्शेंत सोडिल्ले गरम सुस्कारे छातयेर. कानसुलार घेतना जगू उमेदीन भरतालो आनी परत-परत ते खीण येवपाखातीर वेगान काम करतालो.

जगून काम करतां करतां एक दिसासपनय रंगयिल्लें. दोंगुल्ले वयलीं लाकडां एकठांय करपाचें, तीं वारीक करपाचें काम चल्लां. वारीक वडयांचे वजें वांदतात आनी कामेऱ्यांच्या माथ्यार उवारतात. हें सगळें करतना जगू विवट्याच्या माथ्यार वजें उवारता. अचकीत एक काण्णाचो सुको कांटो विवट्याच्या पांयांक तोपता. 'आवयऽऽ गे!!' अशी किळांच मारीत माथ्यार वजें घेवन विवटें लंगडटा. म्हऱ्यांत आशिल्लो जगू ताच्या भुजांक हात धरून ताका आदार दिता, ल्हवूच ताचो पांय हातांत घेता. मोव लुसलुशीत पोवंट्यो हातांत धरून पांयांच्या तळट्याक लागिल्लो कांटो सवकसायेन ओडून काडटा. हं करतना विवट्याक त्रास जावचे नात म्हणपाची जतनाय घेता. विवटें जगूचे फार्टीर हात दवरून उवें आसा. जगू कांटो काडटा आनी कुड्याच्या पानाचो दीख फाडाचेर घालून घट्ट दामून धरता. विवटें वळवळत उवें आसा. जगू ताका धीर दिता. कांय खीण अशेच वतात. जगू ल्हवूच ताच्या तळटाचेर वोटांनी खातकुल्यो करता. मजाच जाता आनी विवटें खळखळून हांसता.

विवटें हांसलें. कारण जगू पाटें आनी खोरें घेवन उवो आसलो. आपलेच भितर हांसतालो. पाटें भरपाचें विसरलो. खंय तरी विचारांत शेणलो. विवट्यान ताका हेरांक कळयनासतना दिसासपनांतल्यान जागो केलो आनी वावर परत कोमेस जालो.

पूण आतां तो उत्साह. उमेद नासली. निर्शेवणेचे सूर कानांत साद घालताले. फाल्यां कामाची वाट वेगळी जातली. ही कल्पनाच सोसूं नजो जाल्ली.

सांजे स च्या अदमासाक काम सोंपलें. सगळ्यांनी आपलीं हत्यारां हाडून भाटकाराल्या आंगणांत वडयलीं. हातपांय धुवन, भाटकान्नीन केल्ली च्या घेतली.

भाटकारान दिसवड्याचें कोंत करून सगळयांचो पाग तांच्या हातार दवरलो. शंवरांच्यो नोटी सगळे खोशेन घेताले. पूण जगूक मात ताचें कांयच दिसलें ना. तो आपले निर्शेवणेच्या सुरांत शेणिल्लो. विवटें मदीं मदीं ताका पळयतालें. विवट्याची ती काळीज चिरपी निर्शेवणी नदर सोसूंक जायनासली.

कामेऱ्यां आपल्या घरचे वाटेक लागलीं. विवट्यानय जगूक एकदां पळयलो आनी चलूंक लागलें.

हेर मानाय विडयो फुस्कायताले. तांणीय आपलें सामान कवळ्ळें आनी चलूंक लागले. रस्त्यावयल्यान जगून एक नदर फाटीं घुंवन पळयलें. त्याच खिणाक विवट्यानय ताका फाटीं घुवन पळयलें. जगून माथ्यार केंसांत भोंवडावपाच्या निमतान हात वयर काडून ताका दाखयलो आनी सर्गेस्त मुकेशाचें पद गुणगुणूंक लागलो.

'मूडकर किसे देखता है मेरे दिल, तेरा कौन है जो तुझे रोक लेगा?.

WORLD KONKANI LIBRARY
Accn No: 001195

नाटक

पिपळापेडार बसून सगळे येवजिताले. वेळ सांजेचो आसलो. सगळयांच्या तोंडार पळयल्यार दिसतालें, हे कोणाच्या तरी मरणाच्या सुतकाक बसल्यात. ताचें कारणय तशेंच आसलें. शिगमो तोंडार पाविल्लो. आजुनूय नाटक बसोवंक नासलें. आनीक पंदरा दिसांनी धोलार बडी पडपाची जाल्ली. नमनाक नाल्ल दवरपाचो जाल्लो. आनी दरवर्सा गांवांत शिगम्याक नाटक करपी जाण्टेले फुडेंच सरूंक नासले. नाटकावगर शिगमो म्हणजे मीठावगर हुमण! शिगम्याचे रातीचो जागोर करूंक नाटक हें जायच. दरवर्सा जाण्टेले करताले, पूण अंदू नाटक ना. असो बोवाळ सगळया गांवभर जाल्ल्यान पिपळापेडार बसपी तरणाट्यांक चिंता पडिल्ली.

आमच्या गांवचो शिगमो हो एक व्हड उत्सव. नमीक नाल्ल दवरलो म्हणटगच स-सात दीस उमेदीचें ल्हार गांवभर नाचतालें. फाल्गून पुनवेक शिगमो सोंपतालो. त्या दिसाक नाटक करपाचें आसतालें. हें नाटक पळोवपाक मागीर खेट गर्दी. लागसारच्या सगळया गांवचे लोकय हांगा नाटक पळोवपाक येताले. ह्या सगळया लोकांची निराशा जावपाक जायना आनी नाटक जालें ना जाल्यार गांवच्या लोकांक लजेक म्हारग जातलें हाची चिंता सगळयांकच लागिल्ली.

सदांच सांजेचे पिपळापेडार बसून आमी खबरी मारताले. आमी म्हणजे सगळे तरणाटे. पिपळाचें पेड आमच्या देवळामुखार आसा. म्हाका तर सामकें मनासावन दिसतालें. नाटक जावंकच जाय. जाण्टेल्यांचें रगत आतां शेळेलां. ते आळशीपणा करतात म्हण आमीय सुशेगाद रावप योग्य जातलें? आमचें रगत आतां उसळटा. जाण्टेल्यांच्या हातांतल्यान सुत्रां आमी हातांत घेवंक जाय. अंदू शिगम्याक नाटक तरणाट्यांचें आसूंक जाय. हाचेर सगळयांचें एकमत जालें.

संजय, दिलखूश, उमेश, अनील, रत्नाकर आनी हांव नाटकांत काम करपाक तयार आसले. बायल पार्ट करपाखातीर नटी हाडची पडटाली. बाकी सगळे 'तुमी सरात

फुडें, आमी तुमकां पुराय आदार दितात.' अशें सांगपाक लागले. पूण मुखेल अडचण पयशांची आसली. सगळेच वेकार लवडी. काम करपी जोडकार आमचे मदीं कोणच नासलो. आनी कांयच ना म्हळ्यार दरेकाक पांचशीं रुपया तरी वांट्याक पडटाले. पूण सदयाक तीनशीं-तीनशीं रुपया तरी पयलीं उवारपाक जाय आसले. दरवर्सा आमचे जाण्टेले नाटक करताले तेन्ना उमेदीन पयशे खर्च करताले. पूण अंदू तरणाट्यांच्या नाटकाक ते आमकां पयशे दीत काय. हो एक दुवाव आसलो. नटयेखातीर पांचशीं रुपया. पड्डे स्टेज हाचेखातीर हजार-वाराशीं, लायट-मायक हाचेखातीर चारशीं ते पांचशीं रुपया. ते भायर पुस्तकां, माटोव आनी हेर सगळो खर्च जमेक धरून अडेच - तीन हजारांचें वजेट आमचे मुखार आसलें.

दुसऱ्या दिसाक सांजेचें सगळ्यांनी पेडार जमपाचें. दरेकट्यान आपापल्या घराकडेन पयशे मागपाचे आनी कशेयतरी तीनशीं रुपया हाडपाचे. अनिलान नव्या नाटकाचें पुस्तक घेवन येवपाचें थारायलें. हें नाटक सादर करतना सगळी जवावदारी घेवपाखातीर मुकादम म्हण प्रभाकराक वेंचून काडलो. मुकादम हें नाव जाण्टेल्यांचें कशें दिसता म्हण आमी ताका मॅनेजर प्रभाकर म्हणपाचें थारायलें. आमच्या गांवांत एकच स्कूटर आसली आनी तीय वी प्रभाकराल्या वापोलयाची. प्रभाकर केन्ना केन्ना ती चलयतालो. तेखातीर प्रभाकर आमचेपरस व्हड असो एक समज आमच्या मनांत आसलो. ताका लागून प्रभाकराक मुखेलपण दितना आमकां अडचण आयली ना. पयशे सांवाळपाची तशेंच नाटक तयार करतना सगळी जवावदारी प्रभाकरान उखलपाची आसली.

सांजेचे आमी सगळे पेडार जमले. चडशा सगळ्यांनी तीनशीं रुपया हाडिल्ले. थोडयांनी शंवरच रुपया हाडिल्ले. प्रभाकर हिशोव पळोवंक लागलो. पयशांच्या निमतान सगळयांच्याच घराकडेन वाद जाल्ले म्हणपाचें तोंडां पळयल्यार कळटालें. म्हाका तर तीनशीं रुपया घेतना घरांत जाण्टेल्यांचीं पांचशीं रुपयांचीं उतरां आयकुवचीं पडलीं. संवसार आतांच वुडटा, अशें दिसूंक लागिल्लें. पूण हातांत पयशे पडटगच मागीर कोण रावता? प्रभाकराच्या हातांत पयशे दितगच आमी सुटले. नामनेचे नाटककार जयंत नायक हांचें 'निमाणचीं वुरशेपणां' हें नवें नाटक काडपाचें थारावन अनिलान पुस्तक हाडिल्लें. आतां नाटकाच्या नांवांत निमाणचीं हें उतर आशिल्ल्यान तें नवें कशें जावंक शकता? हो एक वाद आसलो. पूण ताचेर चड चर्चा जाली ना.

पार्ट वांट्टना म्हाका हिरो पार्ट मेळचो अशी हांवें विनवणी केली. तेन्ना संजय म्हजेर तापलो. "रुपेश, तूं आनी हिरो? तुजीं वरगळां वयर सरल्यांत. तुजे सारक्या किडकिडीत मनशाक हिरो केल्यार लोक पयल्याच अंकाक घरा वतले !"

संजयाचें म्हणणें पास जालें आनी हिरो पार्ट संजयाच्या गळयांत पडलो. म्हाका सायड हिरो केलो.

आतां म्हजेसारको लांब-रूंद, गोरोगोमटो रूपेस्त मनीस आसतना संजयासारक्या भिकणाक हिरो केल्यार नाटकाची वाट लागपाची ना तर कितें? सायड हिरो दिसपाक सुंदर आनी हिरो देड फूट, कशें जातलें? संजयाचो पार्ट उठचो ना. हें म्हाका सामकें कळिल्लें. पूण हांव कांयच उलयलों ना. म्हजो राग गिळ्ळो. नाटकाखातीर वेठें वायटपण आनी झगडीं कित्याक?

आपापले डायलॉग तोंडपाठ करपाक सुरवात जाली. मॅनेजर प्रभाकरान नटी सांगली. स्टेज, मायक, लायट हांचेखातीर ॲडवांस पयशे दिले. तालमी नेटान सुरू जाल्यो. तालीम मारतना आमचे मदीं नटी नाशिल्ल्यान आडखळ जाता म्हण आमी सदांच हिजडेपणां करपी सुरेशाक नटयेचे डायलॉग तात्पुरते म्हणपाक लायले. नाटक आतां रंगार येता अशें दिसपाक लागलें. मॅनेजर प्रभाकर सगळ्याक धांवपळ करपाक पडिल्लो. स्कुटरीन दिसयभर किरांयतालो. तरणाट्यांचें पयलें - वयलें नाटक खंयच कमी पडचें न्हय, म्हण सगळे जतनाय घेताले. दर वर्सा जाण्टेल्यांच्या नाटकाक भाशण पाठ नाशिल्ल्यान आनी दुसऱ्यांचें भाशण उलयिल्ल्यान शिळोणी आयकुवच्यो पडटाल्यो. मागीर एखादो जाण्टेलो काजूचें हुर्राक घेवन सगळ्यांत फुडें उबो रावन शिळोणी घालप्यांक गाळयो मारतालो. नाटकाचो अर्दीकच वेरंग जातालो. अंदू तशें कांयच जावचें न्हय म्हण आमी कांय तरणाट्यांक आपवावुरपी म्हण नेमले. तांणी मदीं भोंवन परिस्थिती हाताळची ,अशें थारलें.

नाटकाक तीन दीस आसतना रातीकडेन णवांक सुमार मॅनेजर प्रभाकर नटयेक स्कुटरीन घेवन आयलो आनी थंयच पयलो स्फोट जालो. गांवांत येवपाची कदंब वस आसतना मॅनेजर नटयेक स्कुटरीन कित्याक घेवन आयलो? आनी तेंय वी रातचें णवांक? सगळ्यांकच प्रभाकराची नसाय जाली. हरशींय जाल्यार प्रभाकरान शिगम्याक म्हण दोन नव्यो पेंटी आनी शर्ट शिंविल्ले. आमकां एक शर्ट वा पेंट शिंवपाक जमनासलें. थंय प्रभाकराच्यो दोन-दोन पेंटी-शर्ट सगळ्यांच्याच दोळयांत गेल्ले. पूण तोंड दावून सुको मार म्हणटात तशे सगळे वोगीच आसले. कोणाकच उलोवपाक तोंड नासलें. सगळे आपले भितर फुरफुरताले. पयशे तर काडून जाल्ले. मॅनेजर म्हण प्रभाकराक दवरिल्लो. आतां उपाय नासलो.

नटी तालमेक येतगच नाटकाचो रंगच वदल्लो. सगळेच उमेदीन वांटो घेवंक लागले. प्रभाकर तर तळ ठोकून आसलो. नटयेचे वावर्तीत प्रभाकर फुडें आशिल्ल्यान नटी प्रभाकरागेरच रावपाक आसली. जेवपाक - खावपाक, न्हिदपाकय वी प्रभाकरागेरच!

नाटक वसलें. तयारी पुराय जाली.

शिगमो रंगार आयिल्लो. देवळामुखार माटोव घाल्लो. स्टेज घाल्ली. घुमटां-धोलाचो आवाज घुमतालो.

आज पुनव आसली. शिगम्याचो निमाणचो दीस. आमचें तरणाट्यांचें नाटक सादर करपाचो दीस. सकाळसावनच मायक वोवाळ घालतालो. थोडे अतिउत्साही तरणाटे मदींच मायक घेवन एकेक डायलॉग मारताले आनी उमेद काडटाले.

सांजेचे पड्डे आयले. स्टेजीचेर मांडावळ पुराय जाली. 'निमाणचीं वुरशेंपणां' सादर करतना पयलेच फावट वुरशेपणां जावचीं न्हय म्हण सगळे हुस्केताले.

नाटकाक सुरवात मातशी वेळानच जाली. देवळाचें सभाघर गच्च भरिल्लें. तरणाट्यांचें पयलें-वयलें नाटक पळोवपाक सगळे आशेताले.

पयलो आंक सुरू जालो. आनी म्हाका जो भंय दिसतालो तो खरो जालो. संजयान एका रोमेंटीक मुडांत सगळी घाण केली. अणभवी नटयेन संजयाच्या खांदार हात दवरतगच देड फूट संजय आवूज जालो. शेळे घामेन चिप्प भिजलो. हात-पांय कडकडावंक लागलो. रोमेंटीक मुडाची वाट लागली. आनी मजा म्हळ्यार नटयेचीं दोन-तीन उतरां गडवडींत संजयान म्हळीं. संजयाच्या तोंडांतल्यान तीं स्त्रीलिंगी क्रियापदां आयकून प्रेक्षकांतल्यान शिळोणी आनी वन्स मोअर च्यो घोषणा जावंक लागल्यो. आपवावुरपी तरणाट्यांक वोवाळ कसोच आटापा येना जालो. मायकावयल्यान विनवणी करून लेगीत उपेग जालो ना.

दुसरो प्रवेश सुरू जातगच मात परिस्थिती वदल्ली. म्हर्जी स्टेजीवयलीं कोमिकपणां लोकांक हांसोवन-हांसोवन पोटांत गुळो हाडूंक लागलीं. लोकांनी ताळयांचो कडकड केलो. पयल्या प्रवेशांत नाटक जितलें सकयल देंविल्लें, तें म्हज्या अभिनयाउपरांत परत वयल्या पांवड्याचें जावंक लागलें.

दुसरो अंक सुरू जालो.

इतले मजगतीं नटयेक न्हेसपाक आमी स्टेजीच्या एका कोनशाक पड्डे लावन आडावण केल्लें. थंय नटी साडी वदलायताली. वेकार लवड्यांची एक टोळी थंय पावली आनी तांणी थंयच्या काळखाचो फायदो घेवन पड्ड्याक वुराक मारलो आनी नटयेच्या घागऱ्याक हात घालो. आकांताची किळांच मारीत नटी धांवत भायर आयली. थंड-स्तब्ध वेळ आशिल्ल्यान ती किळांच आयकून सगळेच काचावूल जाले. नाटक अर्दार सोडून भितर धांवले. लोकय वोवाळ घालत उठले. नटयेची भिवन गुळी जाल्ली. ती घागरो आनी पोलको अशे आवतिकायेंत स्टेजीर आयली. तिचो तो अवतार पळोवन सगळे तिका

राखण दिवंक धावले.

एकच वोवाळ जालो. शिळोण्यांचो फींव फींव जालो. ह्या वोवाळांत पड्डो पिंजप्यांचेर कोणाचेंच लक्ष गेलें ना. ते पळून गेले. आमचे जाण्टेले तरणाटयांक कुशीन काडून नटयेक चारय वाटांनी घेरून रावले. तांचेभशेन ते तिका सांबाळटाले. पूण हांव जाणां, नटयेक घागऱ्या-पोलक्यांत पळोवन तांचीय मत चाळवल्ली आनी आमकां कडेन काडून ते फायदो घेवंक सोदताले.

कांय जाण्टेले नाटकांत पार्ट मेळूंक नाशिल्ल्यान पिकासावांक हुर्राक मारून आयिल्ले. तांणी गाळयो मारपाक सुरवात केली.

नाटक अर्दार सोडून लोक घरा वचूंक लागले. त्यावेळार जाल्ली दंगल आपवाबुरप्यांक आटापा आयली ना.

पयलो आंक जाले उपरांत स्टेजवालो पयशे मागतालो. पूण 'आमी आसतना तूं कित्याक भिता? तुजे पयशे खंय पळून वतात?' अशें हड्ड्यार हात मारून सांगपी मॅनेजर प्रभाकर नटयेक घेवन ल्हवूच कडसरलो. एकेकटोच घरा वचपाक लागलो. हांवेंय ल्हवूच कूस मारली.

नाटकाच्या दिसाक उरिल्ले दोनशीं रुपया हाडपाची येवजण आसली. पूण कोणेंच हाडूंक नाशिल्ले.

स्टेजवालो, मायकवालो वोवाळ मारत उरले. सगळे घरा गेले.

दुसऱ्या दिसा फांत्यापारार उठून मॅनेजर प्रभाकर नटयेक घेवन गेलो. ताणें तीन दीसमेरेन गांवांत तोंड दाखोवंक ना.

हांवें सकाळींच उठून प्रकरण आंगार येवचे पयलींच काजूंत धांव मारली.

स्टेजवालो पिंपळापेडार वसून येवजितालो. मायकवाल्यान मॅनेजर प्रभाकराच्या घराकडेन पासय मारिल्ली. पूण प्रभाकराच्या वापोलयान कानार केंस काडले. 'तो पारपांळ भुरगो. म्हजी स्कूटर व्हरूंक नाका म्हण सांगल्यार लेगीत घेवन गेला.' अशें म्हणत ताणें मायकवाल्याक उरिल्ले पयशे दिवपाक न्हयकार दिवन धांवडायले. संजयाच्या घराकडेन गेल्यार 'तुमकां उतर प्रभाकरान केल्लां, तशेंच आमी पयशेंच प्रभाकराकडेन दिल्यात. तुमी प्रभाकराकडल्यान पयशे घेयात.' अशें सांगलें.

बापडे मायकवाले, स्टेजवाले पिंपळापेडार माथ्यार तुवालो बांदवन बशिल्ले. कोणाकय पळयल्यार दिसतालें, हे आतांच कोणाचेंतरी सरण करून आयल्यात.

831

LIBRARY

WORLD KONKANI CENTRE

Shakthinagar, Mangalore.

No: Acc. No:

Issued on	Borrower's No. And Signature	Returned on

1195

Sh. Stories-A-7 Dee

JAY

A

WORLD KONKANI CENTRE,
SHAKTHINAGAR, MANGALORE

TITLE : बा
Baa

WORLD KONKANI CENTRE
LIBRARY
SHAKTHINAGAR D. K.

✤

c. No. ______________

Books lost, torn, defaced, marked or damaged in any way shall have to be replaced by the borrower.

Books issued can be recalled at any time, if necessary.

HELP TO KEEP THIS BOOK
FRESH & CLEAN

जयंत बालाजी नायक

सादोळशे, काणकोण.
गोंय

जल्म १७/०६/१९६८

ल्हानपणांत सावन लेखन-वाचनाची आवड,
कथाकथन तशेंच उलोवपा सर्तींनी साबार इनामां मेळयल्यांत.
सुनापरान्त, राष्ट्रमत, नवप्रभा, कुळागर
हातूंत कथा, कविता लेख हांची बरपावळ केल्या.

१९९० सावन सावड्च्या गोंय सरकाराच्या वीजखात्यांत काम करता.

गोवा कोंकणी अकादेमी
बोरी, फोंडें, गोंय